

MOKSLO LIETUVA

2002 m. birželio 6 – 19 d.

LIETUVOS MOKSLININKŲ LAIKRAŠTIS

Nr. 11 (257)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Kaina 1,5 Lt

Pulsuojančių žvaigždžių šviesa atvedė į Lietuvą

Balandžio 24 d. žymiam Norvegijos mokslininkui, Tarptautinės astronomų sąjungos nariui bei Europos astronomų draugijos nariui steigėjui, Lietuvos astronomų bičiuliui, Tromso universiteto prof. Janui Erikui Solheimui (Jan Erik Solheim) buvo iškilmingai įteiktas Lietuvos mokslų akademijos užsienio nario diplomas. Šią malonią procedūrą atliko Lietuvos mokslų akademijos prezidentas akad. Benediktas Juodka. Prof. J. E. Solheimą pasveikino Norvegijos karalystės nepaprastasis ir įgaliotasis ambasadorius Lietuvoje Kare Hauge, mūsų akademinės bendruomenės nariai. Naujasis užsienio narys tradiciškai skaitė inauguracinę paskaitą *Pulsuojančios žvaigždės ir žerinti šiaurės pašvaistė*.

Ir tai suprantama, nes Tromso universiteto prof. Janas Erikas Solheimas tyrinėja pulsuojančias žvaigždes. Jų stebėjimai padeda iširti žvaigždžių vidinę struktūrą, patikrinti teorinius teiginius apie žvaigždžių sandarą, evoliuciją, suprasti, kodėl tos žvaigždės pulsuoja, kiek jų sistemoje, vadinasi,

žmogaus protui padeda giliau išskverbtį į Visatos gelmes.

Mums labai reikšminga, kad prof. J. E. Solheimas į pulsuojančių žvaigždžių tyrimus bei kitus tarptautinius projektus įtraukė ir Lietuvos astronomus. Iš 130 mokslo darbų, kuriuos yra paskelbęs profesorius,

net 17 parašyti kartu su Lietuvos mokslininkais. Mūsų labai padėjo tai, kad Pamyro kalnuose turėjo pasistatę Teorinės fizikos ir astronomijos instituto Maidanako astronomijos observatoriją. Norint efektyviai stebėti pulsuojančias

Nukelta į 3 p.

Dekanas kintančiame pasaulyje

Gegužės 17 d. Lietuvos aukštosios mokyklos liko be savo dekanų, kadangi visus buvo galima išvysti Vilniaus Šarūno viešbučio konferencijų salėje: čia vyko tarptautinis seminaras *Dekano vaidmuo kintančiame universitete: fakultetų vadybos kryptys*. Seminarą surengė Europos akademinis dekanų susivienijimas DEAN ir Atviros Lietuvos fondas.

Apie tai skaitykite 16 p.

Vilniaus pedagoginio universiteto dekanai. Lituanistikos fakulteto – doc. Petras Brazėnas, Istorijos – doc. Vida Rimaitė, Fizikos ir technologijos – doc. Kazys Sadauskas

Organinė sintezė – Quo vadis?

Viktoras Algirdas Sniečkus,
Queens universitetas,
Kingstonas, Kanada

Eugenijus Butkus,
Vilniaus universitetas

Organinė chemija nagrinėja medžiagas, kurių pagrindą sudaro anglies junginiai. Daugybės tokių junginių šaltinis yra be galo įvairi gamta, tačiau vis daugiau

naujų medžiagų sintetinama laboratorijoje. Įvairiais sintezės metodais gaunama naujų vaistų, dažų, maisto konservantų ir priedų, kvapiųjų medžiagų ir daugybė kitų svarbių medžiagų. Sintezės metodai pastaraisiais metais iš esmės pakito atsiradus naujiems reagentams, molekulių konstravimo principams, pritaikius matematinius modeliavimo metodus.

Nukelta į 5 p.

6 p.

STEPHENAS
WOLFRAMAS
IR JO KNYGA

10-11 p.

APTARIAME
„VISUOTINĘ
LIETUVIŲ
ENCIKLOPEDIJĄ“

12-13 p.

BIBLIOFILAI,
RACIONALUMAS
IR INTUICIJA

14 p.

MILIJONAS
ERASMUS
STUDENTŲ
EUROPOJE

18-19 p.

EUROSKEPTIKAI
APIE EUROPOS
SAJUNGĄ

Apie miegą ir nemigą kalbėjo Lietuvos MA narys korespondentas Kauno medicinos universiteto prof. Algis Mickis, KMU Psichofiziologijos ir reabilitacijos instituto prof. Danguolė Žemaitytė ir šio Instituto direktorius prof. Giedrius Varoneckas

Kas išsimiegoję, o kas ne gegužės 16 dieną susirinko į simpoziumą *Miegas ir kardiovaskulinė patologija*. Simpoziumą organizavo Lietuvos MA Biologijos, medicinos ir geomokslų skyriaus Medicinos sekcija. Pirmasis pranešėjas MA narys koresp. prof. Algis Mickis (Kauno medicinos universitetas), kalbėdamas apie nemigą ir jos gydymą, pabrėžė, kad nemiga dažniausiai yra tik psichofizinių sutrikimų simptomai. Todėl norint ramiai miegoti reikia išsivystyti depresiją ir sunkesnes ligas, išspręsti problemas, nepervargti. Beje, moterys nemiga serga dažniau, pranešėjo nuomone, dėl didesnių darbo krūvių. Gy-

dantis nemigą, t. y. sprendžiant psichofizines problemas, būtina psichoterapeuto konsultacija, o gerų šios srities specialistų Lietuvoje trūksta. Vaistai turi būti vartojami trumpai, minimaliomis dozėmis ir būtinai nustačius aiškią diagnozę. Nemigos atveju jie yra tik laikina pagalbinė priemonė. Kaip patikimą ir nekenksmingą nuo seno vartojamą preparatą profesorius paminėjo valerijonus.

Kalbėdamas apie miegą ir jo su-

trikimus KMU Psichofiziologijos ir reabilitacijos instituto direktorius prof. Giedrius Varoneckas daug dėmesio skyrė miego apnėjai. Nėdikams priminsime, kad miego apnėja yra reiškinys, kai miegant žmogus nekvėpuoja ilgiau kaip 10 sekundžių. Pranešėjas trumpai aptarė ir kitus miegą trikdančius veiksnius: kojų judesius, knarkimą, kuris gali atsirasti dėl padidėjusio kraujospūdžio ir ap sunkinti kraujo aprūpinimą deguonimi.

Lietuvos valstybinės mokslo premijos 2000 m. laureatė, MA narė koresp. prof. Danguolė Žemaitytė (KMU Psichofiziologijos ir reabilitacijos institutas) papildė, kad miego apnėja skatina širdies ligas, jos metu padidėja infarkto tikimybė. Profesorė lygino sveikų ir sergančių šia liga miegą: jo fazių trukmę, širdies ritmą, deguonies koncentraciją kraujyje įvairių fazių metu.

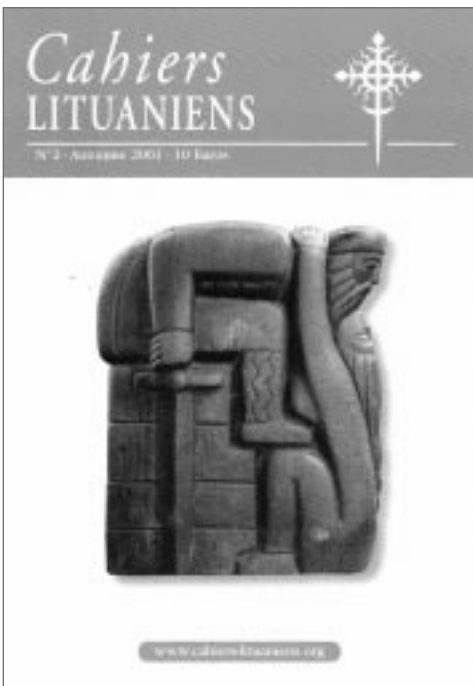
Simpoziumo pabaigoje prof. Giedrius Varoneckas aptarė Insti-

tuto atliktų tyrimų Lietuvoje rezultatus. Pastebėta, kad vyresniems žmonėms nerimas ir depresija būdingesni negu jauniems, todėl jie dažniau patiria miego sutrikimų. Geriausiai miega nevedę (pagal šeiminių padėtį), menininkai ir studentai (pagal užsiėmimą). Taip pat pastebėta, kad miego kokybė gerėja kylant išsilavinimo skale. Apskritai per pastarąjį šimtmetį miego trukmė nuo 8-8,5 val. sutrumpėjo iki 7-7,5 val. Tai grynai socialinis reiškinys, nes daugelis apklaustų lietuvių prisipažino, kad jiems tos miego valandos trūksta.

Kristina Bučionytė

Apie miegą ir nemigą

Antrasis žurnalo *Cahiers Litvaniens* numeris

Žurnalo antro numerio viršelis

Antrasis žurnalo *Cahiers Litvaniens* numeris pradėdamas redaktoriaus skiltimi, kurioje pristatomos numerio publikacijos ir autoriai. Lietuvos istorijai skirti du straipsniai: Lietuvos Respublikos Seimo narys Antanas Stasiškis rašo apie *Pasipriešinimą sovietinei aneksijai po Antrojo pasaulinio karo*, o prancūzų istorikas Julien Guélin – *Iliuzijos ir aklaties sukūrys: Prancūzijos požiūris į Lietuvos klaušimą (1920-1923)*.

Skyriuje, kuris skirtas kalbai ir literatūrai, spausdinamas Lietuvių kalbos instituto profesoriaus Algirdo Sabaliausko straipsnis *Prancūzų lingvistika ir lietuvių kalba*, Parmos universiteto (Italija) kalbotyros profesorius Guido Michelini rašo apie *Lietuvių kalbą – archajiškiausių iš šiuolaikinių indoeuropiečių kalbų*. Maironio lietuvių literatūros muziejaus direktorė Aldona Rusekaitė prancūzų skaitytojus supažindina su poetu Maironiu, o žurnalo redaktorių Philippe Edel pristato lietuvių poetų ir rašytojų kūrinių vertimus į prancūzų kalbą, pateikiama šių vertimų bibliografija.

Spausdinama Jurgio Savickio novelė *Fleita*, kurią išvertė Marielle Vitureau. Žurnalo *Cahiers Litvaniens* viršelį puošia skulptoriaus Roberto Antinio (1898-1981) skulptūros *Atsisveikinimas* nuotrauka.

Gediminas Zemlickas

DĖL MONOGRAFIJŲ VERTINIMO

2001 m. Geologijos institutui (nuo 2002 04 01 sujungtam su Geografijos institutu) buvo jubiliejiniai – švęstas 60-metis. Galbūt dėl tos priežasties praėję metai buvo derlingi mokslinės produkcijos atžvilgiu, ypač išleistų monografių skaičiumi. Atsiskaitydamas už praėjusius metus Institutas pateikė 8 knygas, nors netrukus pasirodė dar dvi. Kaip žinome, finansavimas tokiu leidybai buvo gautas tik spalį, tad per likusius kelis mėnesius realizuoti sumanytą darbą apsiėmė ne visos leidyklos, nors juridinės prielaidos (Lietuvos mokslo tarybos ekspertų išvados, Mokslo ir studijų departamento paskirtos lėšos) vertinant institucijos darbą abejonių nekėlė. Liūdniausia tai, kad visas šis leidybinis darbas apskritai nebuvo įskaitytas. Kaip paaiškino garbingas mokslo valdininkas, vertinant 2001 m. mokslinę produkciją, vienas iš svarbiausių kriterijų buvo publikacijos leidiniuose, kurie turi citavimo indeksą. Fizinė mokslų srityje (jai priklauso ir geologija) šis kriterijus iš tikrųjų buvo esminis. Kitose mokslo srityse (humanitarinių mokslų, meno), kur tokių publikacijų beveik nėra, antras kriterijus buvo monografijos. Jei pirmas kriterijus buvo visiems vienodas (tų mokslų atveju – nulinis), buvo atsižvelgiama į antrą kriterijų. Taigi Geologijos instituto didelio mokslininkų būrio pastangos buvo įvertintos nuliu! Man atrodo, kad net ir mokslinės veiklos vertinimo komisijos nariai turėjo raudonuoti, kad tik gamtininkams labai draugiškas Lietuvos istorijos institutas buvo įvertintas už dvi bendras su Geologijos institutu monografijas, parengtas Lietuvos valstybinio mokslo ir studijų fondo remtų kompleksinių programų pagrindu, kurių atsakingas vykdytojas, organizatorius ir pagrindinis monografių leidėjas buvo tas nelemtas Geologijos institutas. Kas tai? Neapsižiūrėjimas,

keistos buhalterijos logika ar sąmoningas ignoravimas? Juk LVMSF kaip tik ir teikia prioritetą skirtingų mokslo krypčių ir sričių bendriems darbams, juk ši puoselėjama ir ES propaguojama integracija yra labai prasminga! Ką sakyti kolegoms po tokio vertinimo?

Neneigiant mokslo institucijų vertinimo pagal publikacijas tarptautiniuose mokslo žurnaluose, ypač tarp tos pačios mokslo krypties institutų, fakultetų ir mokslininkų, negalima taikyti naujai sugalvotų (gal ir labai protingų) taisyklių darbams, kurie buvo užprogramuoti ir realizuoti per pastaruosius kelerius metus pagal formaliai įteisintą taisyklę. Deja, buvo pasielgta kitaip.

Dabar keletas žodžių apie švietimo ir mokslo ministro 2001 12 22 įsakymu Nr. 1704 patvirtintus reikalavimus mokslinėms monografijoms, t. y. reikalavimus, kurių būtina laikytis, norint pretenduoti į biudžetinį finansavimą, institucijos mokslinės veiklos vertinimą, mokslo laipsnių suteikimą ir pan. Deja, vėl nenurodyta, nuo kada šie reikalavimai įsigalioja. Juk kol kas neatšaukta ministro nustatyta tvarka, kaip monografijos pateikiamos vertinimui ir leidybai. O būtent – kiekvienų metų spalio 1 d. Ministerijos Švietimo aprūpinimo centrui pristatomi spaudai parengti darbai, kurie vėliau įvertinami Lietuvos mokslo taryboje. Atrodytų, kad praeitų metų spalio 1 d. įteiktiems leidiniams neturėtų būti taikomi gruodžio mėnesį patvirtinti nuostatai, pagal kuriuos privalo būti nemažiau kaip du recenzentai, bent vienas iš užsienio ir jokių būdu ne iš tos pačios institucijos (net iš tokio daugiataukstantinio monstro kaip Vilniaus universitetas!), ir kai kurie kiti ne visiems suprantami reikalavimai. Akcentuotina tai, kad pastarasis ministro įsakymas, ko gero, didele dalimi teisingai sugriežtinantis mokslinių monografių kriterijus ir

parengimo sąlygas, neatšaukia bent trijų ministrų ankstesnių įsakymų, kuriais patvirtinami *Mokslo ir studijų leidinių finansavimo iš valstybės biudžeto lėšų nuostatai* (paskutinis – 1999 09 20 Nr. 1029). Pastarajame dokumente konstatuojama, kad finansuojami periodiniai ir tęstiniai mokslo leidiniai, mokslo monografijos, svarbūs mokslo rezultatų populiarinimo leidiniai, mokslo žurnalai ir kiti. Taip pat suformuluoti leidybos prioritetai *habilitantų ir doktorantų parengtoms monografijoms, mokslo leidiniams, kurių rengimą rėmė Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas, leidiniams, kurių išleidimui padengti institucija skiria ne mažiau kaip 50 proc. savo lėšų, leidiniams, kuriuos rengė daugiau kaip dvi institucijos*. Tad nelabai suprantami tokie naujieji reikalavimai mokslinėms monografijoms kaip *recenzentus parenka kompetentinga organizacija-rėmėja* (ar monografijas ekspertuojanti Lietuvos mokslo taryba nėra tokia institucija?) arba toks „privalomas“ požymis kaip *monografijos cituojamumas ir/ar jos recenzija recenzuojamuose mokslo leidiniuose* (palaukite, bet juk prieš tai dar reikia gauti leidimą ir finansų leidybai?). Arba kas turėtų nustatyti „rutininio“ darbo dalį monografijoje?

Akivaizdu, kad susidariusi absurdiška situacija turėtų būti vienai ar kitaip sukonkretinta, bent jau ankstesnio ministro įsakymo atžvilgiu. Apskritai sveikintinas būtų mokslinės produkcijos vertinimo naujos metodikos parengimas, ją aptariant kartu su mokslo visuomene. Tokius pažadus ir ketinimus teko girdėti, tačiau nieko daugiau. Ar neatsiras tokia „metodika“ staiga, institucijų mokslinės produkcijos vertinimo išvakarėse? Taigi sena, išbandyta taktika...

Habil. dr. Valentinas Baltrūnas
Geologijos ir geografijos instituto
vyriausiasis mokslo darbuotojas

Pulsuojančių žvaigždžių šviesa atvedė į Lietuvą

Atkelta iš 1 p.

žvaigždes reikėjo panaudoti įvairiuose žemynuose esančias observatorijas, registruoti tuo pačiu metu iš skirtingų Žemės vietų gaunamą informaciją. Azijos observatorijos buvo mažokai įsitraukusios į tą programą. Štai kodėl prof. J. E. Solheimo akys nukrypo į Lietuvos astronomus, kurie labai noriai atsiliepė į pasiūlymą iš Tromso. Tai gi 1992-1996 m. Maidanako observatorijoje Lietuvos astronomai atliko stebėjimus pagal tarptautinę pulsuojančių žvaigždžių tyrimo programą *Visos Žemės teleskopas*.

Prof. J. E. Solheimas yra ir (apie tai išsamiau pokalbiuose su prof. J. E. Solheimu rašė *Mokslo Lietuva* 1999 m. 17, 18, 21 numeruose) ilgametis šio projekto organizatorius, į jį įtraukė ir Lietuvos astronomus. Vykdamas *Visos Žemės teleskopo* projektą bendrus stebėjimus kone visuose žemynuose atlieka astronomų grupės, kurių gautos ilgos beveik tolydžios fotometrinių stebėjimų duomenų sekos ir padeda nustatyti tiriamų objektų, šiuo atveju pulsuojančių arba sąveikaujančių žvaigždžių pulsacijų modas. Iš jų pavyksta gauti ir fizikinę stebimų objektų interpretaciją.

Kitų galimybių gauti tolydžias fotometrinių duomenų sekas teikia stebėjimai, kurie atliekami už Poliarinio rato, kur naktis trunka visą žiemą. Skibotn vietovėje pastaciaus nedidelę ob-

Pirmieji prof. J. E. Solheimą pasveikino astronomas dr. Edmundas Meištas, Norvegijos karalystės ambasadorius Lietuvoje Kare Hauge, Lietuvos MA prezidentas akad. Benediktas Juodka bei Mokslo ir studijų departamento Mokslo skyriaus vedėjas dr. Romualdas Kalytis

servatoriją ir įrengus 50 cm skersmens teleskopą buvo atlikta daug pulsuojančių žvaigždžių fotometrinių matavimų. Bet štai kas trukdo tiksliai stebėjimams – šiaurės pašvaistė. Ji smarkiai iškraipo duomenis, todėl tiksli fotometrija įmanoma tik stebint ryškias žvaigždes. Todėl dar 1990 m. buvo pradėtas konstruoti kelioninis fotometras. Jį kuriant nemažai padarė ir Lietuvos mokslininkai: Teorinės fizikos ir astronomijos instituto ir Vilniaus uni-

versiteto Medžiagotyros ir taikomųjų mokslų instituto darbuotojai. Beje, pastarajame Institute fotometras buvo tobulinamas bei gaminamas Lietuvos ir kitų šalių observatorijoms. Tiems darbams buvo pavykę gauti – pirmiausia prof. J. E. Solheimo pastangomis – Europos Sąjungos grantą, o Molėtų observatorijai įjungti į interneto tinklą grantą suteikė NATO programa *Mokslas taikai*.

1996 m. buvo pasirašyta trišalė

bendradarbiavimo sutartis tarp Vilniaus universiteto, Teorinės fizikos ir astronomijos instituto bei Tromso universiteto. Sutartis numato, kad šios institucijos bendradarbiaus vis intensyviau. Į Molėtų observatoriją iš Tromso atvežtas itin brangus prietaisas – CCD fotometras, kuriuo pavyko nepaprastai paspartinti žvaigždžių stebėjimus. Beje, šis fotometras atvežamas kasmet. Dabar stebėjimų duomenys apdorojami

Gedimino Zemlicko nuotrauka

šimtus kartų sparčiau. Svarbu pažymėti, kad prof. J. E. Solheimo dėka jaunieji Lietuvos ir kitų šalių astronomai gali klausyti įvairių pasaulio šalių žymių astronomų paskaitų, su jais bendrauti. Mat jau ketveri metai, kai organizuojami Šiaurės ir Baltijos šalių jaunųjų astronomų kursai. Š. m. rugpjūčio 11-25 d. Molėtų observatorijoje vyks mūsų šalyje jau antroji tokia jaunųjų astronomų vasaros mokykla. Šiemet ji skiriama sąveikaujančių dvinarių žvaigždžių tyrimams (spektriniais ir fotometriniais). Numatoma, kad iš įvairių valstybių atvyks maždaug dešimt astronomų, kurie tirs sąveikaujančias žvaigždes. Tai gali būti baltosios nykštukės su žvaigžde milžine, juodoji skylė su milžine, neutroninė žvaigždė su kokia nors kita žvaigžde bei kitų sistemų sąveikos.

Kaip galima pamiršti, kad mūsų svečias iš Norvegijos vadovauja Šiaurės ir Baltijos šalių mokslininkų mainų programai *Astrofotometrija kitame dešimtmetyje*. Ši programa finansuojama Šiaurės šalių Ministrų tarybos, kuri skyrė grantą dvejų metų laikotarpiui.

Tikriausiai neperdėsime, jeigu pasakysime, kad Lietuvos astronomų bendrija neišivaizduojama be prof. Jano Eriko Solheimo, tad visai natūralu, kad nuo šiol jį matysime tarp Lietuvos MA užsienio narių.

Gediminas Zemlickas

Jau žinomos trys dešimtys pulsuojančių žvaigždžių

Atslūgus pirmajam sveikintojų antplūdžiui po prof. Jano Eriko Solheimo inauguracijos iškilmių naujasis Lietuvos mokslų akademijos užsienio narys sutiko atsakyti į keletą *Mokslo Lietuvos* atstovo klausimų. Bendrauti su profesoriumi maloniai padėjo Teorinės fizikos ir astronomijos instituto direktoriaus pavaduotoja habil. dr. Gražina Tautvaišienė.

Gerbiamasis Profesoriau, savo inauguracinėje paskaitoje, skirtoje pulsuojančioms žvaigždėms ir šiaurės pašvaistei, keletą kartų minėjote ir Lietuvos astronomų pavardes. Tad gal turėtumėte žodį kitą apie pastarųjų trejų metų bendradarbiavimą ir mūsų skaitytajams.

Kai Molėtų observatorijoje prieš 3 metus vyko aukštieji astrofizikos kursai, į Lietuvą pirmą kartą buvo atvežtas ir išbandytas CCD fotometras iš Tromso. Per pastaruosius 3 metus fotometras buvo tobulinamas. Teorinės fizikos ir astronomijos instituto darbuotojas dr. Rimvydas Janulis kelis kartus vyko į Tromsą, kur tobulino šio fotometro valdymo programas. Vilniaus universiteto Astronomijos observatorijos darbuotojai tobulino kai kurias elektronines fotometro detales.

Tai gi taikant šį fotometrą Šiaurės optiniu teleskopu Kanarų salose, – apie tai kalbėjau ir savo šios

dienos inauguracinėje paskaitoje, – buvo tirtos 124 žvaigždės ir atrasta 10 naujų pulsuojančių žvaigždžių. Tai sudaro trečdalį pasaulyje atrastų tokio tipo pulsuojančių žvaigždžių. Būtent minėtas fotometras buvo sėkmingai naudojamas tuose stebėjimuose. Šiuo metu jis jau trečią kartą atvežtas į Lietuvą. Kai vyksta stebėjimo sesijos, Lietuvoje astronomai jose dalyvauja arba su savu trikanaliu, arba su Tromso CCD fotometru, jeigu jis tuo metu būna Lietuvoje.

O kiek iš viso šio tipo pulsujančių žvaigždžių žino astronomai?

Kai buvo pradėtos naujų pulsujančių žvaigždžių paieškos, pasaulyje buvo žinoma tik 15 tokio tipo žvaigždžių. Mūsų stebėtojų grupė tų žinomų pulsujančių žvaigždžių skaičių padidino dar dešimtimi. Kitos tyrinėtojų grupės rado dar 5 pulsujančias žvaigždes, tai gi iš viso jų šiuo metu žinoma trys dešimtys.

Kuo ypatingas CCD fotometras, kuris suvaidino tokį reikšmingą vaidmenį ne tik pulsujančių žvaigždžių tyrimuose, bet ir aptinkant naujas šio tipo žvaigždes?

Stebėjimams atlikti CCD fotometru pakanka vieno filtro. Paprastai naudojame vieną labai platų filtrą, svarbu, kad kuo daugiau pro jį praeitų šviesos. Mat stebimos silpnos žvaigždės, todėl svarbu įvertinti, kaip kinta praeinančios šviesos intensyvumas. Kitaip sakant, rūpi tik šviesos kitimo variacijos.

Beje, atliekant bei interpretuojant stebėjimus dalyvavo ir Lietuvos astronomas Edmundas Meištas, o pastaraisiais metais pradėjome bendradarbiauti su Erika Pakštienė. Ji neseniai Teorinės fizikos ir astronomijos institute baigė doktorantūrą, savo darbe tyrė ekstinkcijos efektus Vilniaus fotometrinėje ir kitose sistemose, kaip panaikinti Žemės atmosferos įtaką fotometriniais stebėjimams. Savo patirtį buvo pakvies-

ta pritaikyti *Visos Žemės teleskopo* stebėjimų programoje. Pakviesta dirbo Tromse ir atrado tam tikrų dėsnų, kurie turėtų būti įskaityti apdorojant stebėjimų duomenis.

Kas naujo vykdamas *Visos Žemės teleskopo* projektą?

Gegužės mėn. numatyta labai didelė *Visos Žemės teleskopo* stebėjimų sesija, kurioje dalyvaus 20 observatorijų iš viso pasaulio. Man pačiam teks dalyvauti stebėjimuose Kanarų salose, o Lietuvos astronomai stebėjimus atliks Teorinės fizikos ir astronomijos instituto Molėtų observatorijoje. Sesija ypatinga ir tuo, kad joje dalyvaus taip pat ir Hablo kosminė observatorija.

Kur yra *Visos Žemės teleskopo* „smegenys“?

Kadangi projekte dalyvauja labai daug pasaulio observatorijų, tai sudaryta 6 žmonių koordinacinė taryba, kuri ir vadovauja stebėjimams. Tai Prancūzijos, Brazilijos, JAV, Austrijos ir kitų viena nuo ki-

tos toli esančių šalių atstovai. Aš pats šiuo metu esu šio projekto konsultantas.

Kiek svarbus *Visos Žemės teleskopo* projektas pasaulio astronomijos mokslui?

Iš tikrųjų tai labai plačios tematikos projektas. Labai daug žvaigždžių yra dvinarės, daugelis iš jų sąveikauja, yra labai daug skirtingų žvaigždžių tipų. Visa tai svarbu tirti ir daug pasaulio astronomų vykdo šį projektą.

O be sąveikaujančių objektų tyrimo, kokius dar savo darbus galėtumėte išskirti?

Man tenka vadovauti instrumentų kūrimo projektams. Pavyko sukurti mobilius prietaisus ir observatorijų tinklą. Man prie šių darbų ir teko prisidėti, beje, būtent bendradarbiaujant su Lietuvos astronomais.

Kalbėjosi
Gediminas Zemlickas

Naująjį Lietuvos MA užsienio narį prof. J. E. Solheimą jau spėjo pasveikinti prof. Henrikas Pragaruskas ir astronomai habil. dr. Gražina Tautvaišienė bei dr. Edmundas Meištas

Gedimino Zemlicko nuotrauka

Profesorius J. A. Krikštopaitis apie keistą mūsų kultūros pasaulį (2)

Pradžia Nr. 10

Lietuvos mokslo istorikų ir filosofų bendrijos pirmininkas, Baltijos šalių mokslo istorikų bei filosofų asociacijos viceprezidentas, Kultūros, filosofijos ir meno instituto vyriausiasis mokslinis bendradarbis bei KTU ir VDU prof. Juozas Algimantas Krikštopaitis tikriausiai ir pats nelengvai pasakytų, kokiai veiklos sričiai – mokslui ar menui teiktų pirmenybę, jeigu reikėtų rinktis tyrimų sritį. Pasinaudodami profesoriaus visapusišku ir šio pokalbio metu.

Pilietinės visuomenės daigai turi būti kuriami jau mokykloje

Jums teko dalyvauti Theodoro Grothusso 180 mirties metinėms skirtose popietėje Telšių Ateities vidurinėje mokykloje. Koks Jūsų išpuolis?

Mane nepaprastai nudžiugino susitikimas su Telšių Ateities vidurinės mokyklos mokytojais ir mokiniais. Aš pats esu iš pedagogų giminės ir puikiai žinau, kad lemiamą įtaką mūsų ateities visuomenės raidai ir jos kokybei turės mokytojai. Jeigu pedagogų veiklos tinkamai neįvertinsime, neširsime jų ugdymui tinkamo dėmesio, tai neabejotinai sunaikinsime savo ateities pagrindus. Čia

Prof. Juozas Algimantas Krikštopaitis Telšių Ateities vidurinėje mokykloje pasakoja, kaip rašė knygą apie Theodorą Grothussą

moksleivių kūrybinė ugnelė – kaip mes matėme Telšiuose – tai jie taps gyvybingomis mūsų visuomenės ląstelėmis, atviromis savo aplinkai ir pasauliui. Būtent šiuo keliu eidami mes turėsime vilčių sukurti pilietinę visuomenę, kuri gebėtų vertinti savosios kultūros reikšmę ir galbūt net išsaugoti tapatumo galias.

Man atrodo, kad Telšių Ateities vidurinė mokykla išties turi puikių mokytojų. Manau, tų moksleivių tėvai gali būti ramūs dėl savo vaikų ateities. Žinoma, daug priklausys ir nuo pačių tėvų.

Kai stebiu mūsų sostinės mokyklas (žinoma, jose yra ir daug gra-

kėmės buvusiame Biržuvėnų dvare, galėjome paklausti kasdienės kultūrinės veiklos tikrų entuziastų pasakojimų. Matėme ir apleistą dvaro aplinką, tarsi po praužusios revoliucijos. Beje, kitąmet Biržuvėnai minės savo 750 metų sukaktį. Istoriniuose šaltiniuose minimi tais pačiais metais, kai Mindaugas karūnuotas Lietuvos karaliumi.

Biržuvėnuose susitikome su nepaprastai gražiais žmonėmis, kurie gauna skatikus ir dar ne už tai, ką daro. Kultūrinei veiklai – kad išliktų pastatai, muziejų ekspozicijos – aukoja savo laiką ir sveikatą. Tas pasiaukojimas, suvoki-

ekspoziciją muziejuje, kuri įrengta buvusiame dvare, tikėdami, kad jeigu ne dabar, tai rytoj žmonėms prireiks tų vertybių ir jie visa tai sugebės įvertinti. Kitaip tie žmonės ir negali, kadangi kultūrininkai yra iš pašaukimo, o gal nieko kito daryti ir nemoka.

Labai idėmiai klausiau jų kalbų, intonacijų, stebėjau gestus ir visa, ko negalima perduoti vien kalba. Supratau, kad tų žmonių gyvenimo tikslas ir viltis kyla iš to, kad jie dar nėra praradę mūsų žemdirbių kultūros tiesioginio ryšio su žeme. Žinoma, iš tokių mūsų žodžių bet kuris save pristatantis kaip intelektualą gali tik pasijuokti. Bet tas ryšys su kultūra, kurią mes jau praradome ir kuri gyvuoja tik pavienių žmonių širdyse, dar mus ir daro šiek tiek kitokius, teikia kūrybinių impulsų. Ir dar, kultūros žmogus yra ne tik iš pašaukimo, o todėl, kad negali prasideoti banalybei. Jų sąžinė, jų vertybinė orientacija tampa sunkia, bet miela našta.

Nejaugi globalūs įvykiai nusiaubs mūsų tradicinę kultūrą

Vis vien gali ateiti į mūsų kaimą dideli pinigai ir jau neberekės nei tos senosios medinės architektūros, nei tų kartais kai kam gal atrodančių ir naviokų kaimo muziejų eksponatų. Tradicinė medinė architektūra, kuri pati savaime yra vertinga, nes yra savita, gali būti sparčiai atnaujinama, modernizuojama, išiverš plastmasė ir sintetinės medžiagos, kurios ir sunaikins visą dar esamą savitumą. Plastmasiniame būste dvasia negyvens.

Mes ir matome, kaip sparčiai į mūsų gyvenimą veržiasi Las Vegas, McDonald's ir kiti pinigų čiulpimo sistemos dalykai. Priešintis darosi neįmanoma, ypač kai valstybinėse institucijose dirba nupirkti, korumpuoti asmenys.

Apskritai kalbėti apie pasipriešinimą ar „užsidarymą“ nėra prasmės, nes reikia sukurti stabilią gyvenimą, normalią ekonominę veiklą. Tik tokioje terpėje ugdomi visuomenės kultūrinis turinys, teikiantis galimybes tapti lygiaverčiais partneriais Europos valstybių erdvėje.

Makdonaldai išstumia senoji kai-

mo šventuosius – tai ir yra simboliškas civilizacijų kitimo ženklas.

Jeigu būtume normaliai evoliucionavę kaip ir kitos Europos šalys, tai šis procesas vyktų paprasčiau ir lengviau. Pastarajame dešimtmetyje kapitalas buvo kaupiamas melu, apgavystėmis, vagystėmis ir šūviais, tad nieko kito ir nereikėtų laukti. Lietuvoje šiuo metu daug chaoso, bet kuris įstatymas gali būti pakeistas bematant, bet kuris avantiūristas gali – prasiškerbti prie valstybės išdo. Tačiau derėtų prisiminti tai, kad pradinis kapitalas tokiu pat būdu buvo kaupiamas ir kitose šalyse, kad ir išgarbintoje Amerikoje. Nuo to laiko pasikeitė kelios kartos, buvo ištobulinti įstatymai ir teisiųjų institucijų struktūros. Viskas galop stojo į savo vietas.

Reaguodamas į Jūsų pastabas pasakysiu: vieni šventieji išeina, kiti ateina. Tokia civilizacijos raidos tėkmė. Svarbu, kad nauji „šventieji“ ugdytųsi ant vietinės kultūros pagrindų ir kūrybingai reikštųsi naujoje epochoje.

Vertybės globalizacijos replėse

Šiomet vyko Trečiasis Lietuvos kultūros kongresas, tarp kurio organizatorių buvome ir Jūs. Kaune kovo 2 d. vadovavote globalizacijos problemoms skirtoje Kongreso konferencijoje. Globalizacijos akivaizdoje gal kitaip reikėtų vertinti ir tradicinę mūsų tautos vertybes? Gal iš tiesų joms vieta muziejuose, tuose savotiškuose kultūros ir istorijos rezervatuose? O gal Jūs linkę išvelgti ir tokius tautos savitumo genus, kurie išliks, nepraras savo vertės net ir ritantis globalizacijos buldozeriui?

Tų genų yra ir dar apščiai. Tačiau tos prigimtinės jėgos labai slopinamos ir dar neaišku, kaip viskas galėtų pakrypti. Kultūros kongreso nuostata negalėjau lūkuriuoti, todėl neatsisakiau ir tų pareigų, kurios man buvo pasiūlytos. Esu tos kartos atstovas, kurios vertybinę sampratą, idealus suformavo pedagogai, patyrimą, mokslus ir auklėjimą įgiję dar tarpukario metais. Todėl ir negalėjau likti pasyvus stebėtojas.

Tačiau didelį entuziazmą reikšti man sunku. Mačiau, kaip buvo trukdoma tą Kongresą rengti, kokias nuodingas strėles laidė kai kurie spaudos leidiniai. Remdamiesi pasiūlymais, rezoliucijomis siekėme išrinkti nuolat veikiančią Kultūros kongreso tarybą, kuri tas rezoliucijas bei pasiūlymus teiks valstybės institucijoms, o svarbiausia – lips ant kulnų valstybės vyrams, vers atsisukti į visuomenę. Normalioje valstybėje valdžios institucijos tarnauja visuomenei, de ja, Lietuvoje vis dar priešingai. Drįščiau pasakyti, kad Lietuvoje ir toliau gyvuoja totalitarinė sistema, tik pagrindiniai totalitarizmo bruožai čia yra mikliai užmaskuoti. Mūsų pseudovalstybė dar neįgijo nei demokratinės, nei teisinės valstybės bruožų.

Jūsų manymu, Lietuvos kultūros kongrese išrinktoji Taryba galės daug ką pakeisti šalyje?

Nerimą kelia tai, kad išrinktos Tarybos nariai yra veikiau simboliai, o ne ką nors galintys daryti asmenys. Nelabai tikiuosi, kad Kongreso iškeltos nuostatos bus sėkmingai įdiegtos. Kongreso taktika ir strategija buvo išklibusios, nes nebuvo skirta rimto dėmesio jų paruošimui. Pavienės pastangos gelbėti reikalus nebuvo rezultatyvios.

Lietuvos kultūros kongreso baigiamajame posėdyje – prof. Juozas Algimantas Krikštopaitis, doc. Krescencijus Stoškus ir poetas Marcelijus Martinaitis

visa esmė. Telšiuose buvo gražu matyti, kaip tie mokiniai viską darė labai natūraliai ir iš širdies. Mokykla parengė mokinių kūrybos leidinuką. Aš dabar jį skaitau ir jaučiu, kad šalia stovėjęs mokytojas geru žodžiu, patarimu sugebėjo sužadinti tai, kas vaikuose yra geriausia. Leidinuke labai nuoširdi kūryba: prozos miniatiūros, eilėraščiai ir dailės kūrinėliai. Ir kiek čia talentų! Tik gaila, kad vaikystėje pasirodantys talentai, jeigu neugdoma jų valia, jautriai nepuoselejami gabumai, ilgainiui pranyksta. Tačiau jeigu ir toliau bus šitaip žadinama

zių dalykų), tokio nuoširdumo, abipusiško pedagogų ir mokinių supratimo nepastebiu. Kažkas jau prarasta. Suprantu, sostinėje daugybė papildomų trukdžių, mokyklos perpildytos – gal ir tai lemia. Bet Telšiai man suteikė vilties, kad daug ką dar galima ištaisyti ir išgelbėti.

Žmogaus stiprybė vis dar iš ryšio su žeme

Ateities vidurinės mokyklos chemijos mokytojos Reginos Rakštienės bei kitų pedagogų dėka turėjome galimybę aplankyti ir kai kuriuos kitus Telšių bei Telšių rajono objektus. Lan-

mas, kad jų pastangos dar kažkam reikalingos, mane tiesiog sukrėtė. Tai mūsų visuomenės nariai, kurių paprastai nematome televizijos ekranuose, jie nedomina aukštesnius tikslus pamiršusios žiniasklaidos. Televizijos ir spauda tik todėl ir gali visaip darytis, nes yra kas iš tikro dirba sunkų ir būtiną darbą. Tuos tikruosius kaimo kultūrininkus ir pramogų industrijos vilkai pamiršta, išduoda, parduoda, begėdiškai pasinaudodami jų darbo vaisiais.

Žavi tų žmonių įsitikinimas, kad jų pastangos nėra tuščios, nors šiandien ir neapmokamos. Jie ir toliau turtina

Kur yra provincialumo buveinė

Kaune ir Klaipėdoje (Šiauliuose ir Panevėžyje man neteko dalyvauti) per Kultūros kongreso renginius susidarydavo gana aiški priešara: Vilnius ir visa likusi Lietuva, t. y. „ne Vilnius“. Tą priešarą nuolat aktyvino, suprantama, regionų atstovai, į Vilnių reaguojantys kaip į „stiprų centrą“, kurio ambicijas ir apetitus laikas apriboti. Dar blogiau, kad skambėdavo nusižeminimo gaidos: ką čia mes, provincija, juk visos galios sutelktos Vilniuje...

Aišku, sostinė sugeba nugriebti grietinėlę ir pasiimti geresnius kąsnius. Visa tai akivaizdu. Bet blogai, kad dar klesti labai stiprus provincialo sindromas: nuolat dejuoti, girdi, kažkas turi pasirūpinti. Ir geriausia, jeigu tai padarytų „centras“... Bet kad išjudintų savas galias, siektų ekonominio savarankiš-

esi – provincialas ar ne – glūdi paties žmogaus sąmonėje.

Mažiausiai provinciali buvo Biržuvėnuose ponis Aldona, kuri mums aprodė buvusį dvarą ir muziejų. Ji turi savo pasaulį – ir toli gražu nesibaigiantį Biržuvėnais. Tai tikras šviesos spindulys aplankytame Žemaitijos kaime. Ji nesistengia atrodyti, bet jau yra tuo įdomi ir iš sostinės, „stipraus centro“ atvykusiam mokslui ir kultūrai žmogui.

Taiigi. Paprastos kaimo bibliotekėlės vedėja, bet kaip puikiai keliais žodžiais sugeba atskleisti dabartinės mūsų kultūros ir politikos esmę. Kai žmogus turi tvirtą nuomonę, stuburą, tai jau asmenybė. Pažiūrėjau, ką toje bibliotekoje galima skaityti. Ne tik senos knygos, bet ir nauji poetai ir rašytojai, istorijos, politikų knygos. Tad ar galima kalbėti apie provincialumą? Vilniuje aš matau aibę provincialų. Ponia Aldona yra tikras kultūros žmogus. Už tai jai mano ir mūsų visų pagarba.

Prof. J. A. Krikštopaitį (pirmas iš kairės) ir mokslo bendruomenės narius priėmė Telšių vyskupas Jonas Boruta SJ

kumo – mažai rodoma iniciatyvos. O kad pagieža motyvuota – savaime suprantama. Galį gyventi giliausioje periferijoje ir nuolat būti kultūros ir politinių įvykių centre. Lygiai kaip ir gyvendamas sostinėje gali taip ir likti visiškai provincialas, negeidi suprasti pasaulio, nesieki gyventi visavertį gyvenimą. Taiigi kas

Taiigi Biržuvėnuose dar kartą išitinkinome, kad provincialumas – ne geografinė, bet dvasinė sąvoka. Kol tokių gerų ženklų matyti, dar yra pagrindo ir bent šiek tiek optimizmui. Dėkodamas gerbiamajam Profesoriumi už pašnekesį, manau, kad rasime progos aptarti ir linksmesnius dalykus.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

BOTANIKOS INSTITUTAS

praneša, kad 2002 m. liepos 5 d. 11 val. Botanikos institute (Žaliųjų ežerų g. 49, Vilnius) vyks atviras doktorantūros komiteto posėdis, kuriame botanikos krypties doktorantė **KRISTINA LOŽIENĖ** gins daktaro disertaciją „**ČIOBRELIŲ (THYMUS) VIDURŪŠINĖS ĮVAIROVĖS ĮVERTINIMAS (MORFOTIPŲ IR CHEMOTIPŲ STABILUMAS, VERTINGŲ KLONŲ ATRANKA)**“ (biomedicinos mokslai).

Doktorantūros komitetas:

dr. (biomedicinos mokslai, botanika, 04 B) **Janina VAIČIŪNIE-NĖ** (Botanikos institutas) – pirmininkė;

nariai:

prof. habil. dr. (biomedicinos mokslai, biologija, 01 B) **Vytautas RANČELIS** (Vilniaus universitetas),

dr. (fiziniai mokslai, chemija, 03 P) **Petras Rimantas VENSKUTONIS** (Kauno technologijos universitetas),

prof. habil. dr. (biomedicinos mokslai, botanika, 04 B) **Jan KOZŁOWSKI** (Vaistinių augalų institutas, Poznanė),

habil. dr. (biomedicinos mokslai, botanika, 04 B) **Aldona PESECKIENĖ** (Botanikos institutas) – komitete dalyvavo iki 1996 m. rugsėjo mėn.,

habil. dr. (biomedicinos mokslai, botanika, 04 B) **Algirdas LEKAVIČIUS** (Botanikos institutas) – komitete dalyvavo nuo 1996 m. gruodžio mėn. iki 1999 m. liepos mėn.,

habil. dr. (biomedicinos mokslai, botanika, 04 B) **Nijolė LAPINSKIENĖ** (Botanikos institutas) – komitete dalyvauja nuo 2000 m. gegužės mėn.

Oponentai:

prof. habil. dr. (biomedicinos mokslai, farmacija, 09 B) **Valdimaras JANULIS** (Kauno medicinos universitetas),

dr. (biomedicinos mokslai, botanika, 04 B) **Vida MOTIEKAITYTĖ** (Šiaulių universitetas).

Su disertacija galima susipažinti Botanikos instituto ir Vilniaus universiteto Gamtos mokslų fakulteto bibliotekose.

Direktorius

Organinė sintezė – Quo vadis?

Atkelta iš 1 p.

Šiuo metu organinė chemija glaudžiai susijusi su biochemija, biologija, medicina, todėl organinei sintezei skiriama ypač daug dėmesio. Visų pirma daugelio biologinių ir biocheminių procesų negalima suvokti nesigilinant į molekulinį lygmenį. Kartais įsivaizduojame, kad organinė chemija – tai vaistai ir farmacijos pramonė. Iš dalies taip ir yra, farmacija išties yra gana daug lemiantis šios tyrimų krypties veiksnys. Įvairios farmacinės kompanijos surenka naujus organinius junginius, kompiuteriu juos apdoroja bei prognozuoja biologines savybes. Tokiems tyrimams paprastai reikia daugybės junginių, kadangi tik tada prognozavimas tampa gana tikslus. Anksčiau per metus pasaulyje buvo susintetinama dešimtys tūkstančių naujų junginių, tačiau pritaikius kombinatorinės sintezės metodus klasikinėje sintezėje įvyko kokybinis pokytis. Dabar tiek junginių gali būti susintetinama vienoje laboratorijoje per gana trumpą laiką. Reaguojančios molekulės nedideliais kiekiais patenka į reakcijos indus įvairiomis kombinacijomis. Šis metodas ir vadinamas kombinatorine sinteze. Kadangi procesas paprastai automatizuotas, tai leidžia keisti komponentų sudėtį ir gauti daugybę įvairių naujų junginių.

Organinė sintezė – daug darbo ir lėšų reikalaujanti sritis. Sintetiku tikslas ir siekių viršūnė – gamtiniai junginiai, kurių daugelis pasižymi farmacinėmis ir kitomis svarbiomis savybėmis. Mat nors galima sakyti, kad gamta gerokai pranašesnė už bet kurį sintetiką, tačiau ne visas reikiamas medžiagas joje lengva aptikti ir išskirti. Tokių junginių išskyrimas iš gamtinių objektų yra nepaprastai sudėtingas procesas, kai kada iš dešimčių kilogramų gamtinio augalo išgaunami tik miligramai junginio. Norint kai kurias reikalingas medžiagas išskirti iš augalų tenka juos perdirbti ir labai daug jų sunaikinti. Toks pavyzdys gali būti priešvėžinio vaisto taksolio išskyrimas iš Amerikoje augančio spygliuočio medžio – kukmedžio žievės. Vienai dozei reikiamų kelių miligramų vaisto gauti reikia nupjauti dešimtis medžių. O štai estrogeninis preparatas *Premarin*, skirtas moterų hormonų terapijai, išskiriamas iš vaikingos kumelės šlapimo, nes susintetinti jo kol kas nepavyko. Jei sintetiniu būdu būtų galima gauti visus reikiamus junginius, tai iš dalies būtų išspręsta vaistų ir kitų retų junginių problema. Čia išskyla aktualus sintezės uždavinys: būtent gauti tik tam tikrą junginį – izomerą – iš kelių, kurie gali susidaryti reakcijos metu. Ypatingas izomerijos atvejis yra kurios nors molekulės veidrodinis atspindys, nesutampantis su pradiniu. Kairė ir dešinė rankos yra paprasčiausi netapatūs vienas kito veidrodiniai atspindžiai. Molekulės, kurios yra netapatūs viena kitos veidrodiniai atspindžiai, vadinamos chiralinėmis. Daugelis gamtoje esančių ir gyvuosius organizmus sudarančių molekulių yra chiralinės struktūros. Reikia pažymėti tai, kad svarbiausios biomolekulės – baltymai sudaryti iš aminorūgščių, nukleino rūgšties, angliavandenių (cukrus, krakmolas ir kt.) yra chiralinės molekulės ir tik vienas iš dviejų veidrodinių atvaizdų, kuris vadinamas enantiomeru, yra gamtoje. Chiraliskumą nulemia

molekulėse esantys atomai, sujungti su keturiais skirtingais pakaitais. Asimetrija pasireiškia ir kai kuriuose gyvuose ir negyvuose objektuose. Pavyzdžiui, yra kairiojo ir dešiniojo sukimo sriegis, ir varžta galima užsukti tik tam tikra kryptimi. Įdomu, kad kai kurių sraigių kiautas sukasi spirale tik į vieną pusę, tačiau yra besisukančių ir į priešingą pusę. Jie yra vienas kito veidrodiniai atspindžiai, kurių irgi sutapatinti negalima, taigi chiraliniai objektai. Organinių junginių atveju asimetrija gali būti ypač svarbi, jei kalbame apie vaistines medžiagas. Kadangi, kaip minėta, organizmo molekulės yra chiralinės, tai kiekvienas enantiomeras skirtingai sąveikauja su organizmo ląstelėmis. Paprastas pavyzdys yra mūsų jutimai, kurie skirtingai reaguoja į enantiomeras. Pavyzdžiui, skirtingai citrinų ir apelsinų kvapą nulemia du junginiai, vadinami limonenais, kurie yra visiškai vienodi, besiskiriantys tarpusavyje tik kaip vienas kito veidrodiniai atspindžiai. Taiigi, nors jau minėta, jog visos tokių molekulių savybės yra vienodos, jos tampa skirtingos, jei patenka į asimetrinę aplinką – ląstelę. Rankos analogija: apsimo- vė ne tai rankai skirtą pirštinę, lengvai tai pajuntame. Daug vaistų yra medžiagos, kurių molekulės yra viena kitos veidrodiniai atspindžiai, pavyzdžiui, iš 100 labiausiai dabar vartojamų vaistų pasaulyje daugiau nei pusė yra enantiomera. Taiigi galima laukti, kad jie nevienodai sąveikaus su organizme esančiais fermentais. Taip iš tiesų ir yra, nors gana ilgai, kol nesukėlė skaudžių pasekmių, į tai nebuvo kreipiamas reikiamas dėmesys. Penktajame dešimtmetyje buvo pradėtas naudoti ramina- masis vaistas talidomidas, tačiau pasirodė, kad jį vartojusios nėščios moterys susilaukė apsigimusių kūdikių. Šis vaistas buvo uždraustas ir tik vėliau buvo nustatyta, kad jei būtų naudota tik viena jo forma – vadinamas (R)-enantiomeras, tai nebūtų kilę jokio šalutinio poveikio. Mat tik (S)-forma pasižymi teratogeniniu veikimu. Dabar dažniausiai vaistai gali būti registruojami tik tuo atveju, jei iširtas kiekvieno enantiomero veikimas. Yra daug vaistų, kurių vienas enantiomeras pasižymi reikiamu farmakologiniu veikimu, o kitas – nepageidautinu poveikiu. Pavyzdžiui, širdies ligoms gydyti (anti- aritmijai) žinomas preparatas propranololas, kurio vieno sukimo junginys yra net 100 kartų veiksmingesnis nei kitas. Vaisto ibuprofeno analgetinis aktyvumas priklauso tik nuo (+)-S-enantiomero. Todėl geriausia naudoti tik vieną vaisto formą – gryną enantiomerą, tačiau nėra paprasta gauti tik jį vieną, kadangi paprastai cheminių reakcijų metu susidaro abiejų mišinys lygiais kiekiais, tačiau laboratorijose tokias reakcijas įvykdyti nėra paprasta, todėl selektyvi sintezė, t. y. kai gaunamas tik vienas enantiomeras, yra aktualiausia šiuolaikinės organinės chemijos sritis. Žinoma daugybė metodų, kuriais gaunamas tik vienas iš molekulių veidrodinių atspindžių. Taiigi asimetrinė sintezė yra vienas iš būdų gauti tik vienos formos junginius. Už chiralinių junginių sintezės metodų kūrimą ir jų panaudojimą vaistinių ir kitų medžiagų pramoninėje sintezėje 2001 m. Nobelio premija paskirta japonui R. Noyori ir amerikiečiams B. Sharpless ir G. Knowles.

Pastaraisiais metais naujų funkcionalių organinių medžiagų kūrimas tapo pagrindiniu chemikų uždaviniu. Kai kada sritis, kuriose tos medžiagos taikomos, gali atrodyti labai fantastiškos. Kalbant apie naujas organines medžiagas molekuliniai kompiuteriai dabar jau neatrodo nereali svajonė. Jau sukurti pirmieji polimeriniai molekuliniai laidininkai, už tai jų atradėjams 2000 m. paskirta Nobelio premija. Žinomi molekuliniai jungikliai, rotoriai, molekulių vėriniai ir kiti miniatiūriniai elementai, kurie dabar apibūdinami terminu *nanotechnologija*. Tai reiškia, jog molekulės atlieka tą funkciją, kurią atlikdavo lempos, laidai, tranzistoriai. Kaip perėjimas nuo elektroninių lempų iki tranzistorių sukėlė perversmą technikoje, taip neabejotinai tolesnė miniatiūrizacija susijusi su molekulių panaudojimu technikoje. Tuo tikslu organinės molekulės turi sudaryti tam tikras taisyklingas struktūras, kurių savybės būtų reguliarios reikiamu atstumu ir vietoje. Šis naujas reiškinys vadinamas molekulių saviorganizacija, t. y. jų išsidėstymas tam tikra tvarka. Jis dažnas gamtoje – biomolekulėse ir chemikai dabar bando tuos dėsningumus pritaikyti įvairiausioms atvejais. Tiesa, ne visada galima tikėtis ypač greitai kokią medžiagą ar reiškinį pritaikyti praktiškai. Pavyzdžiui, buvo tikimasi labai greitai pritaikyti ne taip seniai technikoje atrastą superlaidumą, tačiau jau geras dešimtmetis nieko ypatingo taip ir nebuvo padaryta, nors prognozuota, kad bus galima dideliais atstumais ir be nuostolių perduoti energiją ir pan.

Nepaisant visų organinės sintezės pasiekimų, nenutyla diskusijos, ar organinė sintezė ir toliau išliks savarankiška mokslo sritis, ar netaps tik priedėliu plėtojant biochemiją, biologiją, mediciną, medžiagų mokslą. Nors vienareikšmiškai atsakyti į šį, kaip ir beveik į bet kurį klausimą moksle nėra lengva, galima teigti, kad organinės sintezės laukia plačios perspektyvos. Nors praktiškai dabar galima susintetinti bet kurią molekulę, tačiau dar lieka neišspręsti reakcijų selektyvumo, artimo gamtiniams procesams, molekulių savybių prognozavimo klausimai, sintezės metodų bei atliekų ir teršalų sukūrimas. Įdomi šveicaro prof. A. Eschenmoserio mintis, kad nėra ko baimintis, jog mus sups sintetinis pasaulis. Pasak jo, viskas, kas sukurta žmogaus intelekto, tampa sudėtinga gamtos dalimi, tik visa tai reikia tinkamai naudoti. Taip jis kalbėjo Vilniaus universitete 2000 m. birželio mėn. vykusioje tarptautinėje organinės sintezės konferencijoje, skirtoje naujausiems šios srities pasiekimams aptarti. 2002 m. birželio 23-27 d. Vilniuje rengiama antroji organinės sintezės konferencija *BOS 2002*, kurioje bus įdomu palyginti, kas naujo pasiekta šioje mokslo srityje, kuri yra svarbi ir plėtojant mokslą, ir spendžiant praktines problemas įvairiose srityse. Ši konferencija tikrai yra neeilinis renginys, apie pranešimų lygį joje galima spręsti iš fakto, jog praeitojoje pranešimą skaitė 2001 m. Nobelio premijos laureatas R. Noyori, o šioje dalyvaus kitas tų metų Nobelio premijos laureatas B. K. Sharpless. Pranešimus konferencijoje skaitys ir daugiau pasaulyje garsių mokslininkų.

Stephenas Wolframas

Stephenas Wolframas ir jo knyga *Naujo pobūdžio mokslas*

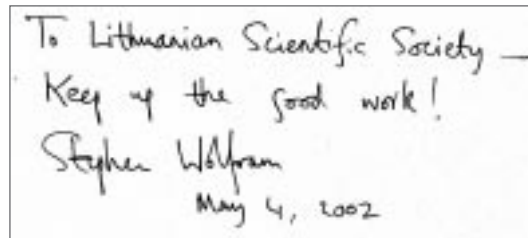
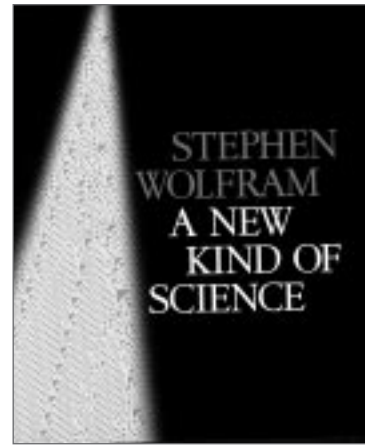
2002 m. gegužės 14 d. išleista nauja Stepheno Wolframo knyga intriguojančiu pavadinimu *Naujo pobūdžio mokslas (A New Kind of Science)*. Tai neeilinės asmenybės 20 metų individualaus mokslinio darbo rezultatas. Taigi kodėl ši knyga sukėlė tokį platų akademinės visuomenės susidomėjimą dar net nepasirodžiusi? Atsakymo, matyt, reikia ieškoti ne intriguojančiame knygos pavadinime ar gausioje knygos reklamoje (knygos svetainė: <http://www.wolframscience.com>), bet žiūrint į autoriaus asmenį ir jo ankstesnius mokslinius pasiekimus. Anglų kilmės fizikas savo pirmąjį mokslinį straipsnį išspausdino būdamas 15 metų amžiaus. Po studijų Etone ir Oxforde 20 metų amžiaus apgina daktaro disertaciją Caltex. 21-erių gauna MacArthur stipendiją, kitaip dar žinoma „genijaus stipendijos“ vardu, tapdamas jauniausiu jos laureatu. S. Wolframo gabumai, talentas ir ambicijos stebino daugelį, lygiai kaip ir jo stebėtina nepagarba kitų darbams. Nekantrumas ir visiškas universitetų vidaus politikos taisyklių nepaisymas veja jį iš vieno universiteto į kitą, kol pagaliau S. Wolframas apsišprendžia palikti akademinę visuomenę. Po ginčo, kam priklauso jo naujai sukurtos programavimo kalbos teisės, iš Caltexo jis išvažiuoja į Princetoną. Čia daugeliui vyresnių kolegų, pratusių prie lentos ir kreidos, nepatinka jo naujieji „elektroniniai metodai“. Taigi ateina eilė Illinojaus universitetui, kur S. Wolframas tuoj pat „užmina ant

nuospaudų“ keletui įtakingų universiteto veikėjų. Taip tiltai su svarbiausiais JAV mokslo centrais greitai sudegina mi ir S. Wolframas metasi į verslo pasaulį. Daugelis mano, kad jis, kaip mokslininkas nepateisino į jį dėtų vilčių. Tačiau 1986 m. akademinį pasaulį išvysta pirmoji programos *Mathematica* versija, kurią išleidžia Wolfram Research Inc., šiuo metu, beje, vertinama daugiau kaip 140 milijonų dolerių. 2001 m. išeina 4.1 programos versija (4.2 beta aktyviai testuojama). Kas gi yra toji *Mathematica*? S. Wolframas ir jo marketingo komanda į šį klausimą atsako labai paprastai: *vienintelė pasaulyje visiškai integruota techninio skaičiavimo sistema*. Už autoriaus vardo ir šios trumpos frazės iš tikrųjų slepiasi viena geriausių bei sudėtingiausių kada nors žmogaus proto sukurtų programų. Ši milžiniška gerai apgalvotų ir suderintų algoritmų, veikiančių kaip vienas organizmas, visuma daro milžinišką įtaką šiuolaikiniam teoriniams tyrimams pačiose įvairiausiose mokslo srityse, pradedant fizika ir matematika ir baigiant tokiais, atrodytu, beveik nieko bendro su skaičiavimo technologijomis nesusijusiais mokslais kaip psichologija. Mokslinėje literatūroje rasi nemažai straipsnių, kurių rezultatai gauti ar iliustruojami šios programos skaičiavimais. Beje, matematikai jau senokai šneka ir apie „eksperimentinės“ matematikos kryptį, kai tiksliai formules (aišku, remdamasis mokslininko prielaidomis) išveda algoritmas. Ir kokias formules! Pavyzdžiui, tik 1999 m. atrastas PSLQ algoritmas, leidžiantis rasti tikslus algebrinius ryšius tarp įvairių funkcijų, iškart įtraukiamas į dešimties geriausių XX a. algoritmų sąrašą [*The top 10 algorithms*, Computing in science & engineering, January/February, 2000, p. 22-78]. O straipsnio autoriai mano, kad greitai laiku integra-

tams šį algoritmą į *Mathematica* ir *Maple* tokių matematiškai gražių sąryšių, kuriuos iki šiol apimti įkvėpimo atspėdavo tik genijai, atradimai mus tiesiog užplūs. Bet modernių kompiuterinių algebros sistemų taikymas jokių būdu neapsiriboja tik tyrimų sritimi. Jos jau didele dalimi perima žinytų funkcijas ir, tai nepaprastai svarbu, pradeda vaidinti ypatingai svarbų vaidmenį visoje švietimo sistemoje. Drįstume tvirtinti, kad būtent kompiuterinės algebros sistemos sudaro objektyvias sąlygas kovoti su šiame amžiuje sukauptų žinių pertekliumi, taip pat bus nepakeičiamos šias žinias perteikiant ateinančioms kartoms. Šios objektyvios sąlygos atsiranda sukūrus nepaprastai patogią daugialypę ir interaktyvią aplinką, kurioje dėstytojas, vartodamas sistemoje įdiegtą ypač aukšto lygio programavimo kalbą, naudodamasis betarpiško grafinio vaizdavimo galimybėmis ir, aišku, patogaus teksto procesoriumi, skirtu gražiai apipavidalinti tai, ką jis ką tik nupiešė ar paaiškino, įgyja unikalią galimybę perteikti bet kokio sudėtingumo idėjas. Dirbant su tokiais aplinkomis galima labai nesunkiai išvengti sudėtingų techninių skaičiavimų (juos tiesiog patikrinant algoritmais), kartu išsaugant mąstymo vientisumą ir esminę dėstomo metodo, teorijos, idėjos giją. Savo ruožtu studentas, naudodamas tokius dėstytojo paruoštus sąsiuvinius, išvengia pasyvaus puodo, į kurį dėstytojas kiekvieną paskaitą kungiasi vis įkrestis po samtelį išminties, vaidmens. Jis gali pats keisti nagrinėjamų užduočių parametrus, pradines sąlygas, savarankiškai gilintis į sunkesnių skaičiavimų vietas ir visa tai daryti netapdamas profesionaliu programuotoju. Taigi mokymasis tampa interaktyviu tam objektyviai sudarius sąlygas, o ne tuščiažodžiaujant apie ir akivaizdžius tokio mokymosi privalumus. Lietuvoje, beje, taip pat atsiranda pirmieji bandymai išnaudoti šių integruotų ir interaktyvių sistemų privalumus (<http://www.itpa.lt/mathematica/knygalt.html>). Tokios yra abstrakčios dabartinės *Mathematica* sistemos galimybės, kurios autorius ir įkvėpėjas yra S. Wolframas.

Abstrakčios galimybės neleidžia susidaryti gyvo vaizdo, todėl pajavirindami pateiksime keletą pavyzdžių. Programa iš pat pradžių buvo kuriamą kaip daugiaplatforminė, t. y. veikianti įvairių architektūrų kompiuteriuose ir jas valdančiose operacijų sistemose, neturinčiose komercinių sprendimų atspalvio. *Mathematica* vienodai gerai veiks ir *Windows*, ir *Unix* (ar *Linux*), ir beatsigaunančioje *Mac OS* operacijų sistemose. Vadinas, paruošę sąsiuvinį (vadinamos *Mathematica* programos ar kita jūsų parengta informacija) *Windows* kompiuteryje, ją be papildomų rūpesčių galėsite įjungti ir skaičiuoti galingoje *Unix* stotyje, o šių skaičiavimų rezultatus ir nupieštus grafikus vaizduoti plačiame, tipografijos darbams skirtame *Mac* ekrane.

Tiesa, yra dar viena galimybė dalintis sąsiuviniais – internetas. Tai visiškai nesunku padaryti pasinaudojus viena iš daugybės *Mathematica* sąsiuvinų konvertavimo komandų. Pavyzdžiui, JAV patentų biuruose paten-

Autoriaus S. Wolframo įrašas dovanojamoje knygoje

tams apipavidalinti pasirinkta būtent *Mathematica* programa, o oficialusis *U.S. Patent Gazette* rengiamas spaudai su *Mathematica*. Tiesa, darbą pateikti internetui yra net geresnė išeitis, nes *Wolfram Research* siūlo neseniai išleistą *webMathematica*. Tiesą sakant, tai ta pati *Mathematica*, tik integruota su *JAVA* kalba ir pasirūpinta, kad piktdariai negalėtų *Mathematica* failų manipuliavimo komandomis pakenkti jūsų svetainės serverio saugumui. Ką gali *webMathematica*? Būtent tai, ką ir sako jos pavadinimas: ji interneto vartotojams leidžia pasinaudoti visomis savo galimybėmis. Pati kompanija tai jau yra padariusi prieš daugelį metų siūlydama naudotis *Mathematica* teikiamomis integravimo paslaugomis. Taigi, studentai, docentai ir profesoriai, jei tingite patys integruoti painų integralą ar kuistis ieškodami jo vertės žinyuose, tai tiesiog surinkite nuorodą <http://integrator.wolfram.com>. Beje, neprošal būtų žvilgtelti ir kiek klaidų *Mathematica* rado garsiaame Graipšteino-Ryžiko žinyne: <http://www.mathsource.com/Content/Publications/Other/0205-557>.

Mathematica prieinama ir nelabai didelę patirtį turintiems vartotojams, tam kuriamos paprastesnės vartotojo sąsajos, kurių mygtukus gali sėkmingai spaudyti ir vaikai, ir jų seneliai, studijuojantys trečiojo amžiaus universitete. Beje, supaprastinta są-

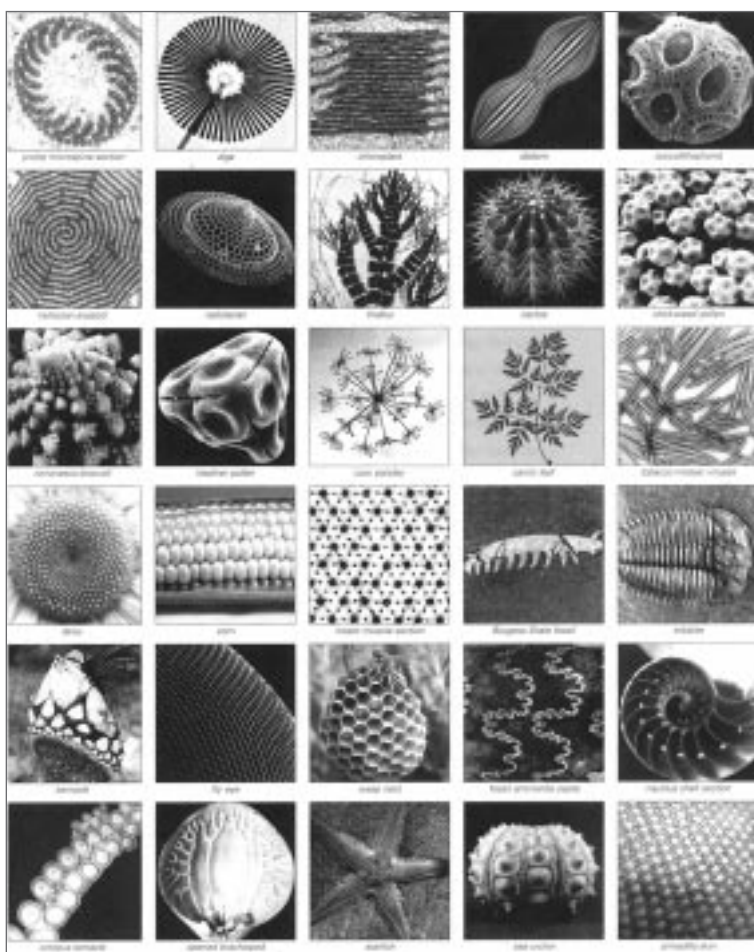
sąja *Calculation center* už šią galimybę gavo 2001 m. žurnalų *PC Plus Magazine* redaktorių ir *Desktop Engineering* skaitytojų apdovanojimus. Aišku, pastarieji dalykai profesionalams nėra labai aktualūs. Kur kas aktualiau sužinoti, ką gi galima gauti nemokamai. Visų pirma tai gigabaitinis neįkainojamas *Mathematica* programų archyvas <http://mathsource.wolfram.com>, daugiausia susijęs viso pasaulio mokslininkų, dėstytojų ir šiaip *Mathematica* entuziastų, todėl ir nemokamas. Čia galite rasti visko: nuo įvairiausių menkaverčių patobulinimų iki išstis universitetų kursų paskaitų ir specializuotų algoritmų (jau minėtą PSLQ algoritmą, taip pat <http://www.mathsource.com/Content/WhatsNew/0211-903>). Mes jau nekalbame apie kitus pasaulinio interneto išteklius. Pamėginkite, pavyzdžiui, šią <http://w.wbring.com/hub?ring=mathematica> nuorodą, kuri kiekvieną kartą ją surinkus turėtų jus sujungti vis su kita, su *Mathematica* susijusia svetaine. Mes mėginome. Kaip tvėnkinyje karoš: paleidus tą patį pagauti sunku...

Kitas geras darbas yra superenciklopedija (<http://mathworld.wolfram.com>), kuri tapo tokia populiari, kad kompanija ėmė bylinėtis su jos autoriumi dėl *prekybinio vardo naudojimo teisių pažeidimo*.

Tokius ir panašius faktus būtų galima vardyti be galo, tačiau nenorėtu me piktnaudžiauti skaitytojo kantrybe. Visko nepapasakosi, geriau pačiam įsitikinti. Mūsų noras buvo skaitytojui perteikti įvairiapuši knygos autoriaus ir jo kompanijos veiklos paveikslą. Beje, skaitytojas, dirbantis mokslo institucijoje ar universitete, susidomėjęs integruota skaičiavimo sistema *Mathematica*, gali įsigyti šią programą milžinę lengvatinėmis sąlygomis Lietuvos mokslininkų sąjungoje <http://www.lms.lt>.

Tiek trumpai apie *Naujo pobūdžio mokslo* autorių ir jo darbą. Stephenas Wolframas vieną savo knygos egzempliorių padovanojo ir Lietuvos mokslininkų sąjungai, kuri yra oficialus *Wolfram Research Inc.* atstovas Lietuvoje. Šią knygą jau galima pavartyti Teorinės fizikos ir astronomijos instituto bibliotekos skaitykloje, Goštauto g. 12.

Dr. Artūras Acus

Reguliarių struktūrų pavyzdžiai biologinėse sistemose. Akivaizdu, kad šias struktūras galima modeliuoti paprastomis programėlėmis; iš Stepheno Wolframo knygos *A New Kind of Science*

BIOTECHNOLOGIJOS INSTITUTAS

praneša, kad 2002 m. liepos 2 d. 10.00 val. Instituto konferencijų salėje (Graičiūno g. 8, Vilnius) jaunesnioji mokslo darbuotoja JOLANTA VITKUTĖ viešai gins fizinių mokslų biochemijos krypties disertaciją „II TIPO RESTRIKCIJOS ENDONUKLEAZIŲ PAIEŠKA IR CHARAKTERISTIKA“.

Doktorantūros komitetas:

prof. habil. dr. A. JANULAITIS (komiteto pirmininkas ir darbo vadovas), doc. dr. J. KADZIAUSKAS, habil. dr. S. KLIMAŠAUSKAS, dr. M. PETRUŠYTĖ, prof. habil. dr. V. RAZUMAS.

Oponentai:

habil. dr. R. NIVINSKAS, dr. K. SUŽIEDĖLIS.

Su disertacija galima susipažinti Biotechnologijos instituto ir Vilniaus universiteto bibliotekose.

Direktorius A. Pauliukonis

Svarbiausios naujos knygos idėjos

Naujai Stepheno Wolframo knygai *A New Kind of Science* nestinga sensacijų ir reklaminių akcijų primenančių jos pristatymų. Reklamiskumo nestokoja ir pati knyga, kurios ne tik pavadinimas, bet ir idėjos formuluojamos provokuojančiai. Knygos izangoje autorius rašo: *Aš atradau žymiai daugiau, nei pats galėjau išvaizduoti, ir iš tikrųjų tai, ką aš padariau, apima kiekvieną mokslo sritį ir dar truputį daugiau.* Turėdami galimybę susipažinti su šia knyga arčiau norėtume trumpai pristatyti jos pagrindines idėjas ir *Mokslo Lietuvos* skaitytojams. Kadangi knygos idėjos tikrai yra avangardiškos, o mūsų bandymas jas aptarti lietuvių kalba tikriausiai yra pirmas, prašome atleisti, jei pasirodys, kad formuluotės gali būti tikslinamos.

Pati svarbiausia knygos išvada ir rezultatas yra labai plačiai formuluojamas *skaičiavimo ekvivalentiškumo principas*. Autorius jį pristato taip: *Tarp visų moksle naudojamų principų skaičiavimo ekvivalentiškumas yra beveik be precedento labai platus – jam paklūsta praktiškai kiekvienas procesas, pačios įvairiausių prigimties, vykstantis gamtoje natūraliai ar dirbtinai.* Jo poveikis taip pat yra platus ir gilus, pretenduojantis valdyti toli siekiančius sprendimus ne tik gam-

taprastais algoritmais. Knygoje aprašyta daug modelinių algoritimų, tačiau svarbiausią vietą čia užima ląsteliniai automatai, kurių sudėtingumo laipsnį nulemia $2^8=256$ elementarios taisyklės. Priklausomai nuo pasirinktų ląstelinio automato taisyklių algoritmas generuoja dvimačius taškinius

vaizdus, kurių pavyzdžius matote 1 pav.

Pasirodo, kad gali būti išskiriamos 4 skirtingos ląstelinio automato elgsenos klasės. 1 klasė atitinka tą atvejį, kai nepriklausomai nuo pradinųjų sąlygų gaunamas vienalytis vienos spalvos vaizdas. 2 klasei priskiriami tie atvejai, kai stebimas aiškus periodiškumas ar lizdinis (fraktalinis) vaizdas. 3 klasė apibūdina visiškai chaotišką procesą, o 4 klasė atitinka atvejus, kai stebima labai sudėtinga įvairių struktūrų sąveika. Dinaminio chaoso specialistams yra labai

tinka modeliuoti procesus ir reiškinius, ypatingą reikšmę čia įgauna paprasti kompiuteriniai algoritmai, kurie yra peržengę universalumo slenkstį. Autoriaus nuomone, jie yra visiškai pakankamas instrumentas modeliuoti pačius įvairiausias gamtos ir dirbtinius procesus. Dar daugiau,

jis teigia, kad visi iki šiol naudoti mokslo metodai yra nepakankami ir gali apsiriboti tik akivaizdžiai paprastais ir reguliariais reiškiniais. Štai čia ir išryškėja S. Wolframo idėjų avangardiškumas. Jo nuomone, patys įvairiausi gamtos dėsniai gali būti gaunami naudojant labai paprastus kompiuterinius algoritmus – programėles, tokias kaip ląsteliniai automatai ar jiems ekvivalentiškas. Fizikai turėtų atkreipti dėmesį, kad čia kalbama ir apie erdvės bei laiko struktūrą, apie elementarias daleles, kvantinę bei vieningo lauko teorijas, Visatos evoliuciją. Gyvosios gamtos tyrinėtojams bus svarbu, kad rūšių evoliucija ir įvairovė taip pat gali būti sėkmingai modeliuojama. Matematikai ar filosofai turi atkreipti dėmesį, kad jiems siūlomas naujas tyrinėjimo metodas. Net intelektuali samprata ir intelektualaus pažinimo procesui skiriama daug dėmesio.

Knygoje yra daug pavyzdžių, kaip paprastos programėlės imituoja gamtos įvairovę. Keletą jų, kuriuos nesunkiai sukuria paprasti algoritmai, matote pateiktuose paveikslėliuose. Labai svarbiu savo idėjų patvirtinimu autorius laiko tai, kad pačiais įvairiausiais atvejais sutinkamos panašios struktūros, liudijanti modeliuojančio algoritmo panašumą. Nors pasirinkti tinkamus modelius ir pradines sąlygas nėra lengva, o rezultatas gali būti gaunamas tik atlikus visus modelinius *skaičiavimus*, autoriaus nuomone, jo metodas atveria visai naujas pažinimo erdves. Galima ginčyti dėl S. Wolframo idėjų ir dėl to, kiek pagrįstas *skaičiavimo ekvivalentiškumo* principas, nes tai yra daugiau autoriaus didžiule patirtimi, o ne įrodytais paremtos nuostatos. Tačiau vargu ar galima abejoti, kad šis naujas požiūris labai skatina atsirasti naujas mokslinio tyrimo kryptis, naujai suvokti jau turimas žinias. Todėl net turintiems išankstinę skeptišką nuomonę dėl S. Wolframo idėjų pagrįstumo verta su jomis susipažinti. Knyga *Naujo pobūdžio mokslas* yra prieinama labai įvairiems skaitytojams, joje išvengta sudėtingų matematinių formuliu, o didelė dalis techninių detalių yra iškeltos į knygos gale pateiktas pastabas. Net praleidus sunkesnes, daugiau dėmesio reikalaujančias knygos vietas, pavyksta sekti autoriaus dėstomų minčių eigą. Daugiau informacijos apie šią knygą galite rasti internete: <http://www.wolframscience.com/>. Programinio paketo *Mathematica* vartotojai ten pat suras programėles, kurias autorius naudojo savo idėjoms pagrįsti. Baigiamas rengti dar vienas specialus leidinys programų paketui pristatyti *A New Kind of Science Explorer* (<http://www.wolframscience.com/explorer/>). Naujo pobūdžio mokslas jau veikia didžiausius pasaulio protus, tikimės, kad ir Lietuvos mokslininkams jis suteiks naujų idėjų ir impulsų.

Kadangi visi universalūs procesai

Dr. Vygintas Gontis

NEDARANT IŠVADŲ

Pastaruoju metu (be jokios abejonės, pavėluotai) Lietuvoje išliepsnojo diskusijos ir aistros dėl priverstinio Ignalinos AE uždarymo. Reikėjo diskutuoti prieš priimančią sprendimą iki 2005 m. uždaryti I bloką. Tada kai kurie mokslininkai su politikais nusileido ES Komisijos spaudimui, net įrodinėjo, kad abu blokai nereikalingi, kad ekonomiškai apsimoka uždaryti I bloką, o tai yra nesąmonė.

Dabartiniai kai kurių politikų reikalavimai eksploatuoti IAE iki jos projekto termino, maždaug 2020 m., Lietuvai tikrai naudingi, bet maža tikimybė, kad jie bus įvykdyti. Visi supranta, kad esant aukščiausiajam valstybės prioritetui įstoti į ES, IAE eksploatacijos ilgesnį laiką nepavyks atkovoti.

Noriu paliesti kelis šios sudėtingos problemos aspektus.

Pirmiausia du klausimai dažnai suplakami į vieną. IAE uždarymo ir naujo vakarietiško reaktoriaus statybos klausimai šiuo atveju yra nesusiję ir atskiri. I bloką reikalaujama uždaryti iki 2005 m., o II – iki 2009 m. Lietuvos Seimas ir Vyriausybė turi nuspręsti greitai ir besilygiškai, galima derėtis tik dėl uždarymo išlaidų ir pasekmių. ES Komisija yra nusitvėrusi sau tinkamą motyvą, kad IAE veikia RBMK tipo reaktoriai ir į jokią derybą nesileidžia. Kitas dalykas – ar Lietuva išliks branduoliniu valstybė – yra grynai techninis ekonominis klausimas ir jo sprendimas turi būti pagrįstas sprendimų analizės metodu.

Racionali yra nuomonė, kad nebandoma „pramušti galva sienos“, t.y. eksploatuoti IAE II bloką iki 2015 m., o laukiama atsakymo iš ES Komisijos, kiek bus skirta lėšų uždarymo išlaidoms ir pasekmėms padengti. Tik tada, kai bus aiškus ES atsakymas, Lietuva nustatys II bloko uždarymo datą (oficialiai tai turi būti padaryta 2004 m.).

Ką galima pasakyti apie spaudoje paskelbtą IAE uždarymo išlaidų ir pasekmių lentelę? Visos išlaidos yra įvertintos 2996 mln. EUR (10 344 mln. Lt). Daugiausia išlaidų pareikalaus 3 pozicijos:

- ◆ eksploatacijos nutraukimas 32,1 proc.;
- ◆ elektrinių atnaujinimas ir gamtos saugos priemonės 55,1 proc.;
- ◆ dujų ir elektros tinklų sujungimas su ES tinklais 7,7 proc.;
- ◆ kitos 5,1 proc.

Analizuojant lentelės duomenis galima pastebėti, kad didesnė lėšų dalis skiriama ankstesniais metais. Štai iki 2007 m. numatyta skirti tik 28,9 proc. visų lėšų panašiai kaip ir po 2020 m. Kaip žinia, vertinant kapitalines investicijas reikia vertinti ne tik gautų pinigų sumą, bet ir laiką, per kurį ji gauta. Pasirodo, laikui bėgant pinigai nuvertėja, todėl turi būti skaičiuojama jų dabartinė grynoji vertė (DGV). Rasti pinigų palyginamąją vertę, jeigu jie gauti ne iš karto, taikomas diskontavimo (nuvertėjimo) metodas. Jei diskontavimo koeficientas lygus 10 proc., iš dabar gautų 1000 EUR, tarkime, po 10 metų liks tik 385,5 EUR.

Kadangi pateiktos išlaidos daugiausia nukeltos į tolesnius metus, dėl to gaunamų lėšų DGV yra ne 2996 mln. EUR, o priimančią diskonto koeficientą 10 proc. – tik 1283 mln. EUR arba 42,8 proc. Derantis su ES dėl IAE uždarymo išlaidų, reikia siekti didesnę jų dalį gauti kuo anksčiau.

Dabar dėl tolesnės energetikos raidos – ar išliks Lietuva branduoliniu valstybė uždarius Ignalinos AE? Čia, žinoma, reikia sprendimą giliai išana-

lyzuoti įvertinant politinį, techninį, ekonominį, gamtos saugos, socialinį aspektus pagal duotus vertinimo kriterijus. Tačiau iš bendros situacijos sprendžiu, kad daugiausia dėl ekonominių priežasčių (brangumo, lėšų stygiaus) naujo reaktoriaus statyba vargu ar pasiteisins, kai galima verstis be tokio reaktoriaus.

Atrodo, kad racionaliausias ir realiausias Lietuvos energetikos plėtros scenarijus uždarius IAE bus toks:

◆ atnaujinama ir modernizuojama Lietuvos elektrinė jos darbą kiek galima perorganizuojant į kombinuotą darbo ciklą;

◆ esant šilumos poreikiui statomi moduliniai TE su dujų turbinomis ar dyzeliniais varikliais;

◆ naudojama Nemuno hidroenerģija ir kiti atsinaujinantys energijos šaltiniai (AEŠ).

Kalbant apie galimus elektros energijos šaltinius uždarius IAE, Lietuvos elektrinės atnaujinimas, be abejo, atrodo efektyvesnis už naujų termofikacinių ar HE statybą.

Sprendami šalies energetikos problema visada privalome atsiminti, kad nuosavų pirminių energijos išteklių Lietuva turi visai nedaug. Pasaulyje vyraujančią tendenciją atspindi ir nauja ES Direktyva Nr. 2001/77/ES (2001 09 27) – remti elektros gamybą iš AEŠ vidaus elektros rinkoje. Reikalaujama, kad šalyse narėse 2010 m. 22,1 proc. elektros poreikių būtų tenkinama iš AEŠ. Tai ES prioritetas, siekiant įgyvendinti Baltosios knygos, JT klimato kaitos konvencijos, Kyoto protokolo reikalavimus. Nors AEŠ plačiai naudoti Lietuvoje sąlygos nepalankios, tačiau dabartiniai 3 proc. ES netenkin. Teks galvoti apie Nemuno hidroelektrines (HE).

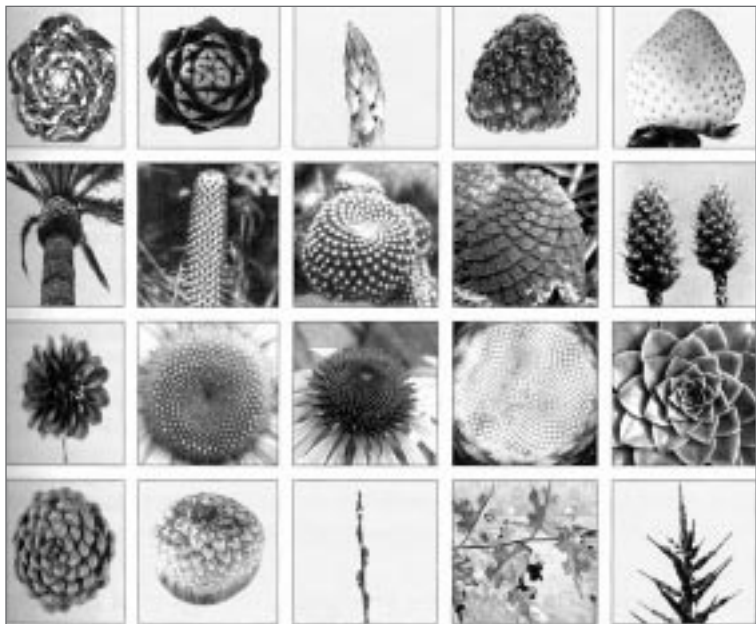
Palyginti su šilumine elektrine, HE didesnės pradinės kapitalinės investicijos (1500 JAV dol./kW) ir gamtos saugos priemonės vis dėlto atsipera per 10-12 metų dėl nepalyginamai mažesnės elektros gamybos savikainos. Jeigu prie HE ekonominės naudos dar pridėsime, kad aplinka neteršiamą CO₂ ir kitais teršalais, tai didelės HE tampa konkurencingos su kitais elektros gamybos būdais (tai pripažįstama oficialiai). Pastaruoju metu ypač akcentuojama, kad būtina mažinti šiltnamio efektą sukeliančias emisijas.

Kaip žinia, Nemuno vidurupyje, aukščiau veikiančios Kauno HE, yra galimybės įrengti dvi perspektyvias HE panašių parametrų kaip ir Kauno HE, tik užliejus mažesnius žemės plotus. Birštono ir Alytaus HE kartu su Kauno HE galėtų gaminti iki 1 mlrd. kWh elektros per metus. Tai jau reikšmingas indėlis netekus IAE.

Blogiausia būtų, jei pirma laiko uždarius Ignalinos AE pagrindinė elektros gamyba tektų Lietuvos elektrinei. Pastaroji naudoja sieraingą mazutą (netgi bando orimulsiją). Suprantama, kad ES neleis Lietuvai eksploatuoti Lietuvos elektrinės be filtrų sierai surinkti, kurie labai brangūs, ir Lietuvai gali tekti pirkti sieraingą elektrą iš Vakarų (kaip tik pravers planuojamas elektros tiltas).

Sprendžiant Lietuvos energetikos plėtros problemą nereikia užmiršti savo šalies ir elektros ūkio ypatumų. Lietuvos ekonominio išsivystymo sąlygomis pagrindinis elektros ūkio tikslas yra panaikinti monopoliją, naudoti įvairius elektros gamybos šaltinius ir vartotojus patikimai aprūpinti elektra, o ne vien pelnas.

Lietuvos MA narys
Juozas Burneikis

Spiralinės struktūros pavyzdžiai įvairiuose augaluose. Visuose pavyzdžiuose pradinis kampas tarp gretimų elementų yra 137,5 laipsniai; iš Stepheno Wolframo knygos *A New Kind of Science*

tos moksluose, bet ir matematikoje, filosofijoje ir visur kitur. Šio principo formuluočių knygoje yra pateikta pakankamai daug. Nesuklystume sakydami, kad visa 1200 puslapių knyga yra skirta šiam principui suformuluoti, paaiškinti ir pagrįsti. Pati trumpiausia principo formuluotė gali būti tokia: **Visi procesai, kurie nėra akivaizdžiai paprasti, gali būti nagrinėjami kaip vieno sudėtingumo skaičiavimai (computations)**. Norėdami pabrėžti ypatingai platų žodžio *skaičiavimai (computations)* turinį, rašysime jį pasvirusiu šriftu. Ši būtinybė kyla dėl lietuviškų žodžių trūkumo bei *skaičiavimo* turinio išplėtimo S. Wolframo knygoje. Čia *skaičiavimais* vadinamas pats įvairiausias procesų modeliavimas, o kompiuterinis modeliavimas iškeliamas kaip pats galingiausias ir universalus mokslo instrumentas. Dar daugiau, visi iki šiol žinomi mokslo metodai vertinami kaip daliniai ir galintys nagrinėti tik gana paprastus – atsikartojančius ar lizdinius (fraktalinius) procesus. Šiuo principu autorius siekia aprėpti pačius įvairiausias gyvosios gamtos, tikslųjų mokslų, žmonių veiklos reiškinis ir net priartėja prie naujos intelekto sampratos. Jis siekia įtikinti mus, kad savo sudėtingumo laipsniu visi šie patys įvairiausi procesai yra ekvivalentiški, o juos modeliuoti galima kompiuteriais su labai

Kas pasakys, kodėl tos knygos rašosi ne taip, kaip norėtūsi (2)

Pradžią Nr. 7

Tęsdami įspūdžius iš Vilniaus dalės akademijoje vykusių naujų knygų pristatymo, neapsiribosime tik knygomis. Mums rūpi ir pačių autorių intelektualinis ir kūrybinis gyvenimas, o tai į tolimus tolius vedantis kelias. Bet tik tam, kad sugrįžtume.

Susitikimai su Žemaitijos kultūros paveldu

Vilniaus dailės akademija ne tik leidžia puikias, gražiai iliustruotas menui ir menininkams, taip pat krašto kultūros paveldui skirtas knygas bei knygų serijas. Akademijos menininkai, mokslininkai bei knygų leidėjai nesibodi nuvykti į tolimiausius šalies kampelius, noriai bendrauja su vietos žmonėmis, esamais ir būsimais savo knygų skaitytojais. Regis, tos išvykos ir bendravimas palieka gilių įspūdžių ir vietos gyventojams, ir tų knygų sudarytojams bei leidėjams.

Štai kad ir devintoji serijos *Žemaičių praeitis* knyga *Renavas* (sudarytojai Adomas Butrimas ir Povilas Šverubas). Seriją leidžia Akademijos Dailėtyros institutas su Žemaičių akademija. Ligi tol dėmesys buvo telkiamas labiau į vertingiausių bažnyčių statinius, miestelių istoriją. Šį kartą – pirmoji knyga, skirta dvarui. Nieko stebėtino, kad kelis šimtus knygos *Renavas* egzempliorių išgijo renaviškiai, bet dar maloniau, kad ją skaito ir vietos mokyklos moksleiviai. Tirkšlių mokyklos mokytojas Povilas Šverubas *Renavo* moksleiviams surengė knygos *Renavas* aptarimą, o kar-

tu viktoriną – renginys pasisekė.

Didelis dėmesys savo kraštui, ypač savajai vietai skirtoms knygoms jaučiamas ir kitose Žemaitijos vietose. Antai kiek anksčiau išleistas knygos *Seda* (sudarytojai A. Butrimas ir P. Šverubas) aptarimas buvo surengtas Sedoje. Žemaičių akademijos ir Dailėtyros instituto menotyrininkai buvo maloniai nustebinti moksleivių aktyvumo: jie savo žodžiais atpasakojo kai kuriuos knygos tekstus, išvardydami net bažnyčios altorių kondignacijas. Šio mielo kultūrinio užkrato paragavę tikriausiai ir ateityje nebus abejingi krašto paveldo dalykams. Tokie susitikimai žmonėms išlieka atmintyje, o ir Dailės akademijos darbuotojai pajunta, kad ne tuščiai dirba, kad jų kasdienis darbas turi ir svarbią visuomeninę prasmę.

Po *Renavo* knygynuose jau išvydome *Alsėdžius* (sudarytojai Adomas Butrimas ir Liepa Gričiūtė). Tai kiek kitokio pobūdžio veikalas, skirtas senajai Žemaičių vyskupų rezidencijai. *Alsėdžių* miestelio bažnyčia vertinga dailės paminklais, įdomus ir pats miestelis, tad skaitytojų laukia dar vienas įdomus susitikimas su turtiną Žemaitijos kultūros paveldu.

Kaip padidinti darbingumą ir pratęsti malonumą

Būtų keista ir labai neteisinga, jeigu Dailės akademijos leidykla nerengtų ir nespausdintų savo iškiliausių profesorių veikalų. Nėra paprasčia tuos veikalus parašyti, bet kartais dar ilgiau užtrunka, kol pavyksta išspausdinti, nors kai kurios monografijos knygynuose neužsiguli. VDA Filosofijos katedros vedėjo, Kultū-

ros, filosofijos ir meno instituto komparatyvistinių tyrimų vadovo, Lietuvos estetikos asociacijos prezidento ir Lietuvos orientalistų asociacijos pirmininko prof. Antano Andrijausko knyga *Grožis ir menas. Estetikos ir meno filosofijos idėjų istorija. Rytai* –

lėjęs semtis žinių ir išminties iš tokių korifėjų. A. Andrijauskas jaučiasi ir išipareigojęs savo mokytojams, kurie, matyt, didžia dalimi ir formavo jo požiūrį į mokslą ir meną, kūrybą, kultūrą ir žmogų. Išmokė gyventi intelektualinės laisvės pasaulyje, nors patys

Prof. Antanas Andrijauskas pasakoja apie savo gyvenime sutiktas žymias mokslo ir kultūros asmenybes

Vakarai ištirpo vos spėjusi pasirodyti 1995 m. Panašiai atsitiko ir 1996 m. su antruoju leidimu. Pažiūrėsime, ar toks pat sėkmingas likimas laukia šio profesoriaus *Lyginamosios civilizacijų idėjų istorijos* bei *Tradicinės japonų estetikos*. Abi knygos pasirodė 2001 metais.

Knygų nereikėtų atplėšti nuo autorių, todėl šiame rašinyje daugiau dėmesio bandysime skirti kūrėjui. Prisipažinęs, jog jaučia didelį malonumą rašydamas knygą (ypač jeigu niekas netrukdo, dėmesio neatitraukia), daug mažesnę – knygą užbaigdamas ir visai jokio malonumo nepatiria, kai tenka rūpintis leidybos dalykais, prof. A. Andrijauskas padarė vieną atradimą, kuris jam padeda padidinti darbingumą ir pratęsti malonumus. Profesorius keliasi 4-4.30 val. ir vienu metu tvirtina rašas kelias knygas pagrečiu: kai savaitę rašęs nuo vienos pavargsta, savaitgalį imasi kitos. Šitaip didina darbingumą, o ir malonumo daugiau. Tiesa, užtrunka ilgiau parašyti, bet jeigu kūrėjui malonus pats kūrybos procesas, tai jį verta ir panagrinėti. Tuo labiau kad savo kūrybinės virtuvės paslapčių A. Andrijauskas ligi šiol sakosi niekam neatskleidęs.

Taiigi ir dabar profesorius vėl vienu metu rašo tris dideles knygas, kuriose, matyt, atsispindės jo susitikimai su nepaprastais, įdomiais ir giliais žmonėmis, su kuriais lietuvių yra suvedusios studijos Maskvos valstybiniam M. Lomonosovo universitete 1968-1973 metais. Visų pirma tai pasakytina apie Rytų kultūrą, ypač Japonijos, Kinijos, Korėjos tyrinėtoją Nikolajų Konradą (1891-1970), antikos mitologijos, literatūros, filosofijos ir estetikos žinovą Aleksejų Losevą bei filosofą Valentina Asmusą (1894-1975). Laimingas mokiny, ga-

ir gyveno totalitarinėje valstybėje.

Šiandien apie Rusijos mokslą ir žymiausias mokslininkus mažai rašo Lietuvos spauda, ne kažin ką išgirstame bei pamatome ir iš televizijos ekrano. Mums neaktualu, neįdomu? Būtų labai siauras ir visiškai nevykęs požiūris, nevertas europietiška mąstančio žmogaus. Štai kaip tik to europietiško A. Andrijauskas ir sakosi labai daug pasisėmęs studijų metais Maskvoje. Nulėmė ten sutiktos asmenybės, jų paskaitos, giliausios savo srities žinios ir žmoniškumas, sąžiningumas – ir savo mokslinėje veikloje, ir kasdieniame gyvenime.

Kas yra šiuolaikiškumas

Įsivaizduokime jaunuolį iš Lietuvos, 1968 m. atvykusį studijuoti į Maskvos M. Lomonosovo universitetą. Klausosi iš Rygos kilusio pasaulinio masto sinologo, japonisto, didžiausio civilizacinės komparatyvistikos autoriteto Nikolajaus Konrado paskaitų. *Šiuolaikiškumas yra praeities ir ateities jungtis. Šio proceso aiškinimąsi laikau vienu svarbiausių kultūros tyrimo uždavinių*, – teigė N. Konradas. Jis pirmasis pagrindė teoriją apie visuotinį įvairiuose pasaulio regionuose matomą sinchronišką perėjimą į viduramžius, iškėlė visai naują ir visai ne marksistišką mintį, jog renesanso sąjūdis prasidėjo ne Europoje, o Azijoje, iš kur plito į Vakarų, pasiekdamas ir Europą. Svarbiausiu renesanso požymiu laikė humanizmo dvasią, o humanizmui teikė kultūrinio sąjūdžio prasmę, jo kilmę sielodamas su pasauliniu, bet ne vietiniu reiškiniu. Taiigi pasauliniam renesansui N. Konradas teikė didžiulės per Euraziją besiritančios kultūrinės bangos įvaizdį. Pakilusi VIII a. prie Ramiojo vandenyno, Kinijoje, ši ban-

ga ritosi per Šiaurės vakarų Indiją, Iraną, Vidurinę Aziją, Užkaukazę, pasiekė Italiją, apėmė Vakarų, Vidurio ir kai kuriuos Rytų Europos kraštus, kol XVII a. išsėmusi visą energiją nulsūgo. Ramusis vandenynas tarsi būtų perdavęs kultūrinius linkėjimus Atlantiui.

Už nuopelnus tyrinėjant Rytų kultūras N. Konradas buvo įvertintas aukščiausiais mokslo laipsniais ir akademiniais vardais, 1969 m. apdovanotas aukščiausiu Japonijos ordinu, kuris gali būti suteiktas užsieniečiui. Buvo iškiliausių mokslo asmenybių, vienu žymiausių dabarties istorikų Arnoldo Toynbee (1889-1975) ir Fernando Brodelio (Fernand Braudel, 1902-1985) draugas. Nors patyrė sovietinių konclagerių siaubą, bet vergu netapo. Po 1968 m. tragiškų įvykių Čekoslovakijoje akad. N. Konradas atvirai kalbėjo, ką mano apie sovietų kariuomenės invaziją į Čekoslovakiją. Pasak A. Andrijausko, su didžiausia pagarba šis žmogus kalbėjo ir apie Lietuvos miškus, didvyrius lietuvių partizanus. Tuo metu tai galėjo atrodyti neįtikėtina, o ir buvo neįtikėtina. Tiesa, apgalvestavo, kad Lietuvoje prarastos gilios orientalistikos tradicijos, sietinos ir su Vilniaus universiteto veikla XIX a. pradžioje.

Prašė palaidoti su kunigu

Kitas profesorius, kuris su N. Konradu galėjo konkuruoti savo pasauline šlove, buvo Aleksejus Losevas, neprilygstamas antikos ir renesanso žinovas. Jis rašė storiausias knygas ir savo studentus įtikinėjo, kad rimtiems darbams turi būti skiriamos storos knygos, ilgai rašomos ir brandinamos. Vien antikos estetikos istorijos parašė bene 12 tomų, kurių dauguma – apie 700 puslapių. Apie prof. A. Losevą mokiniai vaikščiojo tarsi apie dievybę, profesoriaus skleidžiama aura ryškiai švytėjo Maskvos universiteto aplinkoje.

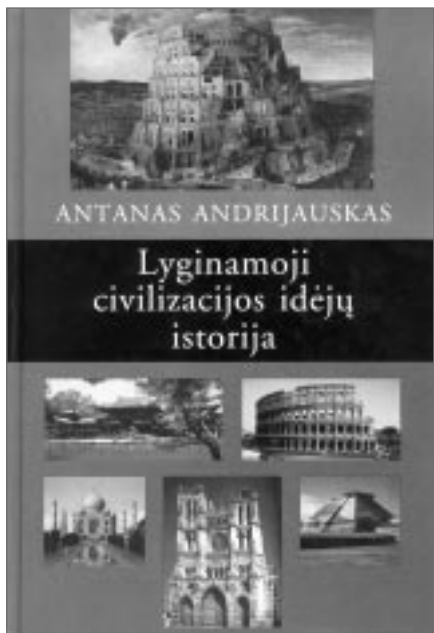
Buvo ir daugiau įstabių asmenybių, gilių mokslo žmonių. Su širdgėla A. Andrijauskas prisimena, kai nepriklausomybę paskelbusi Lietuva iš savo bibliotekų ėmė mesti marksistinių šlamštą, o per nesusipratimą, gal ir tamsumą tarp išmetamų knygų profesorius matė filosofo Valentino Asmuso veikalus. Tai pasaulinio garso mokslininkas, kuris visą gyvenimą kovojo su fanatizmu ir dogmatizmu, už savo įsitikinimus skaudžiai nukentėjo nuo tarybų valdžios.

Ne už savo įsitikinimus, o už nuopelnus pasaulio mokslui ir kultūrai visi šie asmenys turėjo aukščiausius akademinis laipsnius, bet totalitariniam režimui taip ir nepavyko jų prisijaukinti. Dar daugiau: TSRS MA tikrieji nariai N. Konradas ir V. Asmusas net savo mirties valandą pareiškė akivaizdų ir griežtą nepritarimą tarybinei santvarkai kad ir tokiu žingsniu – abu prašė, kad būtų laidojami pagal katalikiškas apeigas ir dalyvaujant kunigui.

Lietuvoje A. Andrijauskas tokios kūrybinės drąsos, pilietiško poelgio, intelektualinės laisvės protrūkių sakosi labai pasigedęs. Prisimena savo sugrįžimą po studijų į Vilnių, į tuometinę Dailės akademiją, kur šaltą dušą patyrė per kažkokį eilinių susirinkimą – jame buvo dorojamas vienas darbuotojas. Ir labai šviesus. Visi to susirinkimo dalyviai tylėjo, lyg vandens į burną paėmė, – taip Lietuvoje buvo įprasta, nuolankus lietuvis buvo gerai išmokęs neišsišokti. Kaip tai buvo nepanašu kad ir į maskviečio prof. Zinovjevo pavyzdį. Po 1968 m-

Vilniaus dailės akademijos prorektorius doc. Adomas Butrimas pristato savo su Povilu Šverubu sudarytą knygą *Renavas*

Prof. Antano Andrijausko vienos naujausių knygų viršelis

tų jis parašė atvirai antitarybinį pamfletą *Žiojėjančios aukštumos* (Зияющие высоты), kuris buvo išspausdintas užsienyje. Kai partiniai veikėjai svarstydamo „neatsakingą“ profesoriaus žingsnį ar saugumas mėgindavo „imtis priemonių“, atsidavė profesoriai ir akademikai, kurie pareiškė: *Bet juk tai žymiausias mokslininkas, kokius veikalus yra parašęs, kokių mokinių išugdęs*. Bėgo metai ir nieko su neįtikusiu profesoriumi režimas taip ir neįstengė padaryti. Gal vengė sukelti dar vieną tarptautinį skandalą.

Štai tokio pilietiško, drąsio A. Andrijauskas sakosi visą laiką stokojęs Lietuvoje. Ar ne iš čia daugelis mūsų taip pat ir šiandienos problemų? Juk ko Lietuvoje visose srityse mums labiausiai stinga? Profesionalumo ir reiklumo sau, gilios kultūros. Prarasta, o gal niekada taip ir neįgyta vertybė.

Knygose – taip pat ir gyvenimo mokytojų pasauliai

Nežinau, ar sutiks A. Andrijauskas, bet, man regis, su kiekviena nauja parašyta savo knyga jis tarsi atskleidžia dalį savo buvusių profesorių, ne tik dalyko, bet ir gyvenimo mokytojų, pasaulio. Ateina metas, kai patirti išpūdziai, susitikimai išsilieja visiškai neįtikėtiniomis eilutėmis knygoje, kurią žmogus rašo visą gyvenimą. Todėl rašydamas net ir, regis, visai kita – kultūrologijos istorijos ir teorijos tema prof. A. Andrijauskas kartais gal ir su tam tikra nuostaba stauga pastebi, jog tos knygos tarsi ženklinotos ir vienos kitos jam labai svarbios asmenybės. Visa susipina gyvenime. Dešimčių profesorių vardai, veikalai ir dėstyto mintys laikui bėgant nublanko, nunyko be pėdsako, bet ne N. Konrado ir ne V. Losevo paskaitos. Praėjo daugiau kaip 30 metų, kai teko tų paskaitų klausytis, bet, prisipažįsta, staiga netikėtai susapnuojęs šiuos savo mokytojus ir iš naujo prisimena kiekvieną jų sakomą žodį. Keisti, logika sunkiai paaiškinami dalykai, bet jie taip pat yra reikšminga gyvenimo dalis.

Tikriausiai A. Andrijauskas neprieštaraus teiginiui, kad jo knygoje, o ypač knygoje *Tradicinė japonų estetika* esama ir dar vienos ryškios asmenybės pėdsakų, o gal ir dvasinio buvimo ženklų. Mintyje turime menotyrininką Jurgį Baltrušaitį, reto masto mūsų kultūros žmogų – aukščiausio lygio universalistą, savo išvalgomis ir tyrinėjimais sugebėjusį aprėpti plačiausius ir giliausius pasaulio kul-

tūrų klodus. A. Andrijauskas tokių universalizmą dar įžvelgia Mikalojaus Konstantino Čiurlionio, Jurgio Baltrušaičio (tėvo) ir, regis, literatūrologo ir bibliografo Vinco Maciūno kūryboje. Visi jie, nepaprastai mylėdami savo tautą, kultūrą, nuolat veržėsi vis aukščiau. Šito Jurgis Baltrušaitis (sūnus) mokė ir A. Andrijauską, kuris dėkingas savo likimo žvaigždei, kad šioji jį atvedė stažuotis į Sorboną ir Collège de France (1981-1982, 1988 ir 1998). Pirmųjų stažuotų metu pasisekė pabendrauti ir su J. Baltrušaičiu, kuris yra vienišai reikšminga figūra ir prancūzų, ir lietuvių kultūroje.

J. Baltrušaitis padovanojo A. Andrijauskui didelę seriją knygų apie japonų kultūrą, o dovanos gavėjas šį poelgį suvokė ir kaip įpareigojimą imtis naujo darbo. Negalėjo nepaveikti A. Andrijausko ir kitas dalykas, kurio Lietuvoje gal nelabai paisoma: labai didelis J. Baltrušaičio dėmesys vizualinei tekstų kultūrai. Ši J. Baltrušaičio nuostata, atrodo, padarė A. Andrijauskui gilų poveikį. Profesorius prisipažįsta: asmenybė ir tekstas jam vi-

Prof. Nikolajus Konradas jautė didelę simpatiją Lietuvai

sada siejasi ir su žmogaus akimis, veidu. Tad ir nemažai laiko praėjus nuo nepamirštamų susitikimų su J. Baltrušaičiu, kai 2001 m. pasirodė A. Andrijausko knyga *Tradicinė japonų estetika*, ją apmąstydamas autorius vis grįžta prie savo gyvenimo patirčių, vadinasi, ir prie lemtingų susitikimų su įvairiais žmonėmis, turtingomis asmenybėmis. Gal iš jų perėmė įprotį ir bet kurį tekstą žvelgti įvairiais pjūviais: juk yra siužetinis pasakojimas, bet yra ir ezoterinis, giluminis tylos balsas, pokalbis su dievais, – sakė F. Nyčė.

Khajuraho Kandarya Maha deva šventykla. 1000 m.

Nuo profesionalų priklausys, koks bus mūsų gyvenimas

Kas gali pasakyti, kodėl tos knygos rašosi ne taip, kaip norėtumėte? Nė viena nesirašo lengvai, paprastai, bet visos per klaidžiojimus, braunantis per begalinių klaidų brūzgynus. Gal taip ir turi būti, veikiausiai tai ir yra kūrėjo kasdienis darbas, virstantis gyvenimu, bet nelengva susitaikyti su mintimi, kad vis mažiau laiko ir energijos lieka tas klaidas ištaisyti.

Prof. A. Andrijauskas prisipažįsta, jog nebūtina vykti į Japoniją ar Paryžių norint kai ko išmokti. Puikių pamokų pats yra gavęs ir iš savo kolegų, taip pat ir Dailės akademijos leidyklos darbuotojų. Ypač A. Andrijauskas jaučiasi dėkingas kolegai grafikui Broniui Leonavičiui, tikram savo srities profesionalui, iš kurio sakosi daug išmokęs, kai dailininkas iliustravo jo knygas. Atrodo, gyveni greta, kasdien Akademijos koridoriuose su šiais žmonėmis susiduri, bet kol kartu nepradedi dirbti, negali jų tikro meistriškumo ir profesionalumo įvertinti. Net ir sukdamasis meno sferoje A. Andrijauskas sakosi nė neįtaręs, kad tiek daug galėjęs nesuvokti apie knygos parengimą, iliustravimą, ir tik gavęs padirbėti su tikrais meistrais įsitikino, kaip daug žmogus gali nežinoti, o galvoti priešingai. Už šias pamokas ir jaučiasi kolegoms dėkingas. Todėl ir knygoje *Lyginamoji civilizacijos idėjų istorija* profesorius dėkoja ne tik įvairių šalių menotyros ir estetikos grandams, bet ir redaktorei Onai Balkevičienei bei maketuotojai Daivai Mikalainytei. Sako: *Jeigu turėsim profesionalų, tai viskas bus gerai mūsų gyvenime*.

Intelektualo lemtis

Profesorius įsitikinęs, jog mums, lietuviams, net ir mene labai trukdo nereikalingas kuklumas, nemokėjimas savęs parodyti, pristatyti, sudominti. Neturime pasaulyje seniai įsivertintos meno vadybos įgūdžių, kurie ypač reikalingi, norint pateikti vaizduojamojo meno, dailės kūrinius. Tokio masto asmenybės, kaip Antanas Kmieliauskas arba Petras Repšys, teigia A. Andrijauskas, yra aukščiausio lygio menininkai – ne Lietuvos, bet pasaulio mastu, ir ne jų kaltė, kad nėra pasaulinės įžomybės. Jeigu šie mūsų dailininkai patektų į tarptautinę geros vadybos ir reklamos sistemą, tai geriausiose pasaulio salėse būtų rengiamos jų parodos, leidžiami išpūdingiausi jų kūrinių albumai. Deja, šito vadybos ir reklamos darbo dirbti kol kas nemokame.

Menas ir yra viena gal iš nedaugelio sričių, kur galėtume labai plačiai apie save pasauliui skelbti, – tuo A. Andrijauskas šventai įsitikinęs. Daug mūsų menininkų tokio dėmesio tikrai nusipelno, o kad jų nesugebame išvesti į tarptautinius vandenius, tai viena iš mūsų kultūrinio gyvenimo spragų. Didžioji bėda, dabartinio politinio gyvenimo ir šalies drama yra ta, kad prarandame daugybę gambiausių savo krašto žmonių, meno ir mokslo kūrėjų. Net ir suvokdamas šitai juk niekuo negali padėti – įdarbinti negali, o žmogus pasimiręs metus ki-

tus meta viską ir išvažiuoja. Vargu ar sugrįš. Viskas, kas vyksta su mumis ir mumyse, tai didžia dalimi mūsų pačių vergiškumo, nuolankumo pasekmė. Keliaklupsčiaujame politikams, leidžiamės mokomi, tvarkomi. Pasekmės akivaizdžios – patekome į gilią krizę.

Išeitis? Tyrinėdamas subtiliausiaj

gindamas su mūsų išgyvenamąja dabartimi prof. A. Andrijauskas sakosi patirias dar vieną savo gyvenimo pamoką: intelektualai, intelektinis tautos ir šalies elitas yra svarbiausia jėga krizės kėčiame visuomenėje, o intelektualo lemtis – būti visada opozicijoje. Ko gero, į šią senosios Rytų kultūros ir postmodernistinio Vakarų

Asirijos valdovų rūmų Ninevijoje rekonstrukcija. VIII-VII a. pr. Kr. Iliustracijos iš A. Andrijausko knygos „Lyginamoji civilizacijos idėjų istorija“

senąją kinų ir giliausių kultūrinių tradicijų japonų kultūrą, pagaliau pasinerdamas ir į prancūzų postmodernizmo idėjų pasaulį ir visa tai ly-

pasaulio pamoką vertėtų išiklausyti.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

LIETUVOS ENERGETIKOS INSTITUTAS

KVIEČIA STUDIJUOTI ENERGETIKOS IR TERMOINŽINERIJOS MOKSLO KRYPTIES (06T) DOKTORANTŪROJE.

Asmenys, pageidaujantys stoti į doktorantūrą, pateikia:

- ❖ direktoriaus vardu parašytą prašymą, kuriame nurodo doktorantūros kryptį;
- ❖ gyvenimo aprašymą;
- ❖ magistro (aukštojo mokslo) diplomo ir jo priedų kopijas;
- ❖ dviejų mokslininkų rekomendacijas;
- ❖ mokslo darbų sąrašą ir jų atspaudus, o jei tokių darbų nėra, – mokslinį referatą;
- ❖ kitus priėmimo skelbime nenurodytus, jūsų nuomone, svarbius dokumentus.

Dokumentai priimami iki 2002m. liepos 5 d. Lietuvos energetikos institute, 233 kab. (Breslaujos 3, Kaunas 3035; telefonas (37) 40 18 09, el. paštas: agne@isag.lei.lt)

BOTANIKOS INSTITUTAS

praneša, kad 2002 m. birželio 26 d. 10 val. Botanikos institute (Žaliųjų ežerų g. 49, Vilnius) vyks atviras doktorantūros komiteto posėdis, kuriame biologijos krypties doktorantė ELENA SERVIENĖ gins daktaro disertaciją „MIELIŲ SACCHAROMYCES CEREVISIAE REKOMBINANTINIŲ PLAZMIDŽIŲ STRUKTŪRINIŲ ELEMENTŲ REIKŠMĖ K2 PREPROTOKSINO GENO RAIŠKAI“ (biomedicinos mokslai).

Doktorantūros komitetas:

dr. Vytautas Boleslovas MELVYDAS (Botanikos institutas, biomedicinos mokslai, biologija 01 B) – pirmininkas;

nariai:

LMA tikrasis narys prof. habil. dr. Alfonsas MERKYS (Botanikos institutas, biomedicinos mokslai, biologija, 01 B),

habil. dr. Nijolė ANISIMOVENĖ (Botanikos institutas, biomedicinos mokslai, biologija, 01 B),

doc. dr. Donaldas ČITAVIČIUS (Vilniaus universitetas, biomedicinos mokslai, biologija, 01 B),

habil. dr. Kęstutis SASNAUSKAS (Biotechnologijos institutas, fiziniai mokslai, biochemija, 04 P) – komitete dalyvavo iki 2002 m. balandžio mėn.,

prof. habil. dr. Povilas DUCHOVSKIS (Lietuvos sodininkystės ir daržininkystės institutas, biomedicinos mokslai, botanika, 04 B) – komitete dalyvauja nuo 2002 m. balandžio mėn.

Oponentai:

habil. dr. Regina VARNAITĖ (Botanikos institutas, biomedicinos mokslai, biologija, 01 B),

dr. Rolandas MEŠKYS (Biochemijos institutas, fiziniai mokslai, biochemija, 04 P).

Su disertacija galima susipažinti Botanikos instituto ir Vilniaus universiteto Gamtos mokslų fakulteto bibliotekose.

Direktorius

Visuotinės lietuvių enciklopedijos vyriausiasis redaktorius Antanas Račis pristato pirmąjį Enciklopedijos tomą

Pradžia Nr. 10

Tęsiame Lietuvos mokslų akademijoje gegužės 3 d. vykusią *Visuotinės lietuvių enciklopedijos* pirmojo tomo aptarimą, kuriame, be mokslininkų, dalyvavo nemažai platesnės visuomenės narių bei politikų. Jausdami leidinio svarbą, taip pat ir pasirodžiusio pirmojo tomo gal kiek kontroversišką vertinimą, manome būsiant teisinga kuo plačiau pristatyti kalbėtojų ir diskusijos dalyvių bent pagrindines mintis, kurios gali būti pamokomos, net jeigu kai kurioms ir sunku pritarti.

Visuotinė lietuvių enciklopedija: sutelks ar supriešins?

Įžvelgia bajoriškos arogancijos pasireiškimus

Kaip tautos paminklą, naująją *Visuotinę lietuvių enciklopediją* (VLE) linkęs vertinti ir Romualdas Ozolas. Tačiau, skirtingai negu Zenonui Rudzikui, kuriam šis leidinys labai svarbus norint globalizacijos amžiuje išsaugoti lietuvių kalbą, R. Ozolui tai visai kitokio pobūdžio paminklas – puikiai fiksuojantis XXI a. lietuvių sąmonės problematiką. Pačių leidėjų atkaklus ir beveik spaudžiantis savo pozicijų teisumo įrodinėjimas R. Ozolui asocijuojasi su Lietuvos bajorijos elgesiu jungtinėje su Lenkija valstybėje, kai dėl naudos buvo viskas atiduodama. Tiesa, kalbėtojas čia pat pripažino, jog šiuo atveju ir ypatingos naudos, dėl kurios būtų verta šitaip stengtis, jis nematęs. Kreipdamasis į enciklopedininkus R. Ozolas gerokai patetiškai klausė: *Nejaugi iš tiesų manote, kad nedalyvaujate lietuvių nacionalinės sąmonės išplovinyje?*

Gaila, kad šių žodžių prasmės nekonkretizavo, todėl kiekvienas klausytojas galėjo savaip suprasti politiko minties pasažą. Kalbėdamas apie VLE taikomą autentišką tikrinių svetimvardžių rašybos principą, kuris paremtas Valstybinės lietuvių kalbos komisijos nutarimais, žodžio

kišenėje ilgai neieškojęs R. Ozolas pasakė: *Enciklopedija aiškiai demonstruoja pasirinkto principo krachą. Tai ne principas, o rašyba pagal nuitarimus ir rezoliucijas.* Liko neaišku: ar enciklopedininkai turėjo daryti kitaip, negu rekomendavo valstybinė kalbos institucija? Būtų įdomu išgirsti gerbiamojo R. Ozolo nuomonę ir dėl kitų enciklopedijų taikytos svetimvardžių rašybos. Ar pasirinkto principo krachą kalbėtojas įžvelgia tik VLE pirmajame tome, o gal ir *Lietuvių kalbos enciklopedijoje*, *Lietuvių literatūros enciklopedijoje*, *Muzikos enciklopedijos* pirmajame tome, pagaliau ir Václavo bei Mykolo Biržiškų redaguotoje tarpukario *Lietuviškoje enciklopedijoje*, o kartu ir Bostone JAV lietuvių išleistuosiuose *Lietuvių enciklopedijos* 37 tomuose? Visose šiose enciklopedijose taikomas tas pats svetimvardžių rašybos principas, nors tas enciklopedijas leido skirtingi leidėjai. Priminsime, jog *Lietuvių kalbos enciklopediją* išleido Lietuvių kalbos institutas, o *Lietuvių literatūros enciklopediją* – Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, taigi dvi autoritetingos mokslo institucijos.

R. Ozolui pirmajame VLE tome kliūva tai, jog ten esanti ne enciklopedinių straipsnių visuma, bet atskirų autorių straipsnių rinkinys. Pasak R. Ozolo, straipsniai be aiškios schemos, yra sumaišyti, pati atrankos sistema, regis, nesuklostyta. Pačiuose straipsniuose kartais esama daugiau literatūros, o ne informatyvumo. R. Ozolas išsamiau komentavo miškininkui prof. Vaidotui Antanaičiui skirtąjį straipsnį, tą vietą, kurioje aprašoma jo politinė veikla: *Sąjūdžio dalyvis, 1988-90 jo Seimo tarybos narys. 1989-90 SSRS AT narys. 1990 03 Maskvoje per suvažiavimo sesiją paskelbė, kad atkuriamą Lietuvos nepriklausomybę. Gavęs LR AT/AS įgaliojimus, dėl nepriklausomybės pripažinimo vedė neofic. derybas su SSRS vadovais.* Pasak R. Ozolo, jeigu prie kiekvieno aprašomo asmens bus surašyta panašiai, tai enciklopedininkų laukia marinantis darbas, o nauda minimali: mat tų įvairiausių derybų Sąjūdžio laikais buvę tiek ir tokių, kad kitoms apibūdinti sunku būtų rasti net formuluotes.

Dar blogiau, kai į *Enciklopediją* prasibrauna netikri faktai. Antai

V. Antanaičiui ir ekonomistui prof. Kazimierui Antanavičiui skirtuose straipsniuose skaitome: *SSSR liudies deputatų suvažiavimo narys.* R. Ozolas teisingai pastebi, jog tokių nebuvo, o buvo deputatai, ir tik šitaip reikėtų vadinti.

R. Ozolas lyg ir pasidžiaugė, kad per 10 metų žadama išleisti net 20 tomų – gana spartus darbas. Tačiau kad enciklopedininkai nesijaustų pernelyg pagirti, politikas pabaigai nepašyškstėjo šaukšto deguto: *Kai tai bus padaryta, tai, aš manau, bus padėtas labai neblogas pamatas naujam enciklopedijos leidimui, kuris galbūt bus padarytas su skaidresne sąmone.*

Prognozė, o gal tiksliau – diagnozė aiški: skaidresnės sąmonės laikai išauš tik po dešimtmečio. Matyt, tik tada, kai jau turėsime visus 20 VLE tomų. Išeitų, visai netyčia (politikams taip nutinka) R. Ozolas išreiškė gal ir pasąmoningai glūdinčią svarbiausią idėją: naujoji *Enciklopedija* – tai mūsų sąmonės skaidrinimo šaltinis.

Tautos darbą geriausia dirbti talkoje

Gerokai priešingą poziciją reiškė kalbininkas prof. Zigmas Zinkevičius, kuris yra Mokslo ir enciklopedijų leidybos instituto tarybos pirmininkas, Lietuvos mokslų akademijos tikrasis narys. (Šios Akademijos narystę šiame rašinyje pabrėžiamė gal ir prikišamai, nes yra priežastis, apie kurią bus proga pakalbėti vėliau.)

Anot Z. Zinkevičiaus, VLE pradėta leisti labai laiku, nes visai galėjo atsitikti, kad po 10-20 metų jau nebūtų kam leisti. Dar išliko patyrusių šios veiklos darbuotojų, nors daugelis jau prie pensinio amžiaus. Enciklopedininkų nerengia jokia aukštoji mokykla ir niekada nerengs, šios profesijos igūdžiai įgyjami daug metų dirbant šį darbą, perimant labiau patyrusių kolegų patirtį.

Pirmasis VLE tomas, pastebi Z. Zinkevičius, sukėlė didelį visuomenės susidomėjimą, tai rodo ir labai smarkiai išaugęs prenumeratorių skaičius. Vadinasi, visuomenė patenkinta ir nežada naujosios *Enciklopedijos* ignoruoti. Gaila, kritikai nemato, o gal ir nenori pastebėti sunkumų, su kuriais susidūrė enciklopedininkai, ėmęsi leisti VLE. Jų darbas

Romualdas Ozolas Enciklopedijos leidėjams negailėjo karčių pipirų

Įdomu, kaip Interpolas rastų nusikaltėlių, jeigu kiekvienoje šalyje jo pavardė būtų rašoma vis kitaip, – retoriškai klausė akad. Zigmas Zinkevičius

Lietuviškose enciklopedijose prof. Kęstutis Makariūnas pasigenda tikslumo

prastai apmokamas, nors reikalauja aukščiausios kvalifikacijos, honorarai simboliški. Taigi jei kas ir liko dirbti Mokslo ir enciklopedijų leidybos institute, tai tikri entuziastai. O klaidų buvo ir bus kiekviename darbe, ir dar nėra pasaulyje enciklopedijos, kurioje būtų pavykę išvengti klaidų. Instituto tarybos pirmininkas Z. Zinkevičius pareiškė padėką LR Prezidentui Valdui Adamkui, kuris sutiko būti VLE globėjas.

Toliau Z. Zinkevičius kalbėjo apie Lietuvos MA narių indėlį kuriant naująją *Enciklopediją*: indėlis esąs didelis, o jei dar prisiminsime recenzentų straipsnius, tai jis dar didesnis. Pagaliau juk ir Instituto taryboje be paties Z. Zinkevičiaus yra Bronius Grigelionis, Antanas Tyla ir Gintautas Česnys. Taigi LMA narių esama, bet gerų mokslininkų juk niekada nesą per daug. Z. Zinkevičius visus kvietė į talką, kadangi VLE – visos tautos darbas.

Suprantama, jog akademikas neapėjo ir svetimvardžių rašybos reikalų *Enciklopedijoje*. Dėl tos rašybos daug nesuskalbėjimo, nesuipratimo, kai kas šneka nežinodamas esamos padėties. Svetimvardžiai supla-

P. Skardžius laikėsi lygiai tų pačių nuostatų dėl svetimvardžių rašybos, kaip ir ligi šiol veikusios sudėties Valstybinė lietuvių kalbos komisija. Tačiau straipsnyje svetimvardžiai suplakti su tradiciniais užsieniniais vardais, o tada jau galima ir P. Skardžiui prirašyti bet kokias nuostatas. Einame į ES, toliau kalbėjo profesorius, bet kažkam vis norisi įnešti sumaištį, svetimvardžius rašyti kaip sovietų laikais – pagal tarimą. Apeliuojama į lietuvių kalbos savitumą, išskirtinumą, o traukiama atgal, prie buvusios tvarkos „kaip prie rusų“. Visame pasaulyje esą laikomasi autentiškos rašybos principų ir nė viena nacionalinė kalba dėl to nesugriūva. Nesugrius ir lietuvių kalba.

Kas būtų, jeigu staiga pultume vartoti svetimvardžių perrašą pagal tarimą? Pirmiausia visiškai nutoltume nuo mūsų išeivijos (gal kam to labai reikėtų?), kur originali rašyba seniai įsigalėjusi. O VLE juk pateikia ir svetimvardžių lietuvišką tarimą, sukirčiuota, net priegaidės pažymėtos. Tad kur tas lietuvių kalbos žalojimas ar pavojus? Prof. Z. Zinkevičius nemato problemų, nes jos esančios iš piršto laužtos.

Gediminui Ilgūnui akivaizdu, jog naujausios istorijos laikotarpis enciklopedininkams paspendžia daug sąpštų

mažens įprasta rašyti *Niutonas*, *Niutono dėsniai*, bet ne autentiška forma *Newton*. Dar blogiau būtų su *Šopeno* ar *Šekspyro* pavardėmis. Jeigu nutoltume nuo gerai žinomų vardu sulietuvinatos rašybos, teigė profesorius, tai toks kelias galop galėtų atvesti ir prie lietuviškos rašybos revizijos, kai ir lenkiškas pavardes imtume rašyti su kai kurių lenkų reikalaujamais lenkiško raidyno ženklais. O tai jau kelias, vedantis į politikos sferas. Gerai, kad *Enciklopedijoje* svetimvardžiai rašomi ir fonetine rašyba, ir autentiškai, bet pačiam profesoriumi labiau įprasta ieškoti pagal lietuvišką tarimą. Tačiau tai nereikia, jog enciklopedininkai, pagal vienus principus pradėję spausdinti VLE pirmąjį tomą, vėliau kitus imtų spausdinti pagal kitas taisykles. Tai būtų visiškai nelogiška. K. Makariūnas pasisako už pastovumą ir tradicijos tęstinumą.

Lietuva ir Lietuvos valstybė – ne tas pat

Enciklopedijos leidybos ne tik kad buvo negalima atidėlioti, bet reikėjo pradėti daug anksčiau, – kalbėjo Lietuvos tūkstantmečio minėjimo direktorijai LR Prezidentūros kanceliarijos direktorius Gediminas Ilgūnas. 1990-1991 m. tuometinėje LR Aukščiausiosios Tarybos – Atkuriamojo Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komisijoje (1990-1992 m. G. Ilgūnas buvo šios komisijos pirmininkas) vyko susitikimas su *Enciklopedijų* leidyklos vadovybe ir tartasi, kad reikėtų pradėti leisti nepriklausomybės dvasią ir mokslinius reikalavimus atitinkančią enciklopediją. Siūlyta pradėti nuo biografinio žodyno arba lituanistinės enciklopedijos, kadangi visuotinių enciklopedijų yra daug ir įvairiomis kalbomis, o lituanistinės enciklopedijos, kurioje nebūtų ideologinių nukrypimų,

juk neturime. Ta idėja nebuvo įgyvendinta, nes nutarta imtis dvidešimtmetės VLE, tačiau G. Ilgūnas įsitikinęs, jog lituanistinė enciklopedija ir biografinis žodynas labai reikalingi – galėjo būti rengiami ir leidžiami lygia greta su VLE. Dabar tenka apgailestauti, jog tokių svarbių, būtinų leidinių rengimas atidedamas, kol nebus išleista VLE. Tad gal tokio darbo galėtų imtis kita institucija, ir nebūtinai finansuojama iš biudžeto, jeigu Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas per 10 metų taip ir nesugebėjo tokio darbo imtis? – auditorijos klausė G. Ilgūnas.

Kalbėdamas apie pirmojo VLE tomo trūkumus, G. Ilgūnas atkreipė dėmesį į įvadinį straipsnį. Jame apžvelgiama, kokios enciklopedijos buvo išleistos Lietuvoje, tačiau nežodžio nei apie tritomę *Mažąją lietuviškąją tarybinę enciklopediją* (išėjo 1966-1971 m.), nei apie keturtomę *Tarybų Lietuvos enciklopediją* (1985-1988 m.). O juk tai – reikšmingi leidiniai.

G. Ilgūnui kliūva ir toks įvadinio straipsnio sakiny: *Lietuva atkūrė savo valstybės nepriklausomybę ir siekia integruotis į Europos Sąjungą, tarptautines organizacijas*. Bet tai nėra tikslus pasakymas, nes Lietuva jau 10 metų yra svarbiausių tarptautinių organizacijų narė. Ir visai netikusiai pasakyta: *Enciklopedijos* rengėjai norėtų, kad *paskutiniai Visuotinės lietuvių enciklopedijos tomai išėitų minint Lietuvos valstybės vardo tūkstantmetį*. Pasak G. Ilgūno, tai būtų 2253 m., kai bus minimas Mindaugo karūnavimo tūkstantmetis, bet enciklopedininkai, matyt, mintyje turi 2009 m. Painioti Lietuvos vardo pirmojo paminėjimo ir Lietuvos valstybės tūkstantmečio VLE rengėjams tikrai nederėtų.

Pratarmėje rašoma, kad 25 proc. vietos *Enciklopedijoje* bus skirta lituanistikai, tačiau tomo pabaigoje įdėtoje anotacijoje (800 p.) jau parašy-

ta, jog Lietuvai ir lituanistikai skirta penktadalis *Enciklopedijos*. Jeigu taip su kiekvieno tomo pasirodymu vis po 5 proc. lituanistikos mažės, – pastebi G. Ilgūnas, – tai paskutiniajame iš viso neliks.

Netikslumų esama ir daugiau. G. Ilgūnas gavo redaguotą antram tomui skirtą straipsnį *Aukščiausioji Taryba – Atkuriamasis Seimas*. Rašoma, kad 1990 m. Aukščiausioji Taryba darbą pradėjo kovo 11 d., bet iš tikrųjų – G. Ilgūnas, kaip Lietuvos Nepriklausomos Valstybės Atstatymo Akto signataras, gerai atsimena, kad ta įsimintina sesija prasidėjo kovo 10 dieną. Rašoma, jog tų metų birželio 24 d. paskelbtas moratoriumas, kuriuo laikinai sustabdyti politiniai veiksmai. Bet tų įvykių dalyvis G. Ilgūnas tvirtina, kad jokie politiniai veiksmai nebuvo sustabdyti. Tiesiog buvo pateiktos tam tikros išlygos, o ne sustabdyti veiksmai. Būtų apmaudu, jeigu tokie netikslumai patektų į VLE.

Kliūva G. Ilgūnui ir tai, kas buvo rašoma apie 1990 m. Aukščiausiąją Tarybą esą ištikusią krizę. Šeštosios sesijos du atskirus posėdžius. Pasak tų įvykių dalyvio, nebuvo nei dviejų posėdžių, nei dviejų stenogramų. Buvo vienas posėdis ir jo stenograma, visi reikalingi dokumentai, o atskilusi grupė tarėsi atskirai kitoje salėje. Bet kalbėti kaip apie lygiavertį posėdį ir suskilusį Parlamentą nesą jokio pagrindo.

Laimė, šis straipsnis bus pataisytas, ir labai gerai, kad G. Ilgūnas rado ką patikslinti. Ties naujausią įvykių istoriją, atrodo, dažniausiai klumpa mūsų *Enciklopedijos* leidėjai. Labai opūs klausimai, gal stinga ir specialistų, sugebančių kvalifikuotai tuos įvykius vertinti ir aprašyti.

Paprastų žmonių neatsiklausė

Naujoji Valstybinė lietuvių kalbos komisijos pirmininkė dr. Irena Smetonienė buvo diplomatiška ir naujos sudėties Komisijos nuomonės dėl svetimvardžių rašybos VLE neatskleidė, pasiteisinsi, jog pirmasis posėdis vyks tik kitą savaitę. Nors aptariant VLE pirmąjį tomą dalyvavo šeši Komisijos nariai, bet jeigu jiems tektų pasisakyti dėl svetimvardžių, tai jų nuomonės tikrai nesutaptų, – teigė pirmininkė. Jos manymu, nesuipratimų dėl rašybos ky-la todėl, kad neturime enciklopedijų rašymo tradicijos, o Kalbos komisijos nutarime juk pasakyta, kad adaptuota ir originali svetimvardžių rašybos formos gali būti pateikiamos pagrėčiui, originalią formą pirmiausia taikant mokslinėje literatūroje, ekonomikos ir informaciniuose leidiniuose. VLE rengėjai pasirinko variantą, kai pirmiausia pateikiama svetimvardžio originali forma, o skliaustuose – adaptuota. Žinoma, būtų labai blogai, jeigu pagal adaptuotą formą negalėtume susirasti norimo svetimvardžio, tačiau juk kiekviename tome galima pateikti (beje, taip ir padaryta) ir nuorodas iš adaptuotos formos į originalią ir priešingai. Skaitytojai, norintys matyti pirmiausia pateiktą tarimą, piktinasi, kai mato jiems neįprastą originalią formą – dažniausiai tai vyresnio amžiaus žmonės, nemokantys užsienio kalbų. Tai tie, kurie nėra baigę kelių aukštųjų mokyklų ir nėra daktarai, o jų nuomonės, ar jie sugeba naudotis enciklopedija, pasak Komisijos pirmininkės, niekas nepaklausė. Dr. I. Smetonienė taip pat sakė, jog negirdėjusi, kad kas būtų pasirėmęs visuomenės, kitų žmonių nuomone visais šiais klausimais.

Nukelta į 15 p.

Naujoji Valstybinė lietuvių kalbos komisijos pirmininkė dr. Irena Smetonienė visų savo kartų neatskleidė

kami su svetimais tradiciniais vardais, nors tai visai nėra tas pats. Ir prof. E. K. Zavadskas, sielodamasis, jog svetimvardžius randas parašytus skirtingai, anot Z. Zinkevičiaus, neskiria svetimvardžių nuo tradicinių svetimų vardų. Jų rašyba skirtinga, nes juk nėra šome *Paris*, bet *Paryžius*. Lygiai taip pat ir *Varšuvos* nepradėsime vadinti ir nerašysime *Warszawa*. Būtų nesuipratimas.

Kitas dalykas, kad tuos tradicinius vardus atrinkti nėra paprasta. Bet tam, tęsė Z. Zinkevičius, ir buvo sudaryta komisija, kuri šitą darbą ir padarė. Pačiam profesoriumi yra tekę dalyvauti bene 30 posėdžių, dirbti iki išnaktų, kur dėl kiekvieno svetimvardžio virdavo diskusijos, kartais tekdavo net balsuoti.

Originali svetimvardžių rašyba enciklopedijose, mokslinėje ir informaciniuose literatūroje – būtinybė. Įdomu, kaip Interpolas rastų nusikaltėlių, jeigu kiekvienoje šalyje jo pavardė būtų užrašoma savaip, kaip kam šautų į galvą rašyti pagal tarimą? Pradėjus VLE rengimo darbą buvo sutarta laikytis Valstybinės lietuvių kalbos komisijos nuostatų ir jų iki šiol griežtai laikytasi. Deja, kai kam viską knieti sujaukti. Į Z. Zinkevičiaus rankas pateko *Kalbotyros* 50 tomas. Jame išspausdintas straipsnis, esą kalbininkas Pranas Skardžius buvęs prieš originalių svetimvardžių rašybą. Z. Zinkevičiaus pasipiktinimui nėra ribų: su P. Skardžiumi susirašinėjo iki pat jo mirties, turi 64 laiškus ir gali tvirtai teigti, kad

Enciklopedijose – interpretacijos tik kenkia

Lietuvos mokslo tarybos pirmininkas prof. Kęstutis Makariūnas nesijaučia esąs enciklopedijų specialistas, nors ir teko parašyti kokią šimtą straipsnių įvairioms enciklopedijoms. Išties derėtų pakartoti akad. A. Kudzio pateiktą klausimą: kam rašomos enciklopedijos? Kai kurie straipsniai, pasak K. Makariūno, skirti neišklam adresatui, nes dėstomi labai specifiniai dalykai. Jie gali būti naudingi tos srities profesionalams, tačiau pastarieji sau būtinos informacijos semiasi specialioje literatūroje.

Prof. K. Makariūnas pastebi, kad vartydamas ankstesnes tarybinio laikotarpio enciklopedijas taip ir neįstengdavo išsiaiškinti kai kurių fizikos, chemijos sąvokų. Tada paimdavo *Didžiąją tarybinę enciklopediją* – ten parašyta taip, kad gali suprasti ir kitam paaiškinti. Štai ką reiškia enciklopedininkų profesionalumas. Lietuviškose enciklopedijose profesorius pasigenda tikslumo. Enciklopedininkams reikia ne spėlioti, ne interpretuoti, bet rašyti tiksliai, kaip tuo metu vienas ar kitas dalykas visuomenėje yra suprantamas.

Po akad. Z. Zinkevičiaus K. Makariūnas prisipažino jaučiasi nedrąsiai ir nesiryžtų mokyti enciklopedininkų, kaip rašyti svetimvardžius. Tačiau pačiam K. Makariūnui nuo

Prof. Leonas Kadžiulis tvirtino, jog jam priimtinausia dabar VLE taikoma svetimvardžių rašyba

BIBLIOFILAI, RACIONALUMAS IR INTUICIJA (1)

Kalbamės su žymiu bibliofilijos teoretiku, autografų rinkėju prof. Viliu Petrickiu, kuris yra Sankt Peterburgo miškų technikos akademijos Kultūrologijos, sociologijos ir politologijos katedros vedėjas. Be to, jis yra Rusijos mokslų akademijos Sankt Peterburgo mokslininkų namų Knygos ir grafikos sekcijos pirmininkas, kitaip sakant, Sankt Peterburgo miesto vyriausiasis bibliofilas. Profesorius Vilis Petrickis (Vili Petricki) labai vertina ryšius su Lietuvos mokslo ir kultūros žmonėmis, tarp kurių turi ir puikių bičiulių. Yra išleides lietuviškų novelių rinkinį *Nusilenkite motinai* (2001 m., rusų kalba), jam yra tekę teikti rekomendacijas, kaip Lietuvoje reikėtų įkurti knygos istorijos muziejų. Bet tai tik keli ir gana atsitiktiniai štrichai, iš kurių bendresnį vaizdą gal padės susidaryti pašnekės su profesoriumi ciklas, kurį pradėdame spausdinti.

Nuo nacionalinės knygos prasidėjo ir nacionalinė bibliofilija

Geriamasis Profesoriau, bibliofilų konferencijos Vilniuje metu (2001 m. rudenį) kilo diskusija, kas yra nacionalinė bibliofilija. Nuomonės nesutapo. Ar tai reiškia, kad šiame moksle (nes juk gali būti traktuojamas ir kaip mokslas) dar ne visai susikalbama, nėra aiškiai išsirtuliojusios tyrimų kryptys, lyg ir ne visai aišku, kuo turėtų užsiimti vienos ar kitos šalies bibliofilai. Tai bibliofilijos silpnumo požymis?

Jeigu prisimenate, tos diskusijos pabaigoje pasakiau: nugalėjo draugystė. Tai reiškia, kad bibliofilai visada gali susikalbėti ir susikalbės. O jeigu rimtai, tai mano kolegų argumentai man atrodo ne visai įtikinami. Ir štai kodėl. Bibliofilija atsirado ne kaip tarptautinis reiškinys, nes tais laikais nebuvo ir tarptautinio bendradarbiavimo. Nors Europoje lotynų kalba ir laikyta tarptautine mokslo ir kultūros kalba dar viduramžiais, bet bibliofilija

atsirado tik tada, kai atsirado knygų nacionalinėmis kalbomis.

Šią mintį turėčiau plačiau pakomentuoti. Matote, lotyniškas knygas rinko ne tik turtingi ar bent pasiturintys, bet ir labai išsilavinę žmonės. O bibliofilai mėgaujasi ne vien tik veikalais, iš kurių galima semtis aukštojo išsilavinimo ir gilaus žinojimo, bet renka ir tas knygas, iš kurių galima geriau pažinti savo tėvynę, šalies istoriją ir daugelį kitų labai įdomių dalykų. Kai tik buvo pradėtos spausdinti nacionalinės knygos, prasidėjo ir nacionalinės bibliofilijos istorija.

O bibliofilijos internacionalizacija prasidėjo XVII-XVIII a., kai įvairių šalių bibliofilų ryšiai iš spontaniškų virto nuolatiniais. Europoje pradėjo kurtis bibliofilų draugijos, imta leisti bibliofilų žurnalus, pradėta rengti ir bibliofilų aukcionus. Štai kada šis reiškinys iš nacionalinio ir virto tarptautiniu.

Anglijoje, Europos pakrašty

Tačiau argi ne Jūs, geriamasis Profesoriau, Vilniaus konferencijoje savo pranešime kalbėjote apie poeto Petrarkos ryšius su Ričardu de Bery (Richard de Bery), o tai juk XIV a. ryšiai tarp italo ir anglo bibliofilų. Tai kultūros istorijoje žinomi ryšiai, o juk tikriausiai būta ir asmenybių, kuriuos ir kultūros apytaką nepateko arba apie jas nieko nežinome. Bet tu kontaktų negalime paneigti.

Pasakyčiau, jog tai nebuvo nuolatiniai kontaktai, bet spontaniški. Antai Ričardas de Bery į Italiją atvyko, šandien pasakytume, tarsi į komandiruotę ir ten susitikto su Frančesku Petrarka, kuris buvo už jį gerokai jaunesnis. Beje, Petrarka labai nustebė, kad Europos pakraščio gyventojas (tais laikais Anglija italams buvo Europos pakraštys) tiek daug žino ir turi surinkęs tokią įstabią biblioteką. Petrarka rašė, jog buvo priblokštas puikia Ričardo de Bery biblioteka.

To meto italus tikriausiai ne be pagrindo galėtume apkaltinti italocentrizmu. Tikriausiai panašiai apie prancūzus galėtume teigti, jog „sirgo“ frankocentrizmu. O kurgi renesanso priešaušryje buvo to meto Europos kultūros centras?

Manyčiau, kad Europos ar pasaulio kultūros centras nuolat keičia savo

2001 m. Sankt Peterburge išėjusio lietuviškų novelių rinkinio Nusilenkite motinai viršelis

buvimo vietą. Antai XIX a. kultūrai būdinga europeizacija, o XX a. kultūrai – amerikinizacija. Todėl ir žemyno kultūros centro ieškoti nebūtų labai paprasta. Tai nuolat kintantis procesas, priklausantis nuo daugybės veiksnių.

Grįžkime prie bibliofilijos. Būtent mūsų dienomis bibliofilija išgyvena internacionalizavimą, nes šitai skatina tarptautinės bibliofilų organizacijos, be to, įvairių kraštų bibliofilai nuolat tarpusavyje bendrauja. Galiau remtis savo paties pavyzdžiu: susirašinėju su Prancūzijos, Italijos, Vokietijos, Lenkijos, Norvegijos ir daugelio kitų šalių, suprantama, taip pat ir Lietuvos bibliofilais. Mano korespondentai atvyksta ir į mūsų rengiamas konferencijas Sankt Peterburge. Mes nuolat bendraujame, ir šį reiškinį galima vadinti bibliofilijos internacionalizacija.

Kokybė ir šalies dydis

Ar pritartumėte minčiai, jog didelės valstybės gali turėti ir didelę bei aukštą, sakykime, elitinę kultūros bibliofiliją, o maža šalis niekada negalės to pasiekti?

Ne visai pritarčiau. Bibliofilai skaičiuojami vienetais. Ir štai kodėl. Bibliofilas privalo turėti ne vien žinių, kurios būtinos, norint įvertinti knygą arba teisingai pasirinkti kolekcionavimo kryptį, kuri labiausiai atitiktų jo interesus. Bibliofilui privalo turėti talentą ir intuíciją. Štai šie dalykai ir skiria tikrą bibliofilą nuo paprasto knygos mėgėjo. Tikras bibliofilas akies mirksniu turi nustatyti, kas jam siūloma ir ką jis įsigys. Jei šandien neįsigis, ta knyga gali niekada gyvenime į jo rankas nebepatekti. Toks dėsnis egzistuoja bibliofilijoje.

Dabar dėl didelės šalies bibliofilų. Rusija – didžiulė šalis, o Rusijos bibliofilų asociacijoje – tik apie šimtas narių. Suomija – maža valstybė, o bibliofilų gerokai daugiau.

Gal suomių bibliofilų kultūros kokybė menkesnė?

Nesu tikras. Man yra tekę lankytis Suomijoje, taip pat viešėti ir pas suomių bibliofilus. Pasakyčiau, kad jų veiklos kokybė aukšta, kelianti pagarbą. Beje, Vilniuje man teko susipažinti su lietuvių bibliofilu prof. Domo Kauno bibliofilų kolekcija. Labai įdomi. Jis turi rečiausių leidinių, pvz., knygą su Alberto Einšteino autografu.

Vakar konferencijos metu prie manęs buvo priėję bibliofilai, tikriausiai vilniečiai, kurie man parodė labai įdomių knygų ir prašė pakonsultuoti, kad įvertinčiau retus autografus ir pan. Vienas kolega buvo atsinešęs unikalų Rostano pjesės leidinį su užsakytu aplanku, – šios knygos vertė didžiulė, o ją turi ne kokio didmiesčio, bet Vilniaus bibliofilas. Taigi kokybė ne visada sietina su kiekybe, nors Hėgelis sako ką kita. Viskas priklauso nuo knygas renkančio žmogaus talento.

Kaip laikosi Rusijos bibliofilai

Kaip Jūs įvertintumėte šandieninės Rusijos bibliofilijos padėtį? Ar ten bibliofilai gyvena geriausias dienas? Ar išgyvena sunkumus, kaip dabar dažniausiai įprasta sakyti, kad ir kokią gyvenimo sritį paimitume?

Nei viena, nei kita. Kalbant apie šiuolaikinę Rusijos bibliofiliją, galima pastebėti tam tikrus krizės reiškinius. Tais susiję su neįtikėtina didėjančiomis antikvarinių knygų kainomis, kai vidutinis gyvenimo lygis žemas. Todėl bibliofilai patiria didelių sunkumų. Bibliofilais paprastai tampama jau subrendusio, neretai solidaus amžiaus, kai nuo paprasto knygų rinkimo pomėgio pereinama prie bibliofilijos stadijos.

Mano vadovaujamoje Sankt Peterburgo mokslininkų rūmų Knygos ir grafikos sekcijoje daugelis narių yra

Iš esmės su šiuo teiginiu nesutinku. Tikras bibliofilas niekada nėra verslininkas. Tai, kas patenka į tikro bibliofilo rankas, jau nebepaleidžiama. Todėl nupirkto knygos jis neparduos kad ir trigubai brangiau. Bet padovanoti gali ir dažniausiai visuomeninei knygų saugykiai.

Egzistuoja auksinė bibliofilijos taisyklė: bibliofilą maitina kojos (tenka nuolat naršyti po antikvariatas), galva (reikia žinoti, ką nori įsigyti) ir pinigai. Jeigu neturi už ką, tai neįsigysi norimos knygos. Todėl iš prisiekusių bibliofilų kartais galima išgirsti ir tokį teiginį: tikras rinkinys ar kolekcija turi pati save išmaitinti. Kitaip sakant, jūs perkate, kas jums šiandien gal ir nelabai reikalinga – tarsi atsargai. Kai aptinkate knygą, be kurios negalite apsieiti, tai pardodate tai, kas nelabai reikalinga, su kuo be širdgėlos galima išsiskirti.

Tai ir yra įrodymas, kad bibliofilas yra prekijas.

Ne visai, bet tokiu būdu biblioteka pati save išlaiko, išmaitina. Kas čia smerktino, jeigu perki nelabai reikalingą knygą, kurią vėliau gali padovanoti arba vėl parduoti? Jeigu tokių knygų atsargai turite įsigiję, tai kartais staiga prireikus ir neturint didelių pinigų pavyksta išsiversti. Tačiau juk būna ir priešingai, kai norėdamas nusipirkti knygą turi atsisakyti naujo kostiumo ar apsiausto, vasaros atostogų prie jūros ar kelionės į užsienį. Štai toks bibliofilo gyvenimas.

Plungės viešojoje bibliotekoje (pirmoje eilėje) prof. Vilis Petrickis, bibliotekos direktorė Violeta Skierienė ir prof. Domas Kaunas bibliofilams skirtoje konferencijoje

Apie bibliofilijos naudą šaliai

Ar bibliofilai reikalingi valstybei, apskritai ar naudingi? Gal visa nauda, kad ilgai daugelio bibliofilų rinkiniai vis vien atsidurs bibliotekose ar muziejuose? Bet kol gyvi ir veiklūs, tai beprotiškai užkelia retesnių knygų ir raritetų kainas, sukelia ažiotažą ir iš to juk gyvena.

Ne visai korektiškai suformuluotas klausimas. Be jokios abejonės, bet kuriai visuomenei bibliofilai ir bibliofilija yra nepaprastai reikalingi ir naudingi. Visuomeninės knygų saugyklos komplektuojamos pagal *ratio*, t. y. pagal proto dėsnį. O bibliofilai savo rinkinius kaupia pasikliaudami intuícija, nujausdami, nuokdami tai, kas svarbiausia, esminga ir ko visuomeninė knygų saugykla niekada negaus. Jeigu bibliofilas neįsigis retos knygos ir nepastatys savo knygų lentynoje, tai ir visuomenei ji tarsi neegzistuos. Tad norime to ar nenorime, bet bibliofilija, kaip visuomeninis socialinis ir kultūrinis reiškinys, verčia poligrafus ir knygų leidėjus stieptis, skatina antikvarinės rinkos gyvybingumą. Nėra bibliofilų – nėra antikvarinių knygų prekybos, juk ne valstybė, o

ARCHITEKTŪROS IR STATYBOS INSTITUTAS

praneša, kad 2002 m. liepos 4 d. 11 val. ASI aktų salėje (Kaunas, Tunelio g. 60) RASA BERTAŠIŪTĖ gins daktaro (humanitariniai mokslai, menotyra, 03H) disertaciją tema „FORMA IR KONSTRUKCIJA LIETUVIŲ SODYBOS MEDINIŲ TROBESIŲ ARCHITEKTŪROJE“.

Doktorantūros komiteto pirmininkas ir darbo vadovas – prof. habil. dr. Vytautas LEVANDAUSKAS (Vytauto Didžiojo universitetas, humanitariniai mokslai, menotyra, 03H).

Nariai:
prof. habil. dr. Konstantinas JAKOVLEVAS MATECKIS (Vilniaus Gedimino technikos universitetas, humanitariniai mokslai, menotyra, 03H);
habil. dr. Algė Regina JANKEVIČIENĖ (Architektūros ir statybos institutas, humanitariniai mokslai, menotyra, 03H);
prof. habil. dr. Vacys MILIUS (Lietuvos istorijos institutas, humanitariniai mokslai, etnologija, 07H);
prof. habil. dr. Vladas STAUSKAS (Vytauto Didžiojo universitetas, humanitariniai mokslai, menotyra, 03H).

Oponentai:
prof. habil. dr. Vytenis RIMKUS (Šiaulių universitetas, humanitariniai mokslai, menotyra, 03H);
dr. Napoleonas KITKAUSKAS (Pilių tyrimo centras, humanitariniai mokslai, menotyra, 03H).

Su disertacija galima susipažinti Architektūros ir statybos instituto bei Vytauto Didžiojo universiteto bibliotekose.

Direktorius Egidijus Blaževičius

bibliofilai perka antikvarines knygas. Jei-
gu visa tai eliminuosime, tai kokia bus
kultūra, kokia visuomenė?

*Jeigu teisingai. Jus supratau, tai valsty-
binė bibliotekūninkystė yra tarsi amatas, o
bibliofilija – kūryba.*

Bibliotekūninkystė – tai darbas nuo
skambučio iki skambučio. O bibliofilo
„darbas“ tęsiasi ištisą parą. Ir šitaip visą
gyvenimą.

*Tada prašome pasakyti, kodėl valsty-
bė nelabai myli bibliofilų? O gal tik totalita-
riniai režimai nemylė?*

Nemylė tik totalitariniai režimai. La-
bai teisingai sakė prof. Maria Lott iš Ta-
lino universiteto, regis, taip pat pritarė
ir prof. Janušas Duninas (Janusz Du-
nin) iš Lodzės universiteto, jog totalita-
rinėje sistemoje bibliofilija laikoma bur-
žuazinės luominės praeities atgyvena.
Juk iš tiesų senovėje didelių bibliotekų
rinkėjai ir savininkai buvo šios žemės
viešpačiai, valdovai. Gerokai vėliau šis
užsiėmimas pradėjo plisti ir į viduriniuo-
sius visuomenės sluoksnius. Žinoma,
ne visi išlieka kultūros istorijoje. Tarki-
me, dabartinėje Lietuvoje yra gal šimtai
bibliofilų, bet kultūros istorijoje išliks gal
tik vienas kitas.

*Ir tai tik Lietuvos, bet ne pasaulio kul-
tūros istorijoje.*

Labai įdomi Bogengo* knyga *Ižy-
mūs pasaulio bibliofilai*, išleista vokiečių
kalba. Joje aprėpiamas periodas iki XIX
a. Žinoma, minimos didžiųjų žmonių pa-
vardės. Tarkime, kalbant apie žymiausius
pasaulio rankraščių kolekcionuo-
tojus vienas žymiausių buvo austrų ra-
šytojas Stefanas Cveigas, jo šiuolaikinių
rankraščių rinkinių dar niekam nepa-
vyko pralengti.

Nacionalines kultūras taip pat su-
daro skirtingi lygmenys. Štai rusų kul-
tūros viršukalnė – Aleksandras Puškinas,
bet jeigu aš paminėsiu Babarykiną, tai
šis vardas Jums, ko gero, nieko nesakys.
Šis vardas kai ką reiškia rusų, bet
ne pasaulio kultūrai. Pasaulis žino A.
Puškina, I. Turgenevą, F. Dostojevskį –
štai šiuos tris vardus. Panašiai ir pasau-
linės bibliofilijos istorija. Taip gali būti ir
su Estijos, ir su Lietuvos bibliofilais, ku-
rių vardai ateityje gal pateks į pasaulio
bibliofilijos lobyną. O gal ir nepateks, nes

*Gustaf Adolf Erich Bogeng (1881-
1960). Pagal kilmę tilžietis. Buvo vienas
žymiausių Europos bibliofilų, parašė
trijų tomų veikalą „Didieji bibliofilai“
(1922). - D. Kauno pastaba

geri bibliofilai pasitaiko rečiau negu ta-
lentingi rašytojai ar dailininkai. Tikras
bibliofilas – tai genijus.

Tikriausiai ir nelaimė šeimai.

Žiūrint kokia šeima. Kartais šeima
palaiko bibliofilo siekius. Mano pirmoji
žmona, sužinojusi, kad perku 20 Mi-
chailo Zoščenkos laišku, atidavė visas
šeimos santaupas.

*Veikiausiai iš meilės M. Zoščenkai, o
ne bibliofilijai?*

Nemanau, kadangi M. Zoščenkos
tuo metu jau nebuvo tarp gyvųjų. Juo-
kauju. Iš tikrųjų juk šis puikus rašytojas
šalyje vyravusio režimo buvo apšmeižtas,
suniekintas ir faktiškai sunaikintas. Įsi-
vaizduokite, valstybinės knygų saugyklos
įstengė tuo metu duoti po 7 rublius už
jo laišką. Suprantama, jautėme pareigą
išsaugoti M. Zoščenkos laiškus. Laiškų
savininkės sesuo buvo paralyžuota, rei-
kėjo labai brangių vaistų ir aš jai sumo-
kėjau tais laikais solidžią sumą. Dabar tie
laiškai saugomi Rusijos nacionalinėje
bibliotekoje. Šiai bibliotekai taip pat pa-
dovanojau didelę dalį rankraščių rinki-
nių. Beje, bukinistai tą mano dovaną įkai-
nojo 3 mln. rublių. Matote, koks esu dos-
nus? O Jūs sakote, kad bibliofilai siekia
tik materialios naudos. Ne visada.

Vadinasi, patyrėte didžiulį nuostolį?

Jeigu manyčiau esąs verslininkas,
tikriausiai jausčiausi patyręs nuostolį,
bet aš save laikau ne verslininku, o bib-
liofilu, todėl nesijaučiu patyręs nuosto-
lio. Turiu dvi dukteris, kurios nesupranta
tų „popierėlių“ vertės ir jų rinkimo pra-
smės. Tai kas, kad užrašyta Velimiro
Chlebnikovo ar Nikolajaus Gumiliovo
ranka? Neįmanoma dėl to verta eikvoti pi-
nigus, o namuose norint visa tai išsaugo-
ti reikia įrenginėti apsaugos sistemą?
Neabejoju, kad jeigu būtų mano duk-
terų valia, jos nė nemirktelėjusios pa-
duotų viso mano gyvenimo kolekcijas
kad ir už šimtą dolerių.

*Tikriausiai mėginate dukteris protinti,
paveikti?*

Tuščias reikalas. Jeigu žmogui ne-
duota suprasti, tai jokie argumentai ne-
paveiks.

*Lygiai kaip žmogaus neįtikinsi, kad
knyga puiki, jeigu ji jam nepatinka.*

Visiškai teisingai. Knygą dukters
dar priima, bet ne rankraščių kolekci-
onavimą. Beje, tai bene sudėtingiausia
bibliofilijos sritis.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Biologijos mokslų daktarei Sabina Karosienei – 90

2002 m. gegužės 19 d. 90 metų jubiliejų šven-
tė biologijos mokslų daktarė Sabina Karosie-
nė (Ramašauskaitė), nusipelniusi plėtojant
augalų augimo fiziologijos mokslą Lietuvoje.

Būsimoji augalų fiziologė gimė 1912 m. ge-
gužės 19 d. Biržų mieste. Vaikystėje ir jaunystėje
S. Karosienė gyveno Biržuose, Vilniaus gat-
vėje, jos šeimoje augo penki vaikai. 1920 m.
pradėjo lankyti Biržų miesto pradžios mokyklą,
1923 m. įstojo į Biržų miesto valstybinę gimna-
ziją. S. Karosienės tėvas norėjo, kad dukra pasi-
rinktų studijuoti agro-

nomijos mokslą, tačiau 1931 m. bai-
gusi gimnaziją būsimoji biologijos
mokslų daktarė pradėjo studijuoti
Vytauto Didžiojo universiteto Ma-
tematikos-gamtos fakulteto Biolo-
gijos skyriuje. Ji pasirinko botanikos
ir geografijos studijas. Iš klausiusi
keturis kursus vadovaujant prof. K.
Regeliui ji rinko medžiagą diplomini-
am darbui apie vandens augaliją.
Tačiau 1935 m. studijas nutraukė.
1938-1939 m. gyveno Čekijoje, Pra-
hos mieste, kur jos vyras Karlovo
universitete rengė habilitacinį dar-
bą. Prahoje S. Karosienė studijavo
vokiečių ir čekų kalbas.

1946 m. S. Karosienė pratęsė
1935 m. nutrauktas biologijos stu-
dijas. Tų metų rudenį ji pradėjo stu-
dijuoti Vilniaus universiteto Gam-
tos mokslų fakulteto Biologijos sky-
riuje. Tuomet įkalbėta prof. J. Da-
gio ji pasirinko augalų fiziologijos
specializaciją. 1949 m. gegužės 7 d.
sėkmingai apgynė diplominį darbą
*Vitamininės medžiagos liepoje ryšium
su stadijiniu vystymusi*. Tų pačių me-
tų gegužės 14 d. S. Karosienė pra-
dėjo dirbti mokslinė sekretore Lie-
tuvos mokslų akademijos Biologijos
institute, o 1949 m. liepos 18 d. jai
buvo skirtas jaunesniosios mokslin-
ės bendradarbės pareigos.
1950 m. vadovaujant prof. J. Dagiui
S. Karosienei buvo paskirta moks-
linių tyrimų tema *B grupės vitaminai
Kuršių marių planktone*. Šios tema-
tikos tyrimus jauna mokslininkė api-
bendrino dviejuose moksliniuose
straipsniuose, kurių vienas – *Vitami-
no B kiekio svyravimas Kuršių marių
planktone vasaros metu* (1952 m.) –
taip ir liko neišspausdintas. Šio
straipsnio rankraštis saugomas Lie-
tuvos mokslų akademijos mokslinės
bibliotekos Rankraščių skyriuje.
Antrasis straipsnis *Vitamins B1 kie-
kio svyravimas Kuršių marių plankto-
ne vasaros metu* 1958 m. buvo publi-
kuotas Lietuvos TSR mokslų aka-
demijos Biologijos instituto darbų
III tome. Pažymėtinas S. Karosie-
nės kartu su prof. J. Dagiui, B. Gu-
dyniene, V. Mackevičiute 1954 m.
Vilniaus universiteto mokslo dar-
buose publikuotas straipsnis *B gru-
pės vitaminų dinamika žiediniuose
augaluose jų vegetacijos ciklo metu*.
Kartu jauna mokslininkė kaupė
medžiagą mokslų kandidato diserta-
cijai. 1964 m. ji sėkmingai apgynė
disertaciją *Tiamino ir nikotininės
rūgšties poveikis miežių augimui, me-*

Iš kairės: akad. K. Meškauskas, akad. A. Merkys, dr. S. Karosienė, habil. dr. L. Novickienė ir dr. O. Rupainienė

džiagų apykaitai ir derliui. Kadangi
tyrimuose naudotas izoliuotų gemalų
kultūros metodas, šio darbo
reikšmė augalų augimo fiziologijai
dar padidėja.

Penktojo dešimtmečio viduryje
S. Karosienė aktyviai dalyvavo Lie-
tuvos mokslų akademijos Biologijos
instituto organizacinėje veikloje bu-
riant augalų fiziologų grupę ir
1957 m. kuriant Augalų fiziologijos
laboratoriją, vadovaujamą prof.
J. Dagio. Šioje laboratorijoje moks-
lininkė dirbo iki 1965 metų.

1965 m. S. Karosienė paskiria-
ma Lietuvos mokslų akademijos
Botanikos instituto Sporinių auga-
lų sektoriaus vyresniąja mokslinė
bendradarbe. Šiame sektoriuje ji ir
toliau dirbo su vitaminais, jai buvo
paskirta mokslinių tyrimų tema *B
grupės vitaminai grybuose. Boletaceae
šeimos grybuose fluorometriiniu
metodu* ji tyrė laisvo ir surišto tiamino
ir riboflavino kiekius senų ir
jaunų vaisiakūnių kepurėlėse bei ko-
tuose ir jų atskirose dalyse. Tyrimai
parodė, valgomieji grybai yra turtingi
vitaminų – tiamino ir riboflavino.
Daugiau vitaminų rasta grybų kepurė-
lėse negu kotuose.

Šį darbą S. Karosienė dirbo iki
išėjimo į pensiją – 1983 m. vasario
2 dienos. Tačiau ir vėliau ji nenu-
traukė ryšių su Botanikos institu-
tu, aktyviai dalyvavo užbaigiant pra-
dėtas temas Sporinių augalų labo-
ratorijoje.

S. Karosienė yra parengusi ir
atspausdinusi apie 80 mokslinių
ir mokslinių populiarių straipsnių.
Rašė į populiarius mokslo
žurnalus *Mokslas ir gyvenimas*,
Mūsų gamta, *Mūsų girios* ir kt. Su-
tvarkė savo vyro Jono Karoso
(žurnalo *Mokslas ir gyvenimas* vyr.
redaktoriaus) archyvą. Rašo prisiminimus,
paremtus faktine medžiaga (laiškais),
apie savo mokytoją prof. J. Dagį.

Šiuo metu Sabina Karosienė
yra pilna gyvenimo džiaugsmo, opti-
mizmo.

Mes, augalų fiziologai, nuoširdžiai
sveikiname Sabina Karosienę
gražaus Jubiliejaus proga linkėdami
geros sveikatos, prasmingų dienų ir
asmeninės laimės.

*Habil. dr. Leonida Novickienė,
Aurika Ričkienė
Botanikos instituto doktorantė*

Ekologijos institutas

praneša, kad 2002 m. birželio mėn. 28 d. 11 val. Instituto posėdžių salėje (Akademijos g. 2, Vilnius) doktorantas SAULIUS STAKĖNAS gins biomedicinos mokslų ekologijos ir aplinkotyros krypties daktaro disertaciją „ŽUVŲ ŠIUMETUKŲ BUVEINIŲ PASIRINKIMO STRATEGIJA LIETUVOS UPĖSE“.

Doktorantūros komiteto nariai:

prof. habil. dr. Juozas VIRBICKAS (komiteto pirmininkas ir darbo vadovas), prof. habil. dr. B. GAILIUŠIS, habil. dr. J. ŠYVOKIENĖ, dr. E. BUKELSKIS, dr. R. REPEČKA.

Oponentai:

habil. dr. A. PEČIUKĖNAS, dr. A. RAZINKOVAS.

2002 m. liepos mėn. 2 d. 11 val. Instituto posėdžių salėje (Akademijos g. 2, Vilnius) doktorantė GENOVAITĖ VOVERIENĖ gins biomedicinos mokslų ekologijos ir aplinkotyros krypties daktaro disertaciją „ANGLIAVANDENILIUS SKAIDANČIOS BAKTERIJOS ŽUVŲ VIRŠKINAMAJAME TRAKTE“.

Doktorantūros komiteto nariai:

habil. dr. Janina ŠYVOKIENĖ (komiteto pirmininkė ir darbo vadovė), prof. habil. dr. J. VIRBICKAS, prof. habil. dr. A. SKIRKEVIČIUS, prof. habil. dr. R. LEKEVIČIUS, prof. habil. dr. A. LUGAUSKAS.

Oponentai:

habil. dr. J. BARŠIENĖ, dr. V. JANUŠKA.

Su disertacijomis galima susipažinti Ekologijos instituto ir Nacionalinėje M. Mažvydo bibliotekose.

Direktorius

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS

skelbia konkursą žemiau išvardytose katedrose šioms pareigoms užimti:

1. Miestų statybos katedra – lektorius (1 vieta);
2. Automatikos katedra – asistento (1 vieta);
3. Mašinų gamybos katedra – lektorius (1 vieta);
4. Darbo ir gaisrinės saugos katedra – docento (1 vieta 0,5 etato);
5. Statybinių medžiagų katedra – lektorius (1 vieta), asistento (1 vieta);
6. Statybos technologijos ir vadybos katedra – docento (2 vietas), docento (3 vietas po 0,5 etato);
7. Biomechanikos katedra – lektorius (1 vieta);
8. Medžiagotyros ir suvirinimo katedra – docento (1 vieta);
9. Gelžbetoninių ir mūrinių konstrukcijų katedra – docento (1 vieta);
10. Transporto technologinių įrenginių katedra – profesoriaus (1 vieta);
11. Filosofijos ir politologijos katedra – docento (1 vieta), docento (1 vieta 0,25 etato);
12. Socialinės ekonomikos ir vadybos katedra – lektorius (1 vieta);
13. Tarptautinės ekonomikos ir vadybos katedra – docento (2 vietas po 0,5 etato).

Dokumentai priimami dvi savaites nuo paskelbimo dienos Personalo direkcijoje, Saulėtekio al. 11, 501 kab., tel 69 88 18.

Rektorius Edmundas Kazimieras Zavadskas

Socrates
Erasmus

Mainų programos tikslas – ne tik siųsti, bet ir priimti studentus

Milijonas Erasmus studentų Europoje

Šių metų rudenį ketinama su-
laukti milijoninio Erasmus mainų
studento. Tai reiškia, kad nuo
1987 m. Erasmus mainų programa
visoje Europoje pasinaudojo vienas
milijonas studentų. Lietuva, į
programą įsitraukusi tik pirmojo
etapo pabaigoje, negali pasigirti
įspūdingais skaičiais, tačiau per tre-
jus veiklos metus daugiau nei pus-
antro tūkstančio Lietuvos studentų
turėjo galimybę studijuoti Euro-
poje. Studentų, atvykstančių studi-
juoti į Lietuvą iš kitų Europos šalių,
skaičius, deja, dešimt kartų ma-
žesnis. Tai aktualia problema ne tik
Lietuvai, bet ir visoms asocijuo-
toms šalims. Europos Sąjungos
valstybių studentai tokias šalis kaip
Lietuva pasirenka tik tuomet, kai
kitų valstybių universitetuose nebe-
būna vietų. Reikia pripažinti ir tai,
kad atvykę į Lietuvą jie dažniausiai
pakeičia savo nuomonę – giria puik-
ius dėstytojus, šiltus santykius tarp
studentų, gerą aplinką, europietiš-
ką visuomenę. Siekdami pagerinti
Europos šalių universitetų bendruo-
menės nuomonę apie Lietuvos aukš-
tąsias mokyklas ES Socrates programos
koordinavimo paramos fondas kartu su
Švietimo ir mokslo ministerija bei aukš-
tosios mokyklomis organizavo tarp-
tautinę konferenciją.

Erasmus seminaras – žingsnis bendradarbiavimo link

Gegužės 18-22 d. Vilniuje vyko
tarptautinis Socrates/Erasmus in-
formacinis kontaktinis seminaras.
Renginio tikslas – pristatyti Lietu-
vą ir mūsų šalies aukštąsias moky-
klas Europos Sąjungos šalių aukš-
tojo mokslo institucijų atstovams,
siekiant sudominti studijomis Lie-
tuvoje. Konferencijoje dalyvavo at-
stovai iš Austrijos, Belgijos, Suomijos,
Prancūzijos, Vokietijos, Graikijos,
Airijos, Italijos, Ispanijos, Švedijos
ir Šveicarijos aukštųjų mokyklų.

Lietuvos aukštųjų mokyklų at-
stovai turėjo galimybę asmeniškai
susipažinti su kolegomis iš Europos
universitetų, užmegzti kontaktus
bendradarbiavimui ateityje. Iš tiesų
jau renginio metu svečiai pripažino,
kad važiuodami į Lietuvą nesitikėjo
rasti to, ką pamatė. Daugelį sužavė-
jo Lietuva, universitetai ir kolegijos,
profesionalūs dėstytojai ir geros gy-
venimo sąlygos.

Gegužės 20 d. Vilniaus univer-
sitate vykusios konferencijos metu
Veronika Barankova iš Masaryk
universiteto Čekijoje dalijosi patir-
timi priimant užsienio šalių stu-
dentus. Čekija – vienintelė iš aso-
cijuotųjų Europos Sąjungos narių,
kur santykis tarp atvykstančių ir iš-
vykstančių Erasmus mainų
studentų yra 1/3.

Čekijos atstovai sako, kad toks
studentų santykis nėra atsitiktinis.
Jų kolegos daug dirbo populiarin-
dami savo šalį ir jos aukštąsias mo-
kyklas. Čekų patirtis galėtų padėti
ir mums, todėl trumpai pristatysime
jų pasiūlymus. Daug kas žino-
ma, pavyzdžiui, apie informacinės
medžiagos pateikimą atvykstan-
tiems studentams, tačiau įgyvendinti
nėra paprasta. Europos valstybių
studentai iš tiesų nedaug žino apie
Lietuvos universitetus, kadangi ne-
labai žino ir apie Lietuvą. Todėl
jiems viskas įdomu: ne tik studijų
programos ir studentų skaičius,
bet ir gyvenimo sąlygos. Mums at-
rodo visiškai suprantama, kad Vil-
nius ar Kaunas yra gražūs miestai,
kuriuose turiningas kultūrinis gy-
venimas, daug kavinių ir jaunimo
diskotekų, žmonės civilizuoti ir
daugelis jaunimo supranta bent vie-
ną užsienio kalbą. Tačiau atvykę
studentai labiausiai tuo ir stebisi –
važiuodami į Lietuvą jie manė pa-
teksią į egzotišką posovietinę res-
publiką, kur žmonės gatvėse vaikšto
su vatinėmis striukėmis. Todėl
labai svarbu ne tik pasakoti, kad
mūsų šalis yra „normali“, bet ir pa-
rodyti. Keistis studentų grupėmis,
siųsti leidinius su nuotraukomis,
bendrauti su buvusiais Erasmus
studentais, kad šie grįžę į savo uni-
versitetą rekomenduotų draugams
vykti į vieną ar kitą šalį. Ne ma-
žiau svarbu yra sudaryti aiškią stu-
dijų programą, kad būsimieji stu-
dentai žinotų, ko gali tikėtis atvykę.
Pavyzdžiui, čekai ne tik sudarė aiš-
kias programas, bet ir paskelbė są-
rašus dėstytojų, kurie gali dėstyti
užsienio kalbą. Finansiškai buvo re-
miamas kursų užsienio kalbomis
kūrimas. Šie kursai skiriami ne tik
atvykusiems studentams, bet ir in-
tegruojami į bendrą studijų progra-
mą. Universitetai susirado strate-
ginčius partnerius tam tikrų disciplinų
studijoms ir kartu su jais kūrė
studijų programas, įdomias abiejų
šalių studentams. Viena iš jų – Vo-
kietijos ir Čekijos kalbų ir kultūri-

niai ryšiai. Labai svarbu organizuoti
ne tik studijas, bet ir atvykusių stu-
dentų laisvalaikį: parodyti miestą ir
visą šalį, rengti bendrus vakarus, pa-
dėti susipažinti su vietos studentais.

Europos Sąjungos šalių studentai apskritai nenori niekur važiuoti

Erasmus studentų mobilumo
problema aktuali ne tik asocijuo-
toms šalims. Tiesa, šalių narių situ-
acija priešinga – kasmet darosi vis
sunkiau motyvuoti studentus vykti
studijuoti į kitą šalį. Studentai ne-
nori prarasti pusmečio studijų lai-
ko gimtajame universitete, juos „su-
laiko“ draugai, daugelis jaunų žmo-
nių apskritai nelinkę eksperimentuoti.
Lietuvoje lankęsi aukštųjų
mokyklų atstovai pasakojo apie po-
žiūrį į asocijuotas šalis, pristatė sa-
vo mokyklų strategiją motyvuojant
studentus vykti į kitas šalis. Pavyz-
džiui, belgai siūlo remti Europos
studijų modulių kūrimą, kurių pa-
grindas būtų mainų studijos. Jų ma-
nymu, labai svarbu organizuoti Erasmus
geros patirties šventes. Vokietijos
atstovai siūlo dėstytojų ir stu-
dentų grupę nusiųsti savaitei į vie-
ną iš šalių, kad šie patys pamatytų,
ką gali pasiūlyti kitos aukštosios mo-
kyklos. Visų šalių atstovai mano, kad
bendros studijų programos, bendri
su kitomis šalimis mokslo diplomai
galėtų pakeisti esamą padėtį. Švedai
savo studentų nenorą vykti į kitas šalis
aiškina tuo, kad nors informacijos
kiekis apie kitas aukštąsias mo-
kyklas didelis, tačiau aprašyti univer-
sitetai jiems nėra žinomi ir studen-
tai nenori rizikuoti.

Lietuvoje studijavę užsieniečiai turi nemažai pastabų

Teoriniai samprotavimai apie
esamą situaciją ir galimybes ją keisti
dažnai lieka tik kalbomis. Deja, net
ir nedaugelis Lietuvoje studijavusių
studentų turi nemažai pastabų ir

Erasmus konferencijos dalyviai turėjo progos susipažinti su sėkmingu Socrates/Erasmus projektu – Erasmus dirigavimo kursais, kuriuos rengia Lietuvos muzikos akademija. Europos Komisijos atstovė, atsakinga už studentų mobilumo programas, Marja Karjalainen ir ES Socrates programos koordinavimo paramos fondo direktorė Jolanta Balčiūnienė sveikina LMA Užsienio ryšių skyriaus vedėją Laimą Bakiene su sėkmingu projektu

Lietuvos ir Europos aukštųjų mokyklų atstovai apsiėmė informaciniais leidiniais, supažindino su savo institucijų studijų programomis, ieškojo bendrų veiklos temų

Europos aukštųjų mokyklų atstovai konferencijos dalyviams pristatė savo mokyklų strategiją siunčiant studentus į asocijuotas šalis

konkrečių pasiūlymų, ką reikėtų pa-
daryti, kad atvykę studentai jaustų-
si geriau. Tiesa, kai kas, pvz., sun-
kumai gaunant vizas ir bendravimas
su migracijos tarnyba, nėra papras-
tai išsprendžiami, bet daug ką no-
rint galima pakeisti. Čia pateiksime
studenčių Katherineinos Bertram,
Michaelos Dittrich, Corinos Hein,
Julios Keil ir Michaelos Ngindu min-
tis ir pasiūlymus.

Universitetas. Buvo nuostabu stu-
dijuoti tokiam fantastiškame pasta-
te, turinčiame tokią istorinę svarbą.
Programos organizavimas kartais iš-
mušdavo iš vėžių – reikėjo stiprių ner-
vų. Visi mes gavome skirtingus in-
formacinius leidinius. Kai kurie gavo tik
kursų knygele, kiti – tik „Vilnius kiše-
nėje“, tretis – tik „Gidą užsienio stu-
dentams“. Buvo ir tokių, kurie iš viso
nieko negavo. Tai, kad nežinojome,
kada prasidės kursai ir kur jie vyks,
kėlė netikrumo jausmą. Mes nesame
įpratę patys numatyti paskaitų dienas
ir laiką, o kadangi nežinojome, kad
iš mūsų to tikimasi, mus valdė kiti. Kai
kurioms paskaitoms studentai lie-
tuviai buvo gavę literatūros sąrašą iki
prasidedant semestru, kai kurie iš
mūsų tik atvykę sužinojo, kad tam ar
kitam dalykui reikia būti perskaičius
apie 10 knygų. Tikimės, kad studen-
tai lietuviai ateityje susidomės ir lan-
kys paskaitas anglų kalba. Mums la-
bai trūksta kontakto su jais. Buvo la-
bai sunku pažinti lietuvius, kai gali
bendrauti tik su kitais užsieniečiais,
atvykusiais čia studijuoti.

Studentų atstovybė. Mums labai
gaila tai sakyti, bet studentų atstovy-
bės nusivylėme. Vienintelis gerai atlik-
tas darbas buvo išduotas studentų pa-

žymėjimas. Juos gavę labai laukėme to-
lesnių kontaktų su šiais žmonėmis.
Tiesą sakant, daugiau taip ir nematė-
me nė vieno šios organizacijos atstovo –
nebent atsitiktinai.

Imigracinė tarnyba. Kodėl negali-
ma gauti vizos Lietuvos ambasadoje
mūsų pačių šalyse? Bent jau būtų ga-
lima įteikti prašymą. Kai kurie mūsų
turėjo laukti taip ilgai, kad jų turistinė
90 dienų viza pasibaigė ir reikėjo gero-
kai pakovoti, kad nebūtų išsiųsti iš ša-
lies. Mūsų pasiūlymas: universitetas
turi paraiškos formas, visi kartu jas už-
pildo, kad nepriveltų klaidų, univer-
sitetas surenka visas formas bei reika-
lingus priedus ir pristato migracinei
tarnybai.

SVARBU. Siųskite „Guide for fo-
reign students“ visiems besiruošian-
tiems atvykti studentams. Ten yra daug
vertingos informacijos, bet ji neberei-
kalinga atvykus čia. Daug vargome, kol
gavome pažymą iš bankų ir draudi-
mo agentūrų. Jei būtume žinoję, ko
reikės, būtume atsivežę.

Šios studentų pastabos nėra
vien priekaištai – greičiau tai gera-
noriški pasiūlymai ateičiai. Užsienio
studentai palieka Lietuvą kupini ge-
riausių prisiminimų apie čia praleis-
tą laiką ir sako, kad įgyta patirtis be
galo vertinga. Tačiau įvertinę tokias
pastabas galėtume pasiekti, kad stu-
dentai gerą nuomonę apie Lietuvos
aukštąsias mokyklas turėtų ne pa-
likdami šalį, bet rinkdamiesi jas Eras-
mus mainų studijoms.

Jurga Sondeckienė
ES Socrates programos
koordinavimo paramos fondo
informacijos atstovė

Visuotinė lietuvių enciklopedija: sutelks ar supriešins?

Atkelta iš 11 p.

Ne bajoriškos ambicijos, o Dzidoriaus artojo vaga

Pirmos reakcijos į pirmininkės kalbą ilgai laukti neteko. Prisistačius būtent tokiu žmogumi iš kaimo, nuo žemės, nuo žolės, daugelio aukštųjų mokyklų nebaigęs, tik vieną, Lietuvos MA narys korespondentas prof. Leonas Kadžiulis pareiškė, jog jam labiausiai priimtinas kaip tik tas svetimvardžių rašybos būdas, kuris ir taikomas VLE. Tai esąs labai korektiškas būdas, nes šalia pateikiamas ir garsinis lietuviškas tarimas. Ko geriau bereikia. Jeigu būtų rašoma adaptuotai, pagal tarimą, tai kiltų daug daugiau sunkumų, ieškant tų svetimvardžių užsienio leidiniuose ar žemėlapiuose. Greitinti VLE su koku nors Lietuvos rytu, pasak profesoriaus, nederėtų. Jeigu ir reikėtų rašybos dalykus svarstyti ir dėl jų polemizuoti, tai prieš kelerius metus, o ne pirmajam VLE tomui pasirodžius.

Rašybos ir sudarymo principai patvirtinti, jų laikomasi, Enciklopedijos struktūra aiški, tai kodėl dabar ją reikėtų laužyti? Pasirinkome ir eikime. Tuo L. Kadžiulio ir R. Ozolo pozicijos dėl naujosios enciklopedijos ir skiriasi: ten, kur politikas mato vien tik bajorišką užsispyrimą ir ambicijas, žolininkystės mokslų atstovas išvelgia vaižgantišką Dzidoriaus artojo vagos varymą, tradicijos tąsą.

Dar daugiau. L. Kadžiuliui šios Enciklopedijos puolimas priminė 1952-uosius, kai išėjo garsusis Trumpas filosofijos žodynas, kur kibernetika buvo vadinama pseudo-mokslu ir pan. Ar ne panašiai ir mes, šiandien čia svarstydami apie Enciklopedijos leidybą, nemėginame ją kreipti į leidinį, kuris būtų buvęs priimtinas gal prieš 50 metų? – klausė L. Kadžiulis. Jau ne ateinančių laikų, o mūsų studentai naršo po internetą – kaip jie pagal mūsų transformuotus svetimvardžius susiras informacijos? Todėl L. Kadžiuliui ir atrodo, kad svarstymai jau turi būti seniai pa-

sibaigę. Šiandien reikia tik džiaugtis, kad Mokslo ir enciklopedijų leidybos instituto taryba ir jos suformuoti Rašybos komisija buvo pakankamai brandi, nors ir garbaus amžiaus, bet žvelgianti toli į priekį, ir pasirinko teisingiausią kelią.

Liaudies atstovo balsu kalbėjo ir Viktoras Alekna – rašytojas, publicistas ir buvęs politinis gulago kalinys. Prieš tai Mokslo Lietuvoje jis išspausdino platų ir motyvuotą straipsnį apie pirmajame VLE tome pastebėtus trūkumus. Skaitytojui šis straipsnis prieinamas (Nr. 8), todėl apie tai V. Alekna nekalbėjo ir VLE aptarimo metu. Pasiklausęs diskusijos dalyvių kalbų jis patarė VLE redaktoriams ir leidėjams ištaisyti klaidas ir trūkumus, kurių pirmajame tome esą labai daug. Šiemet išleisti dar du tomus būtų skubos dalykas. Nėra reikalo, pasak V. Alekno, verstis per galvą ir 2009 m. turėti visus 20 VLE toms. Geriau kruopščiau ir atsидėjus dirbti, bet parengti tokią, kad ji nedarytų mums gėdos.

Bus daugiau

Išsamiai įvertinti Lietuvos parkai

Išsamią Lietuvos parkų ekspertinės apžiūros, vykdytos 2001 m. birželį, ataskaitą Kultūros ministerijai š. m. kovo 8 d. pateikė Europos Sąjungos kultūros kelių instituto direktorius Michel Thomas Penette. Jis akcentavo istorinių parkų ir sodų, t. y. želdynų, svarbą Europos kultūrai, šio Instituto siekį kartu suvokti kultūros vaizdinius peržvelgus visą, dar neseniai sienų ir konfrontacijos padalytą Europą.

Kiekvienas parkas yra daugelio kultūros įtakų sankirta, pvz., ryškus E. F. Andre kūrybos savitumas Palangos, Lentvario, Trakų Vokės ir Užutrakio parkuose. Šias įtakas suvokti, nagrinėti jų sąveiką ir būtų didžiausia numatomo istorinių želdynų kelio misija. Tam rengiantis viename iš kraštovarkos pasitarimų Prancūzijoje, įgyvendinančioje „vaizduotės parko“ kūrybinę idėją Dordonės Ta-

rasone, buvo išklaustas Lietuvos atstovo A. Jomanto pranešimas apie Lietuvos parkus. Dalyvius sudomino, kad maža šalis turi net 1000 labai įvairios kilmės, istorijos ir parametru parkų, tačiau daugeliui iš jų gresia sunykimas. Todėl nutarta 2001 m. surengti ekspertų kelionę į Lietuvą. Lankydamiesi ekspertai pastebėjo, kad lietuviams būdinga stipri gamtojauta. Tačiau tradicijoms išreikšti stokoja profesionalių kadru, per siaura restauravimo veikla. Trūksta knygų apie gražių parkų istoriją, juridinio pagrindo parkų paveldo apsaugai organizuoti. Siekdamas saugoti parkus ir atitinkamai rengti teritorinius planus, turėtų bendradarbiauti žinybos, įsitraukti nevyriausybinių ir visuomeninių organizacijų, savivaldybės.

Vaizdžiai ekspertų pasakyta, kad istorinis kraštovaizdis yra Lietuvos identitetas. Gera, kad gamta šitaip arti žmonių, bet akivaizdi ir grėsmė prarasti tą artumo pojūtį vykdamas skubotas ir siauras reformas, nesuvalkiant tikrojo vertybių balanso bei rizikuojant subanalinti apsaugą, priežiūrą ir teritorinį planavimą.

Aptarta labai teigiama Palangos parko patirtis, kai iš l a i k o m a s E. F. Andre kūrybos integralumas ir tęstinumas. Tai suvokė kurorto savivaldybė, apsisprendusi įsitraukti į Kultūros kelių instituto Leonardo programą bei gegužės mėne-

sį surengti seminarą, skirtą šiai programai pristatyti.

Apibendrinamas pranešėjas Lietuvai pasiūlė:

1) Kultūros ministerijos numatomas priemonės derinti su kitų žinybų veikla, visų pirma atsižvelgiant į turistinio pritaikymo priemones, grindžiant parkų paveldo daugiadisciplinarumo sampratą, pastangomis grąžinti autentiškumą, kaupti istorinių duomenų bazę;

2) turi būti plėtojama edukacinė politika, profesionaliai pristatomas Lietuvos peizažas;

3) parkų, istorinio kraštovaizdžio apsaugos tema turėtų būti leidžiama knygu, skleidžiama daugiau informacijos apie gamtos apsaugos, ekologijos ir kultūros vertybes remiantis tarptautiniais ryšiais.

Europos Taryba yra parengusi peizažo apsaugos konvenciją, kurioje aptariama visų komponentų sąveika bei ryšiai su toje aplinkoje gyvenančiais žmonėmis.

Atsižvelgdama ir vykdydama šias priemones pagal turimas parkų paveldo vertybes Lietuva galėtų tapti bandomąja šalimi parkų pažinimo ir apsaugos srityse, pradedant E. F. Andre kūrybos paveldo, įvairių regionų parkų palyginimais, visos įvairovės tyrimu ir pateikimu. Didelė istorinė Lietuvos želdynų patirtis galėtų būti naujai aptariama nuo pat Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikų, įvertinant senąsias šventvietes, legendas apie istorinį kraštovaizdį. Kartu su juose augančių želdinių būklės vertinimu tai turėtų tapti artimiausių metų veikla. Šioms idėjoms aptarti bei skleisti ir skirta tarptautinė konferencija Palangoje gegužės 10-12 dienomis. Apie jos darbą ir rezultatus informuosime artimiausiuose numeruose.

Kęstutis Labanauskas
Kultūrinio kraštovaizdžio
ekspertas

KAUNO MEDICINOS
UNIVERSITETAS

skelbia konkursą į biomedicinos srities šių krypčių doktorantūras:

BIOLOGIJOS KRYPTIS

Medicinos fakultete:

Biologijos katedroje – 1 vieta,
Biochemijos katedroje – 2 vietos,

Biomedicininį tyrimų institute:

Biochemijos laboratorijoje – 1 vieta,

Kardiologijos institute:

Kardiologinių tyrimų automatizacijos lab. – 1 vieta.

BIOFIZIKOS KRYPTIS:

Biomedicininį tyrimų institute:

Dirgliųjų sistemų biofizikos laboratorijoje – 1 vieta,

Kardiologijos institute:

Membranų biofizikos laboratorijoje – 1 vieta.

MEDICINOS KRYPTIS:

Medicinos fakultete:

Akušerijos ir ginekologijos klinikoje – 2 vietos,

Ekstremalines medicinos katedroje – 1 vieta,

Gastroenterologijos klinikoje – 1 vieta,

Intensyvos terapijos klinikoje – 1 vieta,

Kardiologijos klinikoje – 1 vieta,

Klinikinės ir teorinės farmakologijos k. – 1 vieta,

Neurochirurgijos klinikoje – 1 vieta,

Neurologijos klinikoje – 1 vieta,

Ortopedijos – traumatologijos klinikoje – 1 vieta,

Pulmonologijos ir imunologijos klinikoje – 1 vieta,

Urologijos klinikoje – 1 vieta,

Vaikų ligų klinikoje – 1 vieta,

Biomedicininį tyrimų institute:

Elektrofiziologijos laboratorijoje – 1 vieta,

Hemodinamikos laboratorijoje – 1 vieta,

Nervų sistemos chirurgijos laboratorijoje – 1 vieta,

Oftalmologijos laboratorijoje – 2 vietos,

Širdies ir kraujagyslių chirurgijos lab. – 1 vieta,

Endokrinologijos institute:

Cukrinio diabeto laboratorijoje – 1 vieta,

Vaikų endokrinologijos laboratorijoje – 1 vieta,

Kardiologijos institute:

Kardiologinių tyrimų automatizavimo lab. – 1 vieta,

Psichofiziologijos ir reabilitacijos institute – 1 vieta,

STOMATOLOGIJOS KRYPTIS

Stomatologijos fakultete:

Terapinės stomatologijos klinikoje – 1 vieta,

FARMACIJOS KRYPTIS

Farmacijos fakultete:

Analizinės ir toksikologinės chemijos katedroje – 1 vieta,

Farmacinės chemijos ir farmakognozijos katedroje – 1 vieta,

Vaistų technologijų ir FDO katedroje – 2 vietos.

VISUOMENĖS SVEIKATOS KRYPTIS

Visuomenės sveikatos fakultete:

Aplinkos ir darbo medicinos katedroje – 1 vieta,

Filosofijos ir soc. mokslų katedroje – 1 vieta,

Kineziologijos katedroje – 1 vieta,

Profilaktinės medicinos katedroje – 2 vietos,

Socialinės medicinos katedroje – 1 vieta.

Biomedicininį tyrimų institute:

Profilaktinės medicinos laboratorijoje – 1 vieta,

Socialinės pediatrijos laboratorijoje – 1 vieta,

Sveikatos ekologinio monitoringo laboratorijoje – 1 vieta,

Psichofiziologijos ir reabilitacijos institute – 1 vieta.

SLAUGOS KRYPTIS

Slaugos fakultete:

Reabilitacijos klinikoje – 2 vietos,

Slaugos ir rūpybos katedroje – 1 vieta,

Psichofiziologijos ir reabilitacijos institute – 1 vieta.

Norintys stoti į doktorantūrą per 1 mėn. nuo konkurso paskelbimo dienos KMU Mokslo skyriui (Kaunas, A. Mickevičiaus g. 9, tel.: 22 81 60) pateikia šiuos dokumentus:

- ❖ prašymą rektoriaus vardu dalyvauti konkurse;
 - ❖ gyvenimo aprašymą;
 - ❖ magistro kvalifikacinio laipsnio (aukštojo mokslo) diplomo ir jo priedų kopijas;
 - ❖ dviejų mokslininkų rekomendacijas;
 - ❖ savo darbų sąrašą bei jų kopijas, o jeigu tokių nėra, mokslinį referatą;
 - ❖ specialybės rezidentūros arba specialybės kvalifikacijos pažymą (stojantiems į klinikinę doktorantūrą).
- Konkursas vyks rugsėjo mėnesį.
Doktorantūros studijų pradžia spalio 1 d.
Rektorius prof. R. Žaliūnas

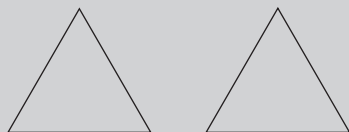
DĖDĖS GENIAUS GALVOSŪKIAI

1. 71^2
Kaip šį skaičių užrašyti dviem skaitmenimis?

2. $2 \neq \frac{333}{444}$

Visa tai, ką matote, pertvarkykite taip, kad būtų lygybė.

3. Sukarpykite du lygiakraščius trikampius į mažiausią kiekį dalių, kad iš jų sudėtumėte 3 vienodus šešiakampius.

4. Ar galite ilgai negalvoję atspėti, kam lygu:
 $5x(2+22+222+2222+22222+222222+\dots)=?$

Genius Strazdas

Dekanas kintančiame pasaulyje

Atkelta iš 1 p.

Įvadinį žodį *Universiteto vadyba kaitos metu* tarė Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto dekanė doc. dr. Birutė Pociūtė, kurią pažįstame ir kaip Lietuvos psichologų draugijos prezidentę. Susirinkusius dekanus pasveikino ir palinkėjo turiningų diskusijų Vilniaus universiteto akademinių reikalų prorektorius doc. dr. Saulius Vengris. Aalborgo universiteto iš Danijos prof. Ole Prehn kalbėjo apie dekanų vaidmenį Europos universitetuose, Joensu universiteto prof. Ilpo Laine iš Suomijos aptarė vidinę kokybės sistemą, o mokslinių tyrimų strategiją ir vadybą fakultetuose nagrinėjo viešnia iš Didžiosios Britanijos dr. Jennifer Somerville, atstovavusi North London universiteto Aplinkos ir socialinių studijų fakultetui.

Buvo progų pasireikšti ir mūsų aukštųjų mokyklų dekanams. Suskirstyti į atskiras grupes dekanai galėjo aptarti jiems opiausias problemas, įvertinti studijų ir mokslo kokybės gerinimo galimybes išties sparčiai kintančiame mūsų aukštųjų mokyklų gyvenime. Dar labiau šiuos pokyčius turėtų pagreitinti Aukštojo mokslo įstatymas, kurio 30 straipsnis dekanus, prorektorius ir rektorius verčia administratoriais. Ligi šiol, pastebėjo Vilniaus universiteto prorektorius S. Vengris, dekanais paprastai būdavo išrenkami iškiliausi fakulteto mokslininkai, kuriems ir toliau svarbiausia buvo mokslinis darbas, o administravimas – tai papildoma ir neišvengiama našta. Tačiau sudėtingėjančiomis universitetų veiklos sąlygomis iškils didesni reikalavimai fakulteto vadybai, reikės derinti labai sudėtingus interesus.

Kad dekanai sudaro didelę jėgą universitetuose, tikriausiai ir šiandien neįkyla abejonų. Patys seminaro organizatoriai buvo nustebinti pradėję skaičiuoti, kiek Lietuvos aukštosiose mokyklose yra tų dekanų. Pasirodo – 87. Labai solidi jėga, nes būtent dekanai ir yra rektorato ir valstybės aukštojo mokslo politikos įgyvendintojai fakultetuose. Visuomenė didina spaudimą universitetams: esą nežinia, ką rengiantys, nepaslinkūs ir nesugeba reaguoti į besikeičiančio gyvenimo poreikius, prastai parengia specialistus, kurie paskui neišstengia išsidarbinti ir pan. Bakalaurui parengti ligi šiol pakako 140 kreditų, bet vis garsesni reikalavimai pereiti prie 160 kreditų sistemos. Kas tuos pokyčius turės įgyvendinti? Pirmiausia dekanai.

Kita vertus, kiek tos realios valdžios turi dekanas ir kiek gali ja pasinaudoti? Nuolatinis būvis tarp kūjo ir priekalo – tai dekanų dalia, nes jis turi vykdyti rektorato reikalavimus ir atsižvelgti į fakulteto interesus, – teigė doc. Birutė Pociūtė, kurią seminaro išvakarėse Europos dekanų tinklo vadovybė paskyrė tinklo

atstove Lietuvoje. Beje, B. Pociūtė buvo ir šio seminaro moderatore.

Regis, neblogai opia dekanų padėtį suvokia prorektorius S. Vengris, kadangi pats kurį laiką yra juo buvęs. Laikiniai yra ejęs ir Vilniaus universiteto rektorius pareigas, tad dekanų kėdėje sėdinti galėjo įvertinti ir kolegiskai, ir labiau patyrusio žvilgsniu. Dekanas kaltas, jeigu fakultete nevyksta pokyčių, kaip juos įsivaizduoja aukštosios mokyklos vadovai. Labai lengva dekaną apkaltinti pasyvumu ir kitomis būtomis ar nebūtomis kaltėmis, žodžiu, tai puikiausias atpirkimo ožys, kuriam galima visada durti kailį, nors reali jo valdžia nėra jau tokia didelė. Užtat atsakomybė neabejotina. Ant jo pečių užkraunama labai sunki našta: sudaryti ir įgyvendinti fakulteto raidos planą, efektyvinti mokslo ir studijų organizavimą fakultete, parinkti ir ugdyti personalą, taip pat atskirų padalinių ir viso fakulteto ūkinę ir finansinę veiklą, pagaliau tarptautiniai ryšiai. Bent jau Vilniaus universitete už šiuos veiklos barus atsakingi dekanai. Tik kaip visus šiuos sudėtingus uždavinius įgyvendinti? Pagaliau sugeba dekanų gyvenimą pakartinti ir ambicingi kolegos, kurių ambicijos neretai viršija amuniciją.

Būtent šiems klausimams ir buvo skirtas seminaras. Lietuvos dekanai gavo progos išsiklausti į Suomijos, Danijos bei Jungtinės Karalystės aukštųjų mokyklų dekanų veiklos patirtį. Žodžiu, buvo pateikta Europos šalių patirtis, o patiems mūsų fakultetų vadovams buvo gera proga panagrinti ir savo pačių vietą Lietuvos aukštojo mokslo sistemoje, palyginti su Europos šalių reikalavimais. Ne paslaptis, jog aukštųjų mokyklų laukia nelengvas gyvenimas, nes teks rimtai kautis dėl studentų, išgirtoji Vakarų demokratija, kurios vaisiais taip saldu naudotis, pareikalav ir tam tikros kainos. Visam tam jau dabar reikia rengtis. Ar pakankamai vidinių spėkų turi mūsų dekanai, ir apskritai ar mūsų aukštojo mokslo sistema pasiruošusi priimti globalizacijos iššūkius?

Klausimus lengviau berti, negu šiandien tikėtis patenkinamo atsakymo. Tačiau jau tai nu-teikia viltingai, kad mūsų dekanai visai nelinkę būti tik nedrausiais mokinukais, jie reiškia savo nuomonę visai nelaukdami vien palankaus pritarimo. Linkę gerokai pasiginčyti ir su iš užsienio atvykusiais ekspertais, nes nesijaučia nė kiek prastesni ar mažiau išmanantys. Jeigu šis seminaras padės mūsų dekanams pajusti ir savo bendrumą, interesų vienybę, gal ateityje atsiras ir dekanus vienijanti draugija ar asociacija – būtų sveikintinas dalykas. O šis pirmas dekanų susibūrimas, net jeigu kam ir atrodė, kad buvo pasakojama taip pat ir daug gerai žinomų dalykų, vis viena yra sveikintinas.

Gediminas Zemlickas

Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto dekanė doc. Birutė Pociūtė ir Joensu universiteto prof. Ilpo Laine iš Suomijos

Diskutuoja Lietuvos aukštųjų mokyklų dekanai

LIETUVOS KŪNO KULTŪROS AKADEMIJA

Skelbia konkursą stoti į EDUKOLOGIJOS krypties (šakos „Fizinis lavinimas, judesių mokymas, sportas“, „Pedagogika ir didaktika“) ir BIOLOGIJOS krypties (šaka „Fiziologija“) doktorantūros studijas.

Į doktorantūrą priimami asmenys, turintys magistro kvalifikacinį laipsnį arba jam prilygtantį aukštąjį išsilavinimą.

Doktorantūros trukmė – ne ilgesnė kaip 4 metai.

Norintieji dalyvauti konkurse iki 2002 m. birželio 20 d.

Akademijos mokslo skyriui (210 kabinetas, Sporto g. 6, Kaunas) pateikia šiuos dokumentus:

- ❖ prašymą rektorius vardu, kuriame turi būti nurodyta doktorantūros kryptis;
- ❖ gyvenimo aprašymą (CV);
- ❖ magistro (aukštojo mokslo) diplomo ir jo priedų kopijas;
- ❖ dviejų atitinkamos mokslo krypties mokslininkų rekomendacijas;
- ❖ skelbtų mokslo darbų sąrašą ir jų atspaudus, o jeigu tokių darbų nėra – pasirinktos doktorantūros

krypties mokslinį referatą.

Stojantieji į doktorantūrą laikys užsienio kalbos egzaminą.

Stojantysis gali pateikti ir papildomų dokumentų, kurie, jo manymu, gali turėti įtakos konkurso rezultatams.

Pateikiant dokumentus, reikia turėti pasą ir socialinio draudimo knygėlę.

Doktorantūros studijų pradžia – 2002 m. spalio 1 diena.

Rektorius

Kaip sodininkas puoselėja fizikos daigus

SUKAKTIS

Gegužės mėnesį, ievoms ir sodams žydint, tyliai atsėlino ir praslinko fiziko ir nuoširdaus šio mokslo populiarintojo prof. habil. dr. Romualdo Karazijos 60-metis. Pats žydėjimas ir jubiliatui, Teorinės fizikos ir astronomijos instituto vyriausiajam moksliniam bendradarbiui, Vilniaus pedagoginio universiteto profesoriui, Lietuvos mokslų akademijos nariui korespondentui, 1995 m. Lietuvos mokslo premijos laureatui,

kuris jau spėjo subrandinti ir ne vieną vertingą kūrybos vaisių.

Pirmiausia tai pasakytina apie R. Karazijos monografijas: *Laisvųjų atomų rentgeno ir elektronų spektro teorijos įvadas* (1987, į anglų kalbą išversta 1996) bei *Atomų dydžių sumos ir vidutinės spektro charakteristikos* (1991).

Plačiau visuomenei R. Karazija gerai pažįstamas kaip puikių mokslo populiarinimo knygų auto-

rius. 1977 m. pradėjęs rašytojo ranką miklinti knyga *Šimtas fizikos mįslių*, R. Karazija net ir rimtajame fizikos moksle sugebėjo atrasti daug linksmumo, žaismės ir humoro. Tai įrodė 1982 m., išspausdinęs *Linksmąją fiziką*. Atradęs savąjį fizikos populiarintojo pašaukimą toliau keletus metus iš eilės džiugindavo skaitytojus vis naujomis knygomis. 1983 m. pasirodė *Neregimųjų spindulių pėdsakais*, 1984 m. – *Vaivorykštės spalvos*. Ketverius

metus mokėsi (gal iš Archimedo?) kelti Žemę, o išmokęs ir kitiems išdėstė 1988 m. pasirodžiusioje knygoje *Kaip pakelti Žemę*. Išsivadavęs iš *Kasdienių paslapčių* (išspausdinta 1993 m.) vėl grįžo prie savo kūrybinės veiklos pradžioje nagrinėtų dalykų, kurie spiralei padarius ratą virto knygomis *Fizikos mįslės* bei *Linksmoji fizika ir jos taikymas poezijoje, politikoje ir parapsichologijoje* (abi 1999 m.). Domėjimasis parapsichologija mūsų fizikai, matyt, neliko be pasekmių, nes nugarazdino

Prof. Romualdas Karazija po akademinių skaitymų su bendraminčiais profesoriais: Henriku Pragarausku, Kęstučiu Makariūnu, Algirdu Gaizučiu, Zenonu Rudziku ir Algiju Petru Piskarsku

Įteikta Theodoro Grothusso fondo stipendija

Gegužės 28 d. Lietuvos MA Theodoro Grothusso fondo valdybos pirmininkas akad. prof. Algirdas Povilas Vaškelis įteikė 2002 m. Fondo stipendiją Vilniaus universiteto Chemijos fakulteto II kurso magistrantui Gintarui Pivoriūniui. Studentas parengė baigiamąjį darbą iš pjezoelektrinių rezonatorių tyrimo srities, skaitė pranešimus studentų mokslinėse konferencijose. Stipendiatą sveikino ir atminimui įteikė savo knygą *Pralenkęs laiką: Theodor Grothuss* prof. Juozas Algimantas Krikštopaitis.

Kūrybinės sėkmės G. Pivoriūniui palinkėjo Fondo valdybos narė, Grothussų giminėms atstovaujanti doc. Marija Čiurlienė (Grotuzaitė) su vyru doc. Teofilu Čiurliu, Fizikinės chemijos katedros vedėjas doc. habil. dr. Gintaras Baltrūnas, ankstesnių metų stipendiatai.

Šio straipsnelio autorius apžvelgė visų ankstesnių metų stipendiatų gyvenimišką ir kūrybinę padėtį. Vienas stipendiatas jau yra mokslų daktaras, keli studijuoja doktorantūroje.

Pranešimą skaitė stipendiatė,

rugsėjo mėnesį besirengianti ginti daktaro disertaciją, doktorantė Valė Samanavičiūtė-Abromavičienė. Jos mokslinių tyrimų objektas yra smulkiadispersinė kristalinio grafito fazė – grafitizuoti suodžiai, taikomi šiuolaikinėse nanotechnologijose. Buvo tiriama suodžių gavimo kietafazės reakcijos ant geležies pogrupės katalizatorių paviršiaus metu vykstančių procesų mechanizmas.

Prof. Rolandas Kazlauskas
Vilniaus universiteto
Chemijos fakulteto dekanas

Sąlygos kinta. Kaip prisitaikyti?

Gegužės 17 d. Vilniaus kooperacijos kolegijoje kalbėta apie *Rinkos reikalavimus jaunam kvalifikuotam specialistui*. Vartotojų kooperatyvų sąjungos valdybos pirmininkas dr. Petras Šimanskas savo pranešime pristatė šios Kolegijos istoriją ir veiklos kryptis. Pranešėjas pabrėžė, kad švietimas – mokomų specialybių atranka ir ugdomi sugebėjimai – turi būti derinamas su verslo reikalavimais, o valdžios, mokslo ir verslo žmonės turi dirbti kartu.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos Aukštesniųjų studijų skyriaus vedėjas Antanas Levickas akcentavo, kad mums reikia išmokyti dirbti naujais metodais, formalizuoti kokybės kriterijus, o mokymo turinį sieti su realia aplinka. Europos Sąjungos ekspertų vertinimu, Lietuvoje žemės ūkio ir švietimo srityse dirba per daug žmonių, šias sistemas reikia efektyvinti, kad lėšos būtų naudojamos racionaliai.

Įdomių faktų pateikė Darbo ir so-

cialinių tyrimų instituto specialistas dr. Boguslavas Gruževskis. Pastebėta, kad civilizuotose šalyse augant gamybai užimtumas gamybos sferoje mažėja. Taip pat vis mažiau reikia infrastruktūros darbuotojų, nes didelę darbo dalį atlieka automatai (pvz., bankomatai), populiarėja prekyba internetu. Labiausiai nuo nedarbo kenčia žemesnės kvalifikacijos ir nepaklausias specialybes įgiję asmenys. Tad rengiant specialistus reikia suvokti darbo rinkos poreikius. Jai atstovauja konkretūs darbdaviai, kurie pastaruoju metu šalia profesinio pasirengimo vis labiau ima vertinti asmenines darbuotojo savybes: sąžiningumą, punktualumą, atsakingumą, iniciatyvumą ir kūrybingumą. Pretendentų žinios nėra itin svarbus veiksnys, nes jų galima nesunkiai įgyti. Taip pat pirmenybė teikiama turintiems praktikos. Prelegentas siūlė švietimo įstaigoms organizuoti studentų praktiką, padėti susirasti pirmąjį darbą.

Tarsi atsakydamas dr. B. Gružev-

skui buvęs LR ekonomikos ministras, Vilniaus prekybos, pramonės ir amatų rūmų prezidentas VPU doc. Vytautas Navickas paminėjo, jog siekiant, kad moksleivių žinios atitiktų darbdavių poreikius, Vilniaus pramonės, prekybos ir amatų rūmų atstovai su keliomis firmomis (*Kuro aparatūra, Vilniaus vingis* ir kt.) susitarė, kad šios priims moksleivius atlikti praktiką. Kaip *Leonardo da Vinci* projekto rezultata, Rūmai išleido verslo pradžiamokslį *Kaip pradėti sėkmingą verslą*, skirtą mažoms prekybos ir verslo įmonėms, ir šių bei praeitų metų profesijų žinyną *Profesijos vadovas* tiems, kas rengiasi rinktis ar keisti profesiją. Bendraujantis su darbdaviais prelegentas perdavė jų pastebėjimą, kad jauniems vadybos specialistams trūksta rinkotyros ir personalo vadybos žinių.

Aktualiais specialistų rengimo klausimais kalbėta ir antroje konferencijos dalyje.

Kristina Bučionytė

kuriam laikui į šešėlių pasaulį, iš kur, kaip ir dera kūrėjui, jis sugrįžo su nauja knyga *Šviesos ir šešėlio paslaptys* (2000).

Niekaip negalima pamiršti, kad R. Karazija yra ir vadovėlių autorius, parašęs gerai vertinamą *Fiziką humanitarams* (1 d. – 1996, 2 d. – 1997). Mėgdamas sodininkystę R. Karazija ir fizikos moksle, kaip matome, yra tikras sodininkas: jis skiepija meilę fizikai tarp moksleivių ir žmonių, kurie renkasi kitą, humanitarinės saviraiškos kelią.

Didelį įspūdį akademinės bendruomenės nariams padarė R. Karazijos paskaita *XX a. fizika*, kurią jis kovo 25 d. skaitė Lietuvos mokslų akademijoje. Pagal susiklosčiusią tradiciją Lietuvos MA nariai savo

jubiliejus pažymi paskaita per akademinius skaitymus. Tikriausiai iš kuklumo R. Karazija šią savo priverstą paankstino beveik dviem mėnesiais, skaitydamas tarsi avansu, gal nenorėdamas sureikšminti savo asmens ir paties jubiliejaus. Kad šiam žmogui būdingas didelis kuklumas, sutiks kiekvienas, kuris bent kiek pažįsta R. Karaziją. Bet tai nėra pakankama priežastis šio mūsų fiziko gražaus jubiliejaus nepastebėti, praleisti negirdomis. Būtų labai neteisinga. Todėl sveikindami jubiliatą linkime vieno: parašyti daug naujų ir gerų knygų. Pagaliau tai juk bus ir dovana mums patiems bei kiekvienam šalies skaitytojui.

Gediminas Zemlickas

VILNIAUS DAILĖS AKADEMIJA IR KULTŪROS, FILOSOFIJOS IR MENO INSTITUTAS

praneša, kad 2002 m. birželio 14 d. 15 val. VDA posėdžių salėje (Vilnius, Maironio g. 6) menotyros mokslo krypties doktorantė **RASA BUTVILAITĖ** viešame doktorantūros komiteto posėdyje gins daktaro (humanitariniai mokslai, menotyra, 03 H) disertaciją „**ARCHITEKTŪROS STUDIJOS LIETUVOJE (LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAİKŠTYS-TĖS TERITORIJOJE) XVIII A. II-JE PUSĖJE – XIX A. I-JE PUSĖJE**“.

Doktorantūros komitetas:

doktorantūros studijų komiteto pirmininkas – prof. dr. **Algimantas MAČIULIS** (Vilniaus dailės akademija, humanitariniai mokslai, menotyra, 03 H).

Doktorantūros studijų komiteto nariai:

doc. habil. dr. **Ingė LUKŠAITĖ** (Lietuvos istorijos institutas, humanitariniai mokslai, istorija, 05 H);
prof. habil. dr. **Antanas ANDRIJAUSKAS** (Kultūros, filosofijos ir meno institutas, humanitariniai mokslai, filosofija, 01 H);
prof. habil. dr. **Eduardas BUDREIKA** (Vilniaus dailės akademija, humanitariniai mokslai, menotyra, 03 H);
prof. habil. dr. **Jurgis VANAGAS** (Vilniaus Gedimino technikos universitetas, humanitariniai mokslai, menotyra, 03 H).

Oficialūs oponentai:

doc. dr. **Adomas BUTRIMAS** (Vilniaus dailės akademija, humanitariniai mokslai, istorija, 05 H);
prof. habil. dr. **Vytautas LEVANDAUSKAS** (Vytauto Didžiojo universitetas, humanitariniai mokslai, menotyra, 03 H).

Su R. Butvilaitės moksliniu darbu galima susipažinti Vilniaus dailės akademijos ir Kultūros, filosofijos ir meno instituto bibliotekose.

LIETUVOS KŪNO KULTŪROS AKADEMIJA

skelbia, kad 2002 m. rugsėjo 3 d. 11 val. Lietuvos kūno kultūros akademijos Centrinė rūmų 232 auditorijoje (Sporto g. 6, Kaunas) vyks viešas doktorantūros komiteto posėdis, kuriame **BRIGITA KAIRIENĖ** gins daktaro darbą tema „**TĖVŲ AGRESIJĄ PATYRĘ VAIKAI: INTERPRETACIJA IR PEDAGOGINĖS KOREKCIJOS PRIELAIIDOS**“ (socialiniai mokslai, edukologija, 07 S).

Doktorantūros komitetas:

pirmininkas ir darbo vadovas – prof. habil. dr. **Juozas Vytautas UZDILA** (Vilniaus pedagoginis universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S);

nariai:

prof. habil. dr. **Sigitas KREGŽDĖ** (Vilniaus pedagoginis universitetas, socialiniai mokslai, psichologija, 06 S);
prof. habil. dr. **Kęstutis KARDELIS** (Lietuvos kūno kultūros akademija, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S);
prof. habil. dr. **Kęstas MIŠKINIS** (Lietuvos kūno kultūros akademija, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S);
doc. dr. **Dainius PŪRAS** (Vilniaus universitetas, biomedicinos mokslai, medicina, 07 B) – nuo 2000 12 28;
prof. habil. dr. **Palmira JUCEVIČIENĖ** (Kauno technologijos universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S) – iki 2000 12 28.

Oficialieji oponentai:

prof. habil. dr. **Vanda ARAMAVIČIŪTĖ** (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S);
doc. dr. **Rita ŽUKAUSKIENĖ** (Vilniaus pedagoginis universitetas, socialiniai mokslai, psichologija, 06 S).

Su disertacija nuo 2002 07 30 galima susipažinti Lietuvos kūno kultūros akademijos ir Vilniaus pedagoginio universiteto bibliotekose.

Rektorius

Kuo Europos Sąjunga skiriasi nuo Sovietų Sąjungos?

Lietuvos valdžia pareiškima stoti į Europos Sąjungą (toliau tekste – ES) pateikė ES Europos Komisijai (toliau tekste – EK) 1995 m. gruodžio 8 dieną. EK iškart ėmė rengti dokumentus dėl Lietuvos valdžios noro stoti į ES. Tačiau EK, taikydama kriterijus, kurie buvo nustatyti 1993 m. birželį ES viršūnių susitikime Kopenhagoje (demokratijos stabilumas, teisinė valstybė, pagalba žmogui ir mažumų teisėms bei veikianti rinkos ekonomika), 1997 m. liepos 17 d. oficialiai rekomendavo derįbą dėl narystės ES pradėti su Estija, Čekija, Lenkija, Vengrija, Kipru ir Slovėnija. Lietuvos valdžia liko laukti savo eilės, laukia iki šiol.

Lietuvos žmonės 45 metus jau gyvena panašioje Sąjungoje, tai yra Sovietų Sąjungoje (toliau tekste – SS). Todėl jiems pirmiausia labai aktualu yra žinoti, kuo ES skiriasi nuo SS ir kuo šios sąjungos yra panašios?

Straipsnio autorius yra gana gerai ir detalai išanalizavęs tiek buvusioje SS vykusius, tiek dabartinėje ES vykstančius ekonominius, socialinius ir politinius procesus bei reiškinius ir mano, kad tyrimų rezultatai bus naudingi ir padės Lietuvos žmonėms (o ne tik valdžiai) apsispręsti – stoti Lietuvai į ES ar dar palaukti ir deramai pasirengti šiam stojimui.

Taigi 1957 m. kovo 25 d. šešių didžiųjų Vakarų Europos šalių vadovai ir užsienio reikalų ministrai Romoje pasirašė Europos Bendrijos, vėliau tapusios ES, įkūrimo sutartį. Šia sutartimi buvo siekiama įveikti tuo metu buvusį Europos šalių padalijimą, pašalinti laisvo prekybos, paslaugų, kapitalo ir žmonių judėjimo suvaržymus ir kartu pasiekti politinį bei ekonominį stabilumą, o istoriniu požiūriu – sukurti dar žemėje nepatirtą žmonių gerovę – „kapitalizmo rojų“.

Iki šiol „kapitalizmo rojų“ kolektyviai kūrė 15 Europos valstybių, kuriose gyveno apie 374 mln. žmonių. Bendra šių valstybių teritorija užėmė 287 mln. ha, iš jų 138 mln. ha – žemės ūkio paskirties žemės. Įstojus į ES dar 10 valstybių jos kuriamo „kapitalizmo rojaus“ lauks jau apie 477 mln. žmonių. Bendras jų plotas – apie 364 mln. ha, iš jų apie 174 mln. ha sudarys žemės ūkio paskirties žemė.

SS buvo įkurta 1917 m. spalio revoliucijos užkariavimų pagrindu ir jos tikslai iš esmės niekuo nesiskyrė nuo ES tikslų. Tik vietoje „kapitalizmo rojaus“ SS buvo kuriamas „komunizmo rojus“.

SS kuriamo „komunizmo rojaus“ laukė apie 287 mln. žmonių, bendra teritorija užėmė 22 403 mln. ha, iš jų žemės ūkio paskirties žemės plotas – apie 605 mln. ha. SS pagal gamtinius išteklius (gyvosios ir negyvosios gamtos elementai, kuriuos žmogus naudoja arba gali naudoti savo reikmėms) buvo pati turtingiausia pasaulyje šalis, o ES turimi gamtiniai išteklių yra labai riboti ir net skurdūs.

Tačiau nepaisant skirtingo istorinio laikotarpio ir gamtinių sąlygų abiejų sąjungų kūrimo tikslai buvo vieni – kapitalizmo ir komunizmo rojus. Siekiant šių tikslų abiejų sąjungų kūrimo ir plėtojimo metodai bei būdai taip pat beveik niekuo nesiskyrė. SS buvo kuriama ir plėtojama karinės jėgos ir prievartos, o ES ekonominės ir politinės prievartos metodais ir būdais. Tačiau dabar ES viršūnių diktatas pranašokta buvusios SS valdžios diktata.

1940 m., kol Lietuva tuometinio Seimo prašymu nebuvo priimta į SS sudėtį, tol ji išsaugojo suverenitetą, teritorinį neličiamumą ir konstitucinę santvarką. SS nereikalavo iš tuometinės Lietuvos valdžios vykdyti visų jos įstatymų, nutarimų, įgyvendinti kitų politinių bei ekonominių standartų bei gyvenimo normų. Tik priėmus Lietuvai į SS sudėtį (1940 08 06) ji prarado suverenitetą ir

tik tuomet buvo įdiegti beveik visi sovietiniai ekonominio bei politinio gyvenimo standartai.

O dabar ES, Lietuvai dar nesant jos nare, be jokių kompromisų reikalauja, kad ji vykdytų visus jos įstatymus ir kitus teisės aktus visais ekonominio bei politinio gyvenimo klausimais. Tokio atviro „demokratinio“ diktato stalininė SS net nežinojo. Ypač ryškus šio ES diktato pavyzdys yra reikalavimas leisti užsienio kapitalistams pardavinėti žemės ūkio paskirties žemę, taigi atitinkamai pakeisti LR Konstitucijos 47 str. nuostatas.

Žemė yra ne tik žemės ūkio produktų gamybos priemonė, ne tik rinkos objektas, bet ir teritorija, kuri kitos valstybės piliečio žinion atiduota nuosavybės teise tampa nebe tik Lietuvos teritorija, bet ir to piliečio valstybės teritorija. O tai prieštarauja LR Konstitucijos 10 str. nuostatomis.

Be to, valdininkų parengtos ir LR Seimo pirmu svarstymu priimtos Konstitucijos 47 str. pataisos yra visiškai nepriimtinos nei nacionalinio saugumo, nei žemės ūkio gamybos plėtros, nei finansinės apsaugos, taip pat ir žemdirbių lygiatėsiškumo bei lygiavertiškumo požiūriais. Keičiant Konstitucijos 47 str. į nuostatą leisti žemės ūkio paskirties žemę pardavinėti užsienio kapitalistams, kartu reikėtų atitinkamai keisti ir LR Konstitucijos 10 str. nuostatą, t. y. *Lietuvos valstybės teritorija nėra vientisa ir gali būti dalijama į kitokius valstybinius ir nevalstybinius darinius.*

Dabar žemdirbiai yra taip nuskurdinti, kad beveik veltui pardavę užsienio kapitalistams žemės ūkio paskirties žemę ir atsidūrę visiškai skirtingoje bei netolygioje ES ekonominėje erdvėje jie jos daugiau niekada nebeatgautų ir nebeatpirktų. O žemės ūkio paskirties žemės ir miško pardavinimą užsieniečiams laikyti vienu iš būdų skatinti kaimo plėtrą ir kelti kaimo žmonių gerovę yra ne kas kita, kaip ciniškas ir nusikalstamas valdžios melas ir šurkštus kaimiečių mulkinimas bei apgaulė.

Kai pati ES viešai paskelbė ketinimą taikyti šiurkščias diskriminacines naujai stojančiųjų į ją valstybių žemdirbių rėmimo sąlygas, pardavinėti ES šalių kapitalistams žemės ūkio paskirties žemę būtų ne kas kita, kaip laisva valia pripažinti savo nevisavertiškumą ir nesugebėjimą apginti Tautos interesų. Be to, toks ES bekompromisinis reikalavimas leisti žemės ūkio paskirties žemę pardavinėti užsienio kapitalistams yra ne kas kita, kaip prievarta, kėsinimasis į Lietuvos suverenitetą, teritorijos vientisumą ir net konstitucinę santvarką. LR Seimas pirmu svarstymu priėmęs LR Konstitucijos 47 str. pataisą, leidžiančią užsienio kapitalistams pardavinėti žemės ūkio paskirties žemę, taip pat šiurkščiai pažeidė LR Konstitucijos 3, 5 ir 7 str. nuostatas, o Seimo nariai, balsavę už šias pataisas, sulaužė duotą priesaiką tarnauti Lietuvai ir žmonių gerovei.

Kitas ES šiurkštus kišimosi į Tautos suverenitetą pavyzdys yra reikalavimas uždaryti techniška saugią Ignalinos atominę elektrinę, net nekompensuojant Lietuvai dėl to patirtų nuostolių.

Be to, nėra numatytos konstitucinės teisės normos ES narėms išstoti iš ES. SS Konstitucijoje bent teoriškai buvo tokia galimybė. Ja sąjunginės respublikos pagaliau pasinaudojo ir SS monstras sugriuvo.

Be demokratinės diktatūros, ES nuo SS skiriasi ir biudžeto sandara

SS valstybės biudžeto pajamas sudarydavo įvairūs mokesčiai ir kitos įmokos, kurias nustatydavo atitinkami įstatymai ir poįstatyminiai teisės aktai. SS biudžetuose būdavo sukaupta nacionalinių pajamų dalis, kuri buvo skiriama švietimo, kultūros, mokslo, sveikatos apsaugos, socialinio aprūpinimo bei šalpos, socialistinio ūkio plėtotėi, valstybinės valdžios ir valdymo įstaigoms išlaikyti, šalies gynybai ir kitoms reikmėms. Biudžetų pajamų apimtys tiesiogiai priklausydavo nuo mokėtojų ekonominės ir finansinės veiklos rezultatų.

ES biudžeto pajamas sudaro jos narėms nustatyti narystės mokesčiai. 2000–2006 m. narystės mokesčiai nustatytas vidutiniškai 1,3 proc. visų ES na-

griežtai draudžiamas. Planinėje ekonomikoje ūkio subjektai „kovojo“ už kuo mažesnę kvotą, o kvotinėje ekonomikoje – už kuo didesnę kvotą.

Kaip SS, taip ir ES yra panaikinama sienų kontrolė ir vizų režimas. SS tai buvo padaryta iš karto, tik susikūrus Sąjungai, o ES – palaipsniui.

Nuo 1995 m. gegužės mėnesio ES įsigaliojo vadinamoji Šengeno sutartis, pagal kurią ES šalyse panaikinama sienų kontrolė ir vizų režimas. Jos įtraukimas į ES sutartis yra laikoma viena svarbiausių integracijos sudėtinę dalių. Todėl Šengeno sutartis yra privaloma visoms ES narėms. Šia sutartimi ES šalyse yra pašalinami visi laisvo asmenų judėjimo suvaržymai.

Beveik niekuo iš esmės nesiskiria ir pinigų sistemos tipas. ES bankų, ūkio subjektų ir privačių asmenų atsiskaitomasis piniginis vienetas bei vertės matas yra euras, o SS buvo rublis. Skirtumas tik tas, kad piniginis vienetas rublis buvo

direktyvų, apimančių beveik visus gyvenimo ir veiklos aspektus, skaičius kas savaitę siekia per 100 vienetų. Kartu tenka pažymėti, kad SS tokio nereikalingo valdymo popierizmo apskritai nebuvo.

Lietuvai tapus ES nare kurti popierizmui smarkiai padidės ir kvalifikuotų specialistų poreikis. Preliminariais skaičiais įvairiose ES institucijose Lietuvai gali prireikti daugiau negu 400 įvairių specialistų.

ES, kaip ir SS, tapo ir absoliučia valdžia. Dabar ES yra niekieno nekontroliuojamas monstras, besimaitinantis iš narystės mokesčių ir slegiamas susikaupusių skolų, korupcijos ir nekompetentingumo naštos. Todėl kaip buvo SS šalyse, taip ir ES šalyse, kurios bandys atsikratyti biurokratinio voratinklio, gali išlipti nepilietiniai ir socialiniai neramumai. Žmonės reikalaus nuspręsti, ar tęsti negrąžinamą integraciją, ar iš tikrųjų atgaivinti laisvą prekybą ir suverenitetą. Šiandien trumpalaikiai pranašumai gaunant „subsидijas“ bus užgožti nepageidaujamos diktatūriškos kontrolės, naujos totalitarinės jėgos ir galimo chaoso padariniai.

Eurokratams perėmus monetarinę ir fiskalinę valdžią į savo rankas, taip pat centralizavus užsienio ir gynybos politiką bei panaikinus tarpvalstybinių sienų kontrolę ir vizų režimą, ES narės taps chaosinės bepūvančios supervalstybės provincijomis, kurias kontroliuos ir valdys stambiojo kapitalo patatytai nomenklatūriniai biurokratai.

Išvados ir pasiūlymai

1. ES iš esmės niekuo nesiskiria nuo SS. Abiejose sąjungose įveiktas šalių padalijimas, pašalinti laisvo prekybos, paslaugų, kapitalo ir žmonių judėjimo suvaržymai ir tuo pačiu sąlyginai pasiektas politinis bei ekonominis stabilumas. Taip pat beveik niekuo nesiskiria abiejų sąjungų valstybių ir ekonomikos valdymo metodai bei būdai, tai yra demokratinė diktatūra (kelių partijų diktatūra) nuo proletariato diktatūros (vienos partijos diktatūros). Kaip SS nesukūrė žmonėms „komunizmo rojaus“, taip ir ES nesukurs žmonėms „kapitalizmo rojaus“.

2. Mūsų valdžia pirmiausia turėtų gerai suvokti, kad Lietuvos stojimas į ES yra visų žmonių gyvybinis interesas ir jis turėtų būti sprendžiamas tik visos Tautos referendumu, kaip tai numato LR Konstitucijos 9 str. nuostatos. Prieš referendumą turėtų būti atlikta nepriklausomai nuo valdžios įvairių labai kompetentingų specialistų atitinkama ekspertizė, kuri aiškiai nustatytų, ką ES narystė reikštų Lietuvai, ką ji duotų kiekvienos profesijos žmonėms, kiekvienam miestui ir kaimui. Šių specialistų atliktos ekspertizės išvados ir pasiūlymai prieš referendumą turėtų būti viešai paskelbti žiniasklaidoje visų Lietuvos žmonių žiniai ir apsisprendimui. Ir tik po to nuspręsti: Lietuvai stoti į ES ar dar palaukti ir deramai pasirošti šiam stojimui.

3. Iki šiol visų buvusių dešiniųjų vyriausybų, taip pat ir dabartinės kairiųjų Vyriausybės bei LR Seimo sprendimai ir veiksmai, susiję su Lietuvos pasirošimu stoti į ES, yra konstituciškai neteisėti ir niekiniai, nes prieštarauja LR Konstitucijos 3, 5, 7 ir 10 straipsnių nuostatomis. Be to, ES valdininkų griežti reikalavimai iki smulkmenų priderinti Lietuvos Respublikos įstatymus prie ES įstatymų ir kitų teisės normų yra ne kas kita, kaip šiurkščia prievartos forma kėsinimasis į Lietuvos suverenitetą, teritorijos vientisumą ir net konstitucinę santvarką. Kaip galima vykdyti svetimus ES įstatymus ar kitas teisės normas ir jais vadovautis val-

Seimo narys Vytautas Einoris turi daug priekaištų neapgalvotos Lietuvos žemės ūkio reformos vykdytojams

rių valstybių bendrojo vidaus produkto (BVP). Buvusių 15 ES valstybių pastaraisiais metais BVP sudarydavo apie 8700 mlrd. eurų. Taigi nuo 2006 m. ES biudžeto pajamų apimtys sudarys apie 110–113 mlrd. eurų per metus.

ES biudžeto asignavimai skiriami iš anksto neapibrėžtoms reikmėms ir beveik tiesiogiai priklauso nuo nario mokesčio dydžio. Kuo daugiau sumokama nario mokesčio, tuo pačiu beveik proporcingai daugiau tai šaliai skiriama ir asignavimų. Pavyzdžiui, daugiausia asignavimų gauna Vokietija, nes ji į ES biudžetą kasmet įneša apie 30–32 mlrd. eurų (28 proc. viso ES biudžeto) nario mokesčio.

Mūsų skaičiavimai rodo, kad Lietuvai įstojus į ES, narystės mokesčiai bus nustatytas apie 600–700 mln. litų per metus.

Kuo iš esmės ES nesiskiria nuo SS?

Pirmiausia iš esmės nesiskiria ekonomikos valdymas. SS komandinėje ekonomikoje tikslo siekimo, veikimo būdas ir veiklos tvarka buvo planas (privalomų ekonominės ir socialinės plėtros direktyvų ir rodiklių sistema, nusakanti tarpusavyje suderintus plėtros tikslus, terminus ir būdus jiems pasiekti), o ES „laisvoje rinkos ekonomikoje“ – kvota (rodiklių sistema, nusakanti, kiek, kokio ir kokios kokybės prekių yra leidžiama įvežti į ES laisvąją rinką ir joje realizuoti). SS komandinėje ekonomikoje plano įvykdymas ir viršijimas buvo visokeriopai skatinamas ir moraliai, ir materialiai, o ES „laisvoje rinkoje“ kvotos viršijimas apskritai nėra leidžiamas ir net

dant ekonomiką bei visą žmonių gyvenimą Lietuvai dar nesant (ar referendumu nenusprendus būti) ES nare? LR Konstitucija tokios galios valdžiai nėra suteikusi. Valdžia tiesiog uzurpavo jai Konstitucijos nesuteiktas galias.

4. Lietuvai įstojus į ES labai smarkiai nukentės ir net gali sužlugti žemės ūkis. Mūsų žemės ūkis yra viena iš tų ūkio šakų, kurios lygis gana smarkiai atsilieka nuo ES šalių žemės ūkio. ES šalyse daugiau kaip ketvirtadalis gyventojų gyvena kaime, o žemės ūkyje dirba tik apie 6 proc. žmonių, jų pagaminama produkcija sudaro tik apie 2,5 proc. BVP. Lietuvoje apie trečdalis gyventojų gyvena kaime, o žemės ūkyje dirba net apie 20 proc. žmonių, jų pagaminama produkcija sudaro apie 9 proc. BVP. Tai rodo, kad Lietuvai agrarinis sektorius yra svarbesnis negu ES. Lietuvos žemdirbiai, palyginti su ES šalių fermeriais, pateks į labai nelygią konkurenciją. ES šalyse vienam dirbančiajam žemės ūkyje papildomai iš valstybės biudžeto skiriama vidutiniškai apie 4300 JAV dolerių, o Lietuvoje – mažiau kaip 100 JAV dolerių. Žemės ūkio rėmimo lygis, išreikštas gamintojų subsidijavimo ekvivalentu, yra: ES šalyse – 49 proc., Japonijoje – 70 proc., JAV – 15 proc., Lietuvoje – 10 proc. Įstojusi į ES Lietuva turės dar atsakyti visų dotacijų kvotojama žemės ūkio produkcijai, o ES šalyse apie 50 proc. ūkininkų pajamų sudaro tiesioginės valstybės dotacijos. Be to, mūsų šalyje žemės ūkio gamyba nuo ES šalių vidurkio atsilieka daugiau kaip 2 kartus, o nuo Olandijos – net daugiau kaip 8 kartus. Vienam traktoriui (nepaisant jo galingumo) Lietuvoje tenka vidutiniškai apie 80 ha naudmenų, o ES šalyse – tik apie 20 ha.

Taigi situacijoje, kai ES pati viešai paskelbė ketinimą taikyti šiurkščias diskriminacines stojančiųjų į ją valstybių žemdirbių rėmimo sąlygas (taikyti tiesiogines išmokas tik 25 proc. dabartinio ES šalių žemdirbių lygio), įstojusios į ES Lietuvos žemės ūkis tikrai gali sužlugti (bankrutuoti).

5. Mūsų politikai tikisi, kad įstojusi į ES Lietuva gaus žymią finansinę paramą ekonomikai restruktūruoti ir plėtoti. Tačiau ES biudžetas nebus didinamas ir dėl to nebus papildomų pajamų naujai priimtų į ES narių subsidijoms. Todėl galima tik tikėtis, kad kiek lėšų bus paaudota ES, tiek bus gauta (ar net mažiau) iš jos ir subsidijų. Lietuvai narystė ES kasmet kainuos apie 600-700 mln. litų. Kaip teigia derybininkai, 2006 m. Lietuvai tiesioginėms išmokoms bus skiriama apie 300 mln. litų, o iš struktūrinių fondų – apie 331 mln. litų. Taigi Lietuva visų subsidijų gaus net mažiau, negu sumokės narystės mokesčio į ES biudžetą.

6. Visi ES nutarimai, įstatymai ir direktyvos turės viršenybę prieš Lietuvos Respublikos įstatymus, poįstatyminius teisės aktus ir kitas direktyvines nuostatas. Taigi vietoje buvusio Kremliaus diktato atsiras Briuselio diktatas, tik daug šiurkštesnis ir ekonomiškai griežtesnis. Todėl Lietuvai įstojus į ES kartu bus atiduotas ir Tautos suverenitetas Europos didžiųjų valstybių tarptautinių finansinių susivienijimų ir stambiojo kapitalo valiai. Taip bus prarasta ir Lietuvos valstybės nepriklausomybė, teritorijos vientisumas ir net konstitucinė santvarka, nes įsigalios autokratų priimta ES Konstitucija.

*Habil. dr. prof. Ksaveras Purvinskas
Tarpautinės informatizavimo
akademijos tikrasis narys*

DIDINGOS KRYŽIUOČIŲ PILYS, PUOŠNIO GOTIKINĖS KATEDROS, AISTMARĖS IR BALTIJOS JŪRA

Birželio 13-16 d. rengiama ekskursija į buvusius Rytprūsius (dab. Šiaurės vakarų Lenkija) jotvingių ir senovės prūsų žemėmis. Maršrutas: Seinai, Elkas, Olštynas, Žalgirio mūšio laukas, Pavyslys, Grudzionco pilis, Kvidzynas (Marienverderio pilis), Malborkas (Marienburgas), Gdanskas, Sopotas, Elbliongas, Fromborkas, buvusi Hitlerio vadavietė, Suvalkai.

3 nakvynės viešbučiuose su pusryčiais.

Kreiptis į turizmo agentūrą Švitė, Pamėnkalnio g. 5/K. Griniaus, Vilnius, tel./faks: 62 27 87.

LIETUVOS GYVULININKYSTĖS INSTITUTAS

skelbia viešą konkursą mokslo darbuotojų vietoms užimti:

1. Gyvūnų veisimo ir genetikos skyriuje:

vyriausiojo mokslo darbuotojo (1),
vyresniojo mokslo darbuotojo (4),
mokslo darbuotojo (1),
jaunesniojo mokslo darbuotojo (4).

2. Gyvūnų mitybos ir pašarų skyriuje:

vyriausiojo mokslo darbuotojo (3),
vyresniojo mokslo darbuotojo (3),
mokslo darbuotojo (1).

3. Zoohigienos ir ekologijos skyriuje:

vyresniojo mokslo darbuotojo (4).

4. Gyvūnų reprodukcijos skyriuje:

vyriausiojo mokslo darbuotojo (1),
vyresniojo mokslo darbuotojo (3),
mokslo darbuotojo (1).

5. Paukštininkystės skyriuje:

vyresniojo mokslo darbuotojo (3),
mokslo darbuotojo (2).

6. Chemijos laboratorijoje:

vyresniojo mokslo darbuotojo (2),
mokslo darbuotojo (1).

Pretendentai pristato šiuos dokumentus: prašymą direktoriaus vardu, mokslinių publikacijų sąrašą ir kopijas, gyvenimo ir mokslinės veiklos aprašymą, mokslo cenzą ar mokslinę kvalifikaciją patvirtinančius dokumentus (diplomus), užpildytą mokslo darbuotojo atestacinę anketą.

Informacija teikiama ir dokumentai priimami iki 2002 m. birželio mėn. 12 d. adresu: Lietuvos gyvulininkystės institutas, R. Žebenkos g. 12, LT-5125 Baisogala, Radviliškio r. Telefonai pasiteirauti: (8-292) 65385, (8-292) 65393.

Direktorė

Išėjo nauja knyga – Lietuvos žemės ūkis-2001

Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto specialistai parengė ir išleido leidinį *Lietuvos žemės ūkis – 2001*. Šis leidinys – tai išsamus pastaraisiais metais vykusių pagrindinių pokyčių šalies žemės ūkio sektoriuje pristatymas, kuriame apžvelgiama šalyje vykdoma žemės ūkio politika ir jos kryptys, žemės ūkio ištekliai ir jų panaudojimas, atskirų žemės ūkio produktų gamybos ir perdirbimo, vidaus ir užsienio prekybos būklė bei kitimo tendencijos.

Knygoje skaitytojas supažindinamas su Lietuvos žemės ūkio plėtros sąlygomis, pateikiama bendrosios žemės ūkio produkcijos apžvalga, pristatomas žuvininkystės sektorius, aptariamos žemės ūkio ir maisto produktų eksporto ir importo tendencijos, akcentuojamos kaimo plėtros perspektyvos, informuojama derybų dėl narystės Europos Sąjungoje klausimais.

Lietuvos žemės ūkis – 2001 skirta visiems, besidomintiems šalies žemės ūkio ir maisto sektoriaus

plėtros tendencijomis ir perspektyvomis: naudingos informacijos ras ne tik Lietuvos bei užsienio šalių žemės ūkio specialistai, ūkinių vadovai, ūkininkai, bet ir žemės ūkio produkcijos perdirbėjai, prekybos ūkinių atstovai, taip pat aukštųjų ir aukštesniųjų mokyklų dėstytojai bei studentai.

*Asta Mažeikaitė
Lietuvos agrarinės ekonomikos
instituto specialistė ryšiams
su visuomene*

LIETUVOS VALSTYBINIO MOKSLO IR STUDIJŲ FONDO 2001 METŲ FINANSINĖS ATSKAITOMYBĖS AUDITO IŠVADOS

Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas (toliau Mokslo ir studijų fondas) įsteigtas remiantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. liepos 21 d. nutarimu Nr. 540 *Dėl Lietuvos valstybinio mokslo ir studijų fondo įsteigimo ir šio fondo nuostatų patvirtinimo*, siekiant sukaupti lėšų mokslui ir studijoms Lietuvoje remti bei paskoloms aukštųjų mokyklų studentams teikti.

2001 metais Mokslo ir studijų fondas veiklą vykdė pagal 1999 m. spalio 18 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 1148 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. liepos 21 d. nutarimo Nr. 540 *Dėl Lietuvos Valstybinio mokslo ir studijų fondo įsteigimo ir šio fondo nuostatų patvirtinimo* dalinio pakeitimo“ pakeistus Fondo nuostatus.

2001 metais Mokslo ir studijų fondo lėšomis disponavo ir jas tvarkė Mokslo ir studijų fondo valdyba, kuri paraiškas paramai gauti svarsto pagal patvirtintą *Prašymų pateikimo ir nagrinėjimo reglamentą*, o paskolos aukštųjų mokyklų studentams teikiamos vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintomis *Paskolų teikimo Lietuvos valstybinių aukštųjų mokyklų studentams taisyklėmis*.

Mokslo ir studijų fondo finansinė apskaita 2001 metais vedama pagal biudžetinių įstaigų buhalterinę apskaitą reglamentuojančius teisės aktus. Finansinė atskaitomybė sudaryta teisingai, visais reikšmingais atžvilgiais teisingai atspindi Mokslo ir studijų fondo 2001 m. gruodžio 31 d. finansinės veiklos rezultatus ir finansinę padėtį.

2001 METŲ MOKSLO IR STUDIJŲ FONDO LĖŠŲ, SKIRTŲ MOKSLUI IR STUDIJOMS REMTI PASKIRSTYMO PAGAL VEIKLOS KRYPTIS ATASKAITA

Eil. Nr.	Lėšų paskirtis	Fondo nuostatų punktas	Skiriama Fondo lėšų dalis (%)	Planuota Fondo lėšų dalis (Lt)	Faktiškai skirta Fondo lėšų dalis (Lt)
1.	Mokslininkų grupių darbams	5-1	12,50	1 259 500	1 161 181
2.	Doktorantams paremti	5-5	8,57	1 028 400	1 018 500
3.	Tyrimams, vykdomiems pagal tarpvalstybinius susitarimus, paremti	5-2	10	1 200 000	1 297 200
4.	Skirtingų mokslo kryptių tyrimų jungiančioms programoms	5-3	11	1 320 000	1 404 000
5.	Kompleksiniams mokslo tyrimo darbams	5-3	23	2 760 000	2.977.275
6.	Darbams, kuriuos mokslo ir studijų institucijos vykdo pagal ūkio subjektų užsakymus, iš dalies remti (tarp jų ir EUREKA projektams)	5-3	25	3 000 000	2.345.850
7.	Mokslo renginiams	5-4	1,65	198 000	198 400
8.	Mokslo kūrinių autoriams	5-5	3,50	420 000	385 410
9.	Ekspertizėms apmokėti ir Fondo aptarnavimo išlaidoms	23	4,78*	573 000	474 087
10.	Iš viso		100	12 000 000	11 253 670

* Fondo nuostatų 23 punkte numatyta iki 5% nuostatų 7.1 punkte nurodytų lėšų.

2001 METŲ AUKŠTOJO MOKSLO STUDENTŲ PASKOLOMS SKIRTŲ LĖŠŲ APYVARTOS ATASKAITA

1.	Lėšų likutis 2001-01-02	145 652 Lt
2.	Biudžeto asignavimai	9 000 000 Lt
3.	Studentams suteikta paskolų suma	8 966 190 Lt
4.	Studentų grąžinta paskolų suma	70 088 Lt
5.	Studentų grąžinta palūkanų suma	4230 Lt
6.	Studentų sumokėti delspinigiai	212 Lt
7.	Banko palūkanos už lėšas sąskaitoje	23 135 Lt
8.	Bankui sumokėta už paslaugas	1111 Lt
9.	Lėšų likutis 2002-01-02	276 016 Lt

Vydūno ir Viktoro Falkenhano bičiulystė

Jeigu šiandien Lietuva savo kultūriniam kontekste turi vokiečių profesorių Viktorą Falkenhaną (1903-1987), tai už tai dėkoti turime ne kam kitam, bet tik Vydūnui ir lietuvių kilmės Karaliaučiaus universiteto rektoriui prof. Jurgiui Geruliui. Savo asmeniniu pavyzdžiu ir humanistine veikla Vydūnas sugebėjo jauną vokiečių atplėšti nuo didžiavokio šovininio melo ir nukreipti jį darbuotis vokiečių skriaudžiamos ir niekinamos lietuvių tautos kultūros labui. Be prof. Viktoro Falkenhano, mūsų tauta šiandien neturėtų ir tokio stambaus istoriografinio veikalų kaip *Lietuviškos Biblijos vertėjas Jonas Bretkūnas ir jo talkininkai*. Šis kūrinys – raktas į Jono Bretkūno laikmetį, jo biografiją ir dešimtis talkininkų, kurie skaitė ir koregavo Biblijos vertimą. Leidinys iliustruotas Jono Bretkūno laikmečio dokumentais, kurių nemaža dalis Antrojo pasaulinio karo metais žuvo ir jų autentiškas kopijas dabar galima rasti tik Viktoro Falkenhano 1941 m. išleistoje daktaro disertacijoje *Lietuviškos Biblijos vertėjas Jonas Bretkūnas ir jo talkininkai*, kurią surasti galima pačiuose garsiausiuose pasaulio universitetuose.

Gyvenimo kelias taip jau susiklostė, kad profesorius Viktoras Falkenhanas net du kartus buvo mano svečias. Prisimenu, 1983-ųjų metų vasarą, kai po ištisos savaitės viešnagės Klaipėdoje paskutinį vakarą su profesoriumi sumanėme praleisti tautodailininkų Birutės ir Vytauto Majorų sodyboje, Jurgių kaime. Užgesus vakaro žarai Vytautas užkūrė židinį,

Šiomet sukanka 70 metų, kai Tilžėje vokiečių kalba pasirodė Vydūno veikalas *Sieben Hundert Jahre deutsch-litauischer Beziehungen (Septyni šimtmečiai vokiečių ir lietuvių santykių)* ir 20 metų, kai ši knyga Vydūno jaunimo fondo dėka Čikagoje buvo išspausdinta antrą kartą. Ir 1932, ir 1982 m. leidinys susilaukė ne tik didelio susidomėjimo, bet ir prieštarų vertinimų. Šis Vydūno veikalas sovietmečiu negalėjo pasirodyti, nes ir didžiarusiškieji šovinizistai, ir fašistuojantys vokiečiai lietuvių tautos atžvilgiu elgėsi panašiai. Ir tik 2001 m. Vydūno *Septyni šimtmečiai vokiečių ir lietuvių santykių* buvo išleista Vilniuje, jau lietuviškai. Apie tai, kaip gimė šis kūrinys, ir pasakojama Bernardo Aleknavičiaus publikacijoje.

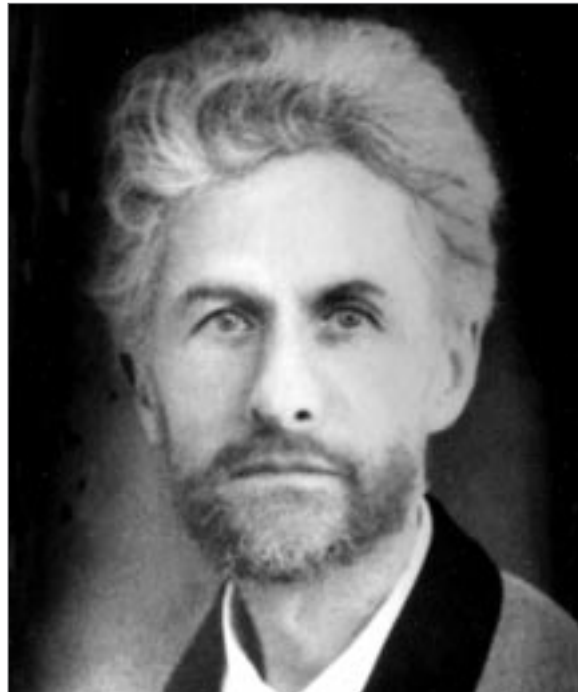
dabar matau tą liepsnojančią laužą, tą ugnį ir tas bulves kasančias moteris, kurios deda ant laužo bulvienojus...

O paskui su žodžiu ugnis ėjau pas žmones ir mokiausi lietuviškai. Kartodamas šį žodį pravėriau ir Vydūno būsto duris. Vydūnas manęs paklausė: „O iš kur tu išmokai lietuviškai?“ Atsakiau: „Aš buvau pas žmones“. „Tu buvai pas žmones!“ – pakartojo mano sakytus žodžius Vydūnas. Ir taip prasidėjo mano ir Vydūno draugystė. Atmintin giliai įstrigo Vydūno filosofiniai pamokymai. Patiko jo raštai. Ir kiekvieną dieną aš turėjau progos jo ko nors paklausti. Daug įdo-

pradžia, kuri netrukus suspindo pačiomis ryškiausiomis varšomis.

Nors Vydūnas dėl silpnos sveikatos į pedagoginio darbo pensiją išėjo 1912 m., būdamas tik 44 metų, bet ir likusią gyvenimo dalį jis buvo pedagogas. Be atsitiktinių pedagoginių darbų Klaipėdoje ir Telšiuose, Vydūnas rūpinosi ir lietuviškų vadovėlių rengimu bei leidyba. 1912 m. Tilžėje jis išleido *Vadovą lietuvių kalbai mokytis*, kuriuo naudojosi mokytojai ir pavieniai asmenys, norintys pramokti lietuviškai. Šiuo *Vadovu* 1918 m. naudojosi ir Vydūnas dėstydamas lietuvių kalbą Berlyno universiteto Rytų seminare. Pasibaigus *Vadovo lietuvių kalbai mokytis* pirmajai laidai ir nemažėjant šios knygos poreikiui, Vydūnas sumanė parengti šio leidinio antrąją laidą. Ir kai 1924 m. iš spaustuvės buvo gauti *Vadovo* korektūriniai atspaudai, pas Vydūną užsuko Viktoras Falkenhanas ir akimis permetęs būsimo leidinio korektūrą pasakė: „Čia klaida“. Vydūnas atkreipė dėmesį į pastabą ir patikrinęs korektūriniame atspaude klaidą ištaisė. Dėl tokio pastabumo jaunuolis ir tapo šio leidinio korektoriumi. Ir Vydūnas knygos vadovėlio pabaigoje dėkojo Viktorui už paramą leidžiant *Vadovą lietuvių kalbai mokytis*. Bet ir čia buvo tik pradžia. Vėliau Viktoras Falkenhanas skaitė Vydūno spaudai rengiamus filosofinius raštus bei dramos kūrinių korektūras ir tapo geriausiu Martos Raišukytės pagalbininku ir pirmuoju Vydūno knygų skaitytoju. Tikriausiai nesuklysim sakydami, jog Viktoras Falkenhanas tuo metu buvo ir vienas didžiausių Vydūno kūrybos žinovų.

1930 m. fašistuojanti Vokietija triukšmingai paminėjo 700 metų jubiliejų nuo to laiko, kai vokiečių Kryžiuočių ordino riteriai, atsikėlę iš Palestinos ir suradę prieglobstį Kulmo žemėje, pradėjo puldinėti ir nukariavo prūsų ir vakarinių lietuvių žemes. Ir tais 1930 metais fašistuojantys vokiečiai ne tik Tilžėje, bet ir visoje Vokietijoje ant lietuvių galvų pylė

Vydūnas

o ir Tilžės miesto bibliotekoje trūko leidinių, kuriais remiantis būtų galima patvirtinti vieną ar kitą istorinį faktą. Gauti knygų iš kitų Vokietijos bibliotekų buvo neįmanoma, nes Tilžės miesto municipalinės bibliotekos vadovybė padėti Vydūnui atsisakė. Ir vėl Vydūno akys nukrypo į savo jaunąjį bičiulį Viktorą Falkenhaną.

Filosofo nurodymu Viktoras Falkenhanas Tilžės miesto municipalinėje bibliotekoje užsakydavo knygų iš Frankfurto, Berlyno, Karaliaučiaus bibliotekų ir nešė jas Vydūnui, o iš tų, kurių iš bibliotekos išnešti negalėjo, nurašinėjo ištisus puslapius. Ir tai truko ne metus ir ne dvejus. Jau ir anksčiau Vydūnas rengėsi paruošti argumentuotą istorinį veikalą apie Mažąją Lietuvą, o 1930 m. įvykiai tai padaryti tik paskatino. Viktorui Falkenhanui bendras darbas su Vydūnu kėlė susidomėjimą lietuvių praeimi, skatino jaunuolį imtis ir gilesnių lituanistinių studijų. Vydūnas iš savo ir iš Viktoro gautos medžiagos vokiečių kalba formavo būsimą leidinį *Septyni šimtmečiai vokiečių ir lietuvių santykių*. Knyga pasirodė 1932 m., prieš pat Hitleriui tampant Vokietijos reicho kancleriu. Tiesa buvo pasakyta. Ir tai buvo pasiekta jauno vokiečio Viktoro Falkenhano ir iš Mažosios Lietuvos kilusio filosofo Vydūno kruopštaus darbo dėka. Dr. Vacys Bagdonavičius labai tiksliai pastebėjo, jog „Viktoras Falkenhanas – faktiškasis *Septynių šimtų metų* bendraautoris“. Vydūnas, kaip žinome, tuomet už šį darbą savo jaunajam bičiuliui viešai ir padėkoti negalėjo.

Tiesa pasakyta, bet lietuvių liaudies išmintis sako: „Pykstama už teisybę“. Ir prasidėjo Vydūno ir Viktoro Falkenhano bendro darbo niekinimas. Jis vyksta iki mūsų dienų.

Ėjimas Vydūno keliu į sveiką gyvenimą ir skaidrią būti ilgą, o ir įveikiamas jis tik tada, kai žmogus atsako vergo grandinių.

ŠV. TOMO AKVINIEČIO VASAROS MOKYKLA LIETUVOJE

Š. m. liepos 1-12 d. Trakuose, Parapijos jaunimo namuose, Sodų g. 8, veiks devintoji tarptautinė Šv. Tomo Akviniečio vasaros mokykla.

Paskaitas skaitys ir seminarus ves šv. Tomo darbų tyrinėtojai:

prof. John F. X. KNASAS (Hiustono Šv. Tomo universiteto Tomistinių studijų centras, JAV);

prof. dr. Patrick QUINN (Dublino All Hallows College, Airija);

prof. dr. Kenneth W. KEMP (Šv. Tomo universitetas, Minesota, JAV);

prof. dr. mons. Stanislaw KOWALCZYK (Katalikiškas Liublino universitetas);

dr. Alfred C. EVERATT (Anglija);

prof. dr. Herwi RIKHOF (Utrechto Tomo institutas, Nyderlandai) ir kiti.

Užsiėmimai vyks lietuvių ir anglų kalbomis.

Mokyklos dalyviai gaus išverstus į lietuvių kalbą paskaitų konspektus, taip pat lotyniškus ir lietuviškus tekstus, skirtus darbui seminarų metu. Iš klausiusieji kursų gaus baigimo pažymėjimus.

Norintieji vykti į šią mokyklą registruojami ir smulkesnės informacijos bei atsakymą apie priėmimą gaus šiuo adresu:

LOGOS redakcija

Laisvės pr. 60

LT-2056 VILNIUS

Tel. (8-22) 42 19 63, faksas (8-22) 42 94 54.

Vietų skaičius ribotas. Pirmenybė teikiama ankstesniųjų mokyklų klausytojams.

Prof. Viktoras Falkenhanas

susėdome pusračiui priešais išliepsnojusią ugnį ir ilgai ilgai tylėjome.

– Ugnis, – pagaliau prabilo profesorius, – ugnis. Su tėvais važiuoju Lietuvon. Moterys kasa bulves. Rūks-ta dūmai. Liepsnoja laužas. „Kas tai?“ – klausiu. Man atsako: „Ugnis“.

Ugnis – tai pirmas lietuviškas žodis, kurį man buvo lemta išgirsti. Ir

mių dalykų iš praeties jis man pasakoko. Nemažai sužinojau ir apie Vydūno kilmę, šeimos tradicijas, motinos niūniuotas dainas. Tarytum Vydūno šeimos šaknys kilusios iš senosios Krivių Krivaičių giminės. Kokia keista ir graži ta aiščių pasaka!

Tai buvo paauglio ir 35 metais vyresnio filosofo gražios draugystės

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Gediminas Zemlickas
Sekretorė Kristina Bučionytė
Stilistė Angelė Pletkuvienė
Dizaineris Valdas Balciukevičius
Techninis redaktorius Vytautas Kundrotas

„Mokslo Lietuvą“ remia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas
Patarėjai: V. Būda, R. Goštautienė, J. Puodžius, A. Ramonas,
D. Stančienė, A. Targamadžė, E. K. Zavadskas.
Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 2001 Vilnius
El. paštas: mokslolietuva@takas.lt, tel. (8-5) 2 12 12 35, 62 74 58, faks. 61 47 29
Laikraštis internete: <http://www.versme.vilnius.lm.lt/~wwwlms/ML/>
Redakcija, pritardama ne visoms autorių mintims, jas toleruoja

ISSN 1392-7191
Leidžia
UAB „Mokslininkų laikraštis“
SL Nr. 169
Spausdino
„Baltas miestas“,
Kauno g. 3a, 2006 Vilnius